

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

MEGINDÍTOTTA

PINTÉR JENŐ.

SZERKESZTI

BAROS GYULA.

HUSZONÖTÖDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.

BUDAPEST, 1936.

TARTALOM.

TANULMÁNYOK.

	Oldal
Perényi József: Tardos Viktor drámái	61
Fest Sándor: Angol irodalmi hatások a Tar Lőrinc-mondában	72

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Bajza József: Még egyszer Bankó leánya	82
Zsigmond Ferenc: Mikszáth „vén gazember“-ének egy irodalmi őse vagy rokona	85
Szemere Miklós és Goethe Mignonja	88
Bory István: Arany egy helyéről	93

BÍRÁLATOK.

Asztalos Miklós: A történelmi Erdély. — Két doktori értekezés. — Perényi József: Két népies bohózat a XVIII. századból. — Turóczi-Trostler József: Laus Podagrae. — Waldapfel József: Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből. — Birkás Géza: Két újabb tanulmánya. — Baránszky Jób László: Bevezetés az esztétikába. — Szent-Iványi Béla: A pietizmus Magyarországon. — Zsoldos Jenő: Romantikus zsidószemlélet irodalmunkban. — Négy kisebb értekezés. — A százéves Kisfaludy-Társaság	94
--	----

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I. Folyóiratok.	104
II. Hírlapok	117

FIGYELŐ.

Újabb Petőfi-reliquiák. — Magyar irodalomtörténeti előadások egyetemünkön az 1935/36. tanév II. felében. — Magyar irodalomtörténeti tárgyú előadások a budapesti rádióban. — A Szabad Egyetem magyar irodalomtörténeti tárgyú előadásai. Szinnyei Ferenc: Hangok a múltból irodalmunk egységéről. — Waldapfel János; Petőfi és Herwegh. — G. P.; Elhunytak. Társulati ügyek. — Alszeghy Zsolt; Titkári jelentés. — Jegyzőkönyvek. — Ellenőri jelentés az 1935. évről. — Új könyvek	119
--	-----

A folyóirat évenként négy füzetben jelenik meg.

Tardos Viktor drámái.

Írta: PERÉNYI JÓZSEF.

Élete. Született 1866-ban Budán, meghalt 1927-ben ugyanott. Atyja, *Krenner József*, a Nemzeti Múzeum ásványtári igazgatója, egyetemi tanár volt. Mint festő Székely Bertalan és Lotz Károly egyik legjelesebb tanítványa volt. Két évig Münchenben és Párizsban dolgozott. Itthon freskóival kezdte gazdag művészi pályafutását. Az irodalomban, egy ifjúkori drámái kísérletétől eltekintve, *Nero anyja* című drámájával tűnt fel (1903). Igen sok reményt fűztek irodalmi működéséhez, de ez a műve csak hat előadást ért, *Jászai Mari*t kifárasztotta a nagy és nehéz szerep, levették a műsorról és csakhamar feledésbe is merült. *György barát* című drámájával a Karácsonyi-díjat nyerte (1906). Külön figyelmet érdemelnek a *Rajzoktatásban* megjelent esztétikai cikkei. Tardos (Krenner) Viktort kortársai vagy nem ismerték, vagy félreismerték.

Tardos (Krenner) Viktor drámái. 1. *Nero anyja*, tragédia 5 felvonásban. Először a Nemzeti Színházban 1903 május 22. — 2. *György barát*, tragédia 5 felvonásban. 1907. Előadásra nem került. — 3. *Apák*, dráma. Kéziratban. Előadásra nem került.

Irodalom. A bemutató előadások után a fővárosi napilapok ismeretéseit. Pintér Jenő Magyar irodalomtörténete. Képes kiadás. Budapest, 1928. II. k. 208. l. Bartha József: Két nemzedék magyar irodalma. Budapest, 1926. 45. l. Magyar Szemle, 1903. 29. sz. (Nero anyja.) Vasárnapi Ujság, 1903. 21. sz. (Nero anyja.) Vasárnapi Ujság, 1903. 22. sz. (Nero anyja.) Kath. Szemle, 1904. 1. sz. (Nero anyja.) Akadémiai Értesítő, 1906. 284—286. (György barát.) Kath. Szemle, 1910. 10. sz. (György barát.) Vasárnapi Ujság, 1910. 47. sz. (György barát.) Széphalom, 1929. 7—8. sz. (Szabó L.: Posztumusz beszélgetés Tardos-Krenner Viktorral.) Krücken—Parlagi: Das geistige Ungarn. Wien u. Leipzig. II. 610. Színyei: Magyar írók. XIII. Budapest, 1909. 1305—1306. Pallas Nagy Lexikona. II. Pótkötet, 1904. 698. l. Rajzoktatás, 1927. 7—9. sz. (Tardos-Krenner Viktor.) Magyarság, 1924 március 7. (Apák.) Rajzoktatás, 1906. 5. sz. (Tardos-Krenner Viktor az Akadémia Karácsonyi-díjának nyertese.) Magyar Színművészeti Lexikon. III. k. 57. l.

*

Tardos (Krenner) Viktor, a kiváló freskó-festőművész nagy és ritka meglepetéssel szolgált, amikor mint drámaíró is bemutatkozott. Addig csak festményei révén volt ismert művész. Első nagyobbszabású festményei a *Vígszínház* mennyezetének képe, a „*Vígság műzsája*“, allegóriai csoportok környezetében és ugyancsak a *Vígszínház* függőnye, mely képének tárgya Máttyás király és Beatrix királyné bevonulása a budai várba.

A prágai új színház mennyezetének képe, amely a vígság diadalmenetét ábrázolja: kacagó, sípoló bacháns- és fauncsapat suhan el a tragédia komoly alakja előtt — szintén az ő alkotása. A művésznek Prága szimbólikus alakját is oda kellett festenie és erről az alakról vallják a prágaiak, hogy valósággal — Hunnia. Egyéb híres freskói; a pannonhalmi millenniumi emlék kupolájának mennyezetképe, amely Árpád pajzsra emeltetését és Ferenc József uralkodását ábrázolja; az országház ebédlőjének freskói közül a bőség, az aratás és a szüret allegóriái és az Adria tengerhajózási társaság palotájának lépcsőházi freskója: Adria istennője, amint újongó tritonok környezetéből merül fel a habokból.

1903-ban az érdeklődés a festőről a drámaíróra irányult. Ebben az évben (május 22-én) mutatta be a Nemzeti Színház *Nero anyja* című ötfelvonásos tragédiáját oly nagy és általános érdeklődés közben, amilyenre ritkán volt példa irodalmi és színházi életünkben, Általános volt a vélemény, hogy Tardos Viktorral új, érdekes és értékes írói egyéniség vonult be a magyar drámairodalomba, aki mellett nem lehet csak úgy pár közömbös szóval elhaladni, akit beható figyelemre kell méltatni. A darab iránt jó előre megvolt az érdeklődés, a hírlapok már előre közöltek belőle mutatványokat és mikor a mű a könyvpiacra is megjelent, irodalmi esemény gyanánt üdvözölték. Somló Sándor, a Nemzeti Színház akkori igazgatója azonban a darabot (1903) május végén adatta először. A darab hat előadást ért. Az idő megmelegedett s jött a szünet és a darabot elfelejtették.

Tardos Viktor tragédiája átgondolt, komoly munka s a maga nemében újabb drámairodalmunkban kevés hozzáfogható található.

A drámát olvasva, két hatás ötlük legerősebben szemünkbe. Az egyik az, hogy a festő meglátszik az írón — különösen a jelenetek berendezésében, a másik *Shakespeare* hatása. Tardos Viktor nemcsak kiváló festőművész, hanem szorgalmas tanulmányozója is volt Shakespeareuak, akinek még a modern színpadon is nehézkes, gyakori színhelyváltzásait sem kerüli el. Ez bizonyára árt is darabjának; a mű nyelve erőteljes, felépítése hatalmas, jellemzése igaz és eleven. Irodalmunk régi drámái közül *gróf Teleki László Kegyencét* juttatja eszünkbe a *Nero anyja*. Van is tárgyukban valami rokonság. A petyhüdt,

hanyatló Róma, a gyöngye Caesar és az asszonyi uralom mind a kettőben közös. Tardos Viktor *Tacitusból* (*Ab excessu divi Augusti* IV, XI, XII, XIII, XIV. lib.) merítette ihletét és alakjainak jellemét és részben talán objektivitását is. A jellemek rajzában s az események rendjén egyaránt Tacitushoz tartja magát.

A tragédia meséje a következő. A caesari palotát őrség állja körül és az előtérben kíváncsi, tanakodó népcsoportok hullámanak. A népet gyöttri a kíváncsiság, hogy miért őrzik a palotát, míg végre megtudja, hogy Claudius meghalt és végakarata, hogy Nero legyen a császár. A nép a halott caesarnak is engedelmeskedik és kikiáltja Nerót urának. Claudius Agrippina, a felesége mérgezte meg és Nerót azért juttatta a trónra, hogy ő maga uralkodjék. Tettét nem tagadja el Nero előtt sem, de csak azért, hogy hálát ébresszen benne maga iránt és mindjárt azt követeli tőle, hogy ellenségeit: Narcissust, Silanust, Agrippát, Parist végeztesse ki. Seneca bölcs szavai szerint: „Nem jó uralmat vérrel kezdeni” — és Nero is kegyelmet ajánl az elítélteknek, de Agrippina hajthatatlan marad. Majd azt követeli Nerótól, hogy ne találkozzék a csábítóan szép és nagyravágó Poppeával. Az éjjeli orgián azonban az ittas Otho, Poppea férje, dicsekszik felesége szépségével, el is hivatja a caesari palotába a meglepett Poppeát, hogy megmutassa Nerónak, aki a szépséges asszony rabjává lesz. Agrippina meg akarja alázni Poppeát Nero előtt, az ajtóig vonszolja és azután kilöki. Poppea haraggal és gyűlölettel eltelve kiáltja vissza: „Agrippina elveszítelek!” (I. felvonás.)

A két asszony: Agrippina és Poppea harca Nerón át megindul. Seneca és Burrus figyelmeztetik Nerót, hogy anyja uralkodik; megölette már Silant és Narcissust, Rómának nem való asszonyuralom, száműzni kell őt. Később megtudja Nero, hogy Agrippát is megölette anyja. Előbb szemrehányásokat tesz neki, majd pedig kijelenti, hogy tovább nem tűr. Mikor az arméniai követség jó, Seneca és Burrus tanácsára megalázza anyját és kimondja, hogy államügyekben többé részt nem vehet. Agrippina dühében azzal fenyegetődzik, hogy megvallja bűneit a nép előtt, hogy ő ölte meg Claudius, hogy Nero jogtalan utód. „részeg szerelem fattya” és hogy a trón Britannicust illeti meg. Nero Senecától és Burrustól kér tanácsot. Seneca azt ajánlja, hogy száműzze Britannicust és anyját engesztelje ki ajándékokkal. Agrippinának Pallas, a kedvese, azt tanácsolja, hogy Nerót el kell veszténie. Abban állapotnak meg, hogy Agrippina az örültségig fogja felizgatni Nerót és ha majd Nero féltékenységből megöli Britannicust, a testvérgyilkost letaszítja a trónról és Pallast ülteti helyébe. A felvonás végén jó Acte Nero engesztelő ajándékaival és elárulja Agrippinának, hogy Poppea ellene és hatalma ellen tör, Poppea másnap Nero lakására fog jönni és Agrippina elhatározza, hogy kilesi őket. (II. felvonás.)

A két nő végzetes küzdelme tovább folyik. Nero Locustától, aki Agrippinának is adott mérget, szerez Britannicus számára mérget. Agrippina is beváltja ígétét és kilesi Poppea és Nero találkozását. Poppea Agrippina ellen ingerli Nerót és arra kéri, hogy hívja meg vendégül asztalához. A szerelmes Nero mindenre rááll:

„Poppea, győztesem! Igádba hajlok
Nero, a Caesar, Róma, a világ! —“

Poppea boldog s azt hiszi, hogy már győzött. Nero csakugyan vendégül látja Poppeát és Agrippina színlelt barátsággal fogadja. Lakoma közben mérgeggel telt serleget kínál Poppeának, de Nero kikapja kezéből a serle-

get és Britannicusnak nyújtja, aki kiüríti és nyomban meg is hal tőle. Agrippina villáma tehát célt veszve is talált. Agrippina Nerót testvérgyilkossággal vádolja: ő Poppeát akarta megmérgezni, mert ez az asszony veszélyes Neróra nézve. Poppea most felszólítja Nerót, hogy száműzze anyját, mire Agrippina rárohan és öklével arcába vág. A szerelmes caesar Corsicába száműzi anyját. (III. felvonás.)

Poppea tovább ingerli Nerót anyja ellen, aki nem ment el a száműzetésbe, hanem fia élete ellen tör. Nero most cselhez folyamodik s színelég kibékül anyjával. Hogy egészen félrevezesse, hozzáutasítja a parthusok vezéreit, hogy fogadja hódolatukat és a szeretet örve alatt arra kéri, hogy új pompás hajóján menjen Bajaeba. Agrippina mindenre rááll, elhiszi, hogy fia őszinte szeretettel közeledett hozzá, be is vallja ezt Pallasnak, aki óvja, hogy ne menjen a hajóra, de Agrippina démoni örömmel mondja:

„Almok rémítenek, valóság soha!
Készíts mindent elő, ha megjövök —
Pallas imperator!” —

(IV. felv.)

Az Anicetes építette hajó a vizen kettéválik és elmerül. Agrippinát halálszok mentik ki és hazatámogatják. Agrippina magához térve fölláztatja a népet Nero ellen. Nero éppen egy orgiáról tér haza Poppeával faunoknak és bacchansnőknak öltözött néppel és zenészekkel. A lázadás kitör. utcai harc támad, amelyben Pallas elesik. Holttestét Nero elé hozzák, de Poppea Agrippina elé viteti és mikor megpillantja holt kedvesét, őt is halálos ütés éri és csakhamar behozzák holttestét Nero és Poppea elé. A lázadás hatalmasabb tüzzel tör ki és egy követ jelenti Nerónak „Nem vagy többé caesar — Udv alba imperator!” — A becsületes Burrus kardjába dől és a bölcs Seneca szavai zárják be a darabot:

„Caesarnak palotája ing, remeg,
Százszor mennydörgő esattanással megtörik,
A dőlő oszlopok, mint kardok esapnak össze,
S esillagokra száll a rombolás pora.” —

(V. felv.)

A dráma szörnyű pusztulás képét tárja elénk. A cselekvény fondorkodásból, kéjvágyból, tettetésből, gyilkosságból szövődik. A drámai személyei vak dühben és kéjmámorban tántorognak a vérfürdő elé. A kegyetlen és rosszakarátú Agrippinából és az asszonyos, hiú Neróból hiányzanak a lélek finomabb rezdülései. Az egész darabban egy elemi erő és viharos tragikai szenvedély van, mely az alakokon túl egy kor érdekes és hű képévé szélesül.

A drámán erősen érezhető, hogy a szerző egyetlen tanítómestere *Shakespeare* volt. A *Nero anyja* technikájában és formájában lényegileg shakespearei, ezt a technikát és formát a dráma tárgyának nagy dimenziói és bonyodalmai követelik. A darab megjelenése után sokat vitatkoztak fölöle. Voltak, kik elkéssett munkának tartották, mert sem tárgyánál, sem stílusánál fogva nem áll közvetlen kapcsolatban a mai étellel vagy

irodalmunkkal. Magában álló munkának, sőt magányos ember munkájának tekintették. Azt állították, hogy Shakespeare ma-
nap nem így írna, mint Tardos. Shakespeare a maga korában
modern volt, mert ő tragédiának és a komédiának akkor mo-
dern, népies angol formáját fejlesztette tovább. De nem szabad
megfeledkeznünk arról, hogy magyar drámai forma nincs és
nem is volt. A magyar dráma mindig kölcsönvett technikával
és formával dolgozott és így Tardost sem illetheti szemrehányás
ezért, legfőljebb annyiban, hogy valamivel modernebb formát
is választhatott volna. Shakespearet nálunk már sokan utánoz-
ták, de ily közel még nem jutott el hozzá senki. A *Nero anyja*
bizonyára nem hibátlan alkotás. Tardos Viktor ragaszkodik mes-
terének modorosságaihoz, így például az alliterációk, a szójáté-
kok erőszakolt és keresett alkalmazásában. De ezekért a modo-
rosságokért kárpótol, különösen drámája nyelve. Ez a nyelv
kifejező, erőteljes, festői, hatalmas és nagyon elüt a magyar ver-
ses tragédiák szokott nyelvétől.

Még inkább figyelemreméltó Tardos Viktor jellemrajzoló
tehetsége. Tardos alakjai majdnem kivétel nélkül kitűnő törté-
nelmi arcképek. Mintha a festő ezekben háttérbe szorítaná a
drámaírókat. Tardos oly fontosnak tartja a jellemnek teljes ki-
festését, hogy emellett a cselekvényt is elhanyagolja. Többet
törődik a jellemrajzzal, mint a cselekvénnyel. Vegyük csak
például figyelembe Burrus és Seneca alakját. E két jóbarát in-
kább csak tanáccsal folyik be a cselekvényre, de jellemük leg-
hatalmasabban olyan pontokon bontakozik ki, amelyek a cse-
lekvényre nézve alig jöhetnek számításba. A bölcs Seneca első-
rangú remeke a jellemzésnek és második felvonásbeli monológ-
jához hasonló csak remekművekben található. Igaz, hogy ez a
monológ nem tartozik szorosan a cselekvényhez, legfőljebb mint
korfestő részlet és mint ilyen megragadó erővel tükrözi, hogy
ebben a korban még a filozófia is mily mélységesen romlott.

Nero és Agrippina jellemzésében van valami hiány. A szerző
nem eléggé okolja meg, hogy Agrippina Nérot meg akarja
öletni és megokolatlan, hogy Nero anyját mindenáron el akarja
tétetni láb alól.

A tragédia koncepciója a cselekvény minden terjengőssége
mellett világos, fejlődése okszerű és következetes. A bukás és
az összeomlás képe hatalmas, szinte kinő a színpad keretéből
dimenziójánál és tömegénél fogva.

Tardos Viktor tragédiája mint olvasmány elsőrangú, olvasva jobban hat, mint a színpadon, bár egyes jelenetei oly finom színpadi érzékkel vannak fölépítve, hogy a színpadon is gyujtottak, bár a mű előadása nem volt egészen kifogástalan.

A kor divatja nem kedvez a nagy tragédiáknak, a shakespearei kompozíciónak és a pathetikus előadásuak. A mai ember nem szereti a drámában a sok külső történetet, a tömegek mozgását, vagy a esatajeleneteket. A mai színpadi előadásnak egyetlen feladata és törekvése a teljes valóság látszatát kelteni. Ezért nem volt állandó sikere a *Nero anyjának* sem, ezért nem kerülhetett előadásra *Harsányi Kálmán*uak már 1905-ben benyújtott *Ellák*-ja és valószínű, hogy a Nemzeti Színház ezért nem vállalkozott Tardos Viktor másik, nagy történelmi tragédiájának, a *György barát*nak bemutatására sem.

Tardos Viktor másik drámáját, a *György barát*-ot (tragédia öt felvonásban), a M. Tud. Akadémia 1904–5. évben hirdett Karácsonyi-pályázatra küldötte be. A bíráló bizottság (*Endrődi Sándor, Herczeg Ferenc, Lévy József és Rákosi Jenő*) jelentése alapján az Akadémia a negyvenöt elbíralt darab közül négy szóval egy ellen Tardos Viktor művének ítélte a jutalmat, nagystílu, nagyszabású és egészben ritka jellemrajzáért.

A *György barát* minden részében újszerű, jelentékeny kísérlet a titokzatos magyar politikus jellemének költői feldolgozására.

Az első felvonás 1541-ben játszik Budán, Izabella királyné imádkozószobájában. Izabella királyné imádkozik udvari népével együtt nagybeteg, kétléves fia gyógyulásáért. Majd kéri hívét. Frangepánt, hogy ne bánssa György barátot, mert ez fiát szereti. Majd fellép Martinuzzi, a királyné tanácsadója és vigasztalja a fiáért aggódó anyát, aludni küldi a meggyötörtet és aztán imazsámolyra borulva imádkozik a beteg gyermekért. Frangepán bérence surran most be, de a nagyerejű barát kicsavarja kezéből a tört és leszúrja. Majd behívja a magyar urakat: Török Bálintot, Verbőczyt, Majláthot, Frangepánt. Kijelenti előttük, hogy Istentől küldöttnek érzi magát, reszket a magyar nemzet boldogulásáért és Török Bálintot a várat ostromolni készülő német sereg ellen küldi. Közben megszólalnak Roggendorf ágyúi. (I. felvonás.)

A királyi palotába behallatszik az ágyúzás és a teremben, ahol dáridót tartanak, tánczene szól. Frangepán találkozik a királynéval, aki átadja neki a vár déli kapukulcsát. Ezen a kapun akar a királyné elmenekülni és Frangepán majd követi őt. A királyné távozik, György barát kerül Frangepánnal szembe és Frangepán kénytelen átadni a vár kulcsát. Majd megjelenik a királyné a gyermekkel. György baráttól pénzt kér és kap is, de a barát aláíratja vele Bebek, Frangepán és a lengyel urak halálos ítéletét. Az ostrom közben megerősödik, a királyi palota fala bedől. A magyar urak kérdőre vonják György barátot, mért hozta be a törököt,

meg is felel reá, hogy az ostromló osztrák nyakára hozta, aki németté gyúrná a magyart. György barát a várfalakra parancsolja a várbeli népet; Török Bálintot nem engedi vissza a várba, a német megfutamodik. A török úrrá lett. (II. felvonás.)

A királyi palotában Pater kérdezi György barátot, miért gyűjtött kincset? Vesztegetésre kell neki. Imádja nemzetét és a javát akarja. Azért fordult a török felé is és a királyné elé vezeti Ali Csauszt, a szultán követét, ki a szultán üzenetével jött, kéri a királynét, hogy küldje el hozzá kisfiát. Verböczy is azt tanácsolja, hogy ennek meg kell történnie. A kis királyfit le is viszik a szultán elé, közben pedig a törökök ellepik a várat és végül Szolimán szultán kijelenti, hogy a Duna—Tisza-köze az övé marad. A vár már a töröké. Györgynek szemrehányásokat tesznek, de ő egyre csak azt hajtogatja, jobb, hogy a török fészkelte be magát Buda várába, mint a német, mert ez a magyarság lelkét rontaná meg. A vártemplom tornyára kítűzik a török holdat, Verböczy ezért a szultán előtt akar tiltakozni, de György barát kijelenti, hogy Erdélyben aranyat és sereget gyűjt és majd kiveri Szolimánt Buda várából. Buda most elveszett, de él a király. (III. felvonás.)

A negyedik és az ötödik felvonás tizenhat év múlva játszik Erdélyben. Tardos Martinuzzi halálának dátumát azért változtatta meg, mert hősenek halála előtt csalódnia kell a királyban. Tragikus nagysága — a szerző szerint — abban éri el tetőpontját, hogy még a romlott királyhoz is ragaszkodik, mert a király a nemzet szimbóluma. Ennélfogva költői szempontból fontos, hogy a kis király ifjává serdüljön Martinuzzi életében.

A kis királyjelöltből elkényeztetett úrfi lett, aki anyjától gyűlölni tanulta a ridegnek látszó György barátot. Martinuzzi végre is megvalósítja hazafias nagy célját és a szövetségére számító osztrák és török követek nagy meglepetésére kikiáltatja a fiatal János Zsigmondot királlyá és a koronát is felteszi a fejére. A pártos magyarok egy része Ferdinándot akarja királynak és Castaldo a Ferdinánd-párti magyarokkal és a spanyol katonákkal megtámadja György barátot, aki megmenti a királynét fiával és a koronával, majd hirtelen felölti a pápa által küldött bíborosi ruhát és térdre kényszeríti maga előtt Castaldo katonáit. (IV. felvonás.)

Az utolsó felvonásban György barát rideg szobáját látjuk. Ide, az alvinci várba jön a királyné is a fiatal királlyal. A királyné bocsánatot kér György baráttól, csak most látja be, hogy ez jót akart velök. Frater György egy földalatti folyosón megszökteti a királynét és a királyt, ő pedig magára marad. Most betörnek hozzá előbb Ferrari, majd Castaldo spanyol katonákkal és megölik az öreg György barátot, ki utolsó vonaglásában is a királyra gondol: „Detur regi Sigismondo“ szavakkal az ajkán hal meg. (V. felvonás.)

Tardos Viktor a cselekvény megszerkesztésében elég híveu követi a magyar történelemből ismeretes eseményeket, csakhogy ezek keretébe Martinuzzit, korunk egyik legkiválóbb politikusát, állítja be középpontul. Az író olyannak festi hőstét, mint aki makacsul, vaskövetkezetességgel törekszik a két hatalom (a török és a német) fenyegető nyomása közt a magyar nemzeti királyság fönntartására. Ebben való hitének és törekvésének letéteményeseként János Zsigmondot tekinti s minden törekvése odaírányul, hogy a magyar koronát az ő fejére tegye. A szerző fel-

fogása szerint ebből a szempontból kell Martinuzzinak minden tétét megítélhünk; ezt a célt szolgálták a királyné zaklatása és háttérbe szorítása, a törökkel való egyezkedése, a némettel való barátkozása és egész politikája, amely neki annyi ellenséget szerzett és vesztét is okozta.

Tardosnak nem az volt a célja, hogy a cselekvényt krónikás hűséggel vigye a színpadra, hanem inkább az, hogy minél élesebb világításban állítsa elénk Martinuzzi alakját és a történeti tényeket csak annyiban használja fel, amennyiben célját elősegítik. Hogy színesebbé tegye a drámát, szerelmi viszonyba hozza Izabella királynét, Szapolyai János özvegyét, egy magyar főúrral, Frangepánnal. Ez nem történeti tény, de *Kemény Zsigmond Zord idő* című regénye óta átment a köztudatba.

Tardos Viktor tragédiájának jelességei a következetes drámai felfogásban, a cselekvénynek művészi fejlesztésében, erőteljes, tömör és régieskedő nyelvében, de mindenekelőtt a kitűnő jellemrajzban rejlenek.

Ebben a drámai műben legfigyelemreméltóbb György barát politikai jellemrajza. Tudott dolog, hogy Martinuzzi a magyar nemzeti királyságot és a töröktől való függetlenséget akarta biztosítani és ezt előbb megkísérelte Izabella királyné és környezete ellenére s a nagyváradi béke mellőzésével, majd megkísérelte Ferdinánddal is és ez okozza megöletését 1551 december 17-én. Azt is tudjuk a történelemből, hogy Martinuzzi főcélját uralkodóvágya és nagyratörése gyakran elhomályosítja és tetteit általában egyetlen rugóból nem lehet megmagyarázni.

Tardos Viktor úgy mutatja be Martinuzsit, mint aki János Zsigmondot, mint utolsó nemzeti királyt, rajongó szeretettel veszi körül. Érte mindent meg kell tennie. A gyöngye királyi gyermek szimbólum, róla mondja Martinuzzi: „Királyi gyermek, terzem, kínom, mindennél szentebb álmon.“ A szerző ezt az alapvető Martinuzzi jellemében következetesen, erős meggyőződéssel viszi keresztül még a történeti adatok rovására is. Martinuzzi János Zsigmondot Erdélyben koronáztatja meg és nem Budán, Martinuzsit akkor ölték meg, amikor János Zsigmond még csak tizenkétéves volt, de a szerző, mint már említettem, megindokolja a történettől való eltérését. Bizonyos, hogy Tardos Viktor eljárása merész, de másképp aligha oldhatta volna meg az általa jelzett keretben a különben igen jól és történelmünk e részeinek alapos ismeretével kigondolt tervet.

Martinuzzi valódi tragikái érdeket, részvétet ébreszt. Tragikuma, mely eszméje miatti bukásában, csalódásában áll, (s nincs senki, aki megértené) megható. Mikor megtudja, hogy gyilkosai elől nem menekülhet, de nem is akar menekülni, miután már megmentette Izabella királynét és János Zsigmondot, mondja:

„Versz Isten engem, hogy gondjaim egy nemzet életére fecséreitem, mely drágább volt nekem, mint az égi szentség; hogy úgy beszélek véled, mint aki tartozandóságát követeli. Nem könyörögtem, mert hogy megadnod kell, úgy hittem, mind azt, hogy vagy. Büntetsz, hogy miért, azt meg nem érthetem. Verhetsz, meg nem alázhatsz. Testem összetörted, lelkemet nem, erőre gyúrtad, nem törheted. Miért nem segítél? Kora vénséget küldtél csontjaimra, szívemre nem, él az, remélni tudna még, de testem, e hitvány, — koporsó, melyben a szív élve temettetett. — Vén kard, vér nem, a rozsdá rágja meg, harc nem, csak egy penészletes sarok. Könyörgök, Isten, megalázkodom; hajolj meg, büszke honlok. Kérlek, könyörgök! Mutass csodát, ha elveszed e nemzet védőjét, hogy boldog lehessen védő nélkül is. Neked minden lehet.“

Martinuzzi mellett a királyné jellemrajzát dolgozta ki legjobban; ez néha vonzó, de éppen nem ártatlan könnyelműséggel, sértett és folytonosan lázadó, de babonás félelmében mindannyiszor megalázkodó föllépésével Martinuzzi ellen, akit gyűlöl és eltenne láb alól, de mindig kénytelen hozzáfordulni: a legkiválóbb drámaírónak is becsületére válnék,

Egyéb alakja: Verbőczy István, Török Bálint, Frangepán, Dallos diák, Martinuzzi udvari dalosa, Balassi Menyhárt, Pajzs Mihály — mély, vázlatos voltukban, néhány mondásukkal is, mintegy kőbevésvé állanak előttünk.

Külön kell a tragédia nyelvéről megemlékeznünk. Ez a próza, igen sokszor ötös- és hatodfeles jambusi lejtéssel, jellemző, régieskedő, tömör, helyenkint darabos, de erőteljes, találó, helyzetszerű; emlékeztet *Kemény Zsigmond* nyelvére. A darabot nem adták elő. A Nemzeti Színház drámabíráló bizottsága két alkalommal is elfogadta előadásra, de *Tóth Imre*, a színház akkori igazgatója, azzal a kijelentéssel utasította vissza, hogy a darab gyökeresen, abszolúte rossz, elő nem adható. Habent sua fata libelli. 1907-ben könyvalakban is megjelent. (Franklin Társulat.) Tardos egy pár év múlva átdolgozta operalibrettóvá. Az átdolgozás nagyon sikerült. Az öt felvonást igen ügyesen háromra vonta össze, amivel tragikái hatását még inkább emelte. Ehhez a kitűnő operalibrettóhoz *Rékai Nándor* írt zenét. A művet 1910-ben mutatta be a M. Kir. Operaház.

Tardos Viktornak harmadik színműve az *Apák* című, amely kéziratban maradt fenn. Tardos ezt a művét a Magyar Színházhoz nyújtotta be. A darab itt nem került előadásra, pedig a színház az 1924. évi játékevad egyik legnagyobb eseményeül tartogatta Tardos darabját. De Somlay Artur otthagya a színházat és Tardos darabja is lekerült a műsorról, mert a mű anyyira összeforrott Somlay személyével, hogy nélküle nem mutathatta be a darabot a Magyar Színház. Kilátásban volt mégis, hogy az „Apák“ bemutatója a kolozsvári Nemzeti Színházban lesz meg. Somlay ugyanis, többhónapos erdélyi vendégszereplési körútra indult és a darabot Kolozsvárt szándékozott bemutatni. Janovics Jenő, a kolozsvári Nemzeti Színház igazgatója, a darab előadási jogát meg is szerezte és így a darab Somlay Artur rendezésében került volna színre. A kolozsvári bemutató is elmaradt. Az elmaradt bemutatásért kár volt. Az *Apák* Tardos Viktornak egyik legérdekesebb alkotása, mely tulajdonképpen a szerző életét szimbolizálja. Tardos a darabot a Magyar Színházba való benyújtás előtt meghitt baráti körben felolvasta. Ennek a felolvasásnak alapján mondhatunk el egyet-más erről a homályban maradt darabról. A darab kézírata valószínűleg Somlay Arturnál van.

A darabnak kettős cselekménye van. A külső színes, eleven, fordulatos, az érdeklődést végig feszülten tartja annyira, hogy a lényegesebb — a szimbólikus belsőre kevesebbet ügyelünk. A színen izzik a renaissance-léggör; kacagunk, tapsolunk a léháznak, a semmirekellőnek és szinte eltűnjük, hogy a becsület meggázoltassék. A darab borotvaélen halad, egyre fokozottabb fojtott levegőben és egyszerre legördül a függöny. Az utolsó perében a szerző felénk tartja a tükört, hogy meglássuk magunkat olyanoknak, amilyenek vagyunk. A léha, a kontár, a sarlatán természetesen szintén kénytelen magát meglátni. A darab talán túlzottan nyílt és őszinte, de kritikája igazságos. Feltárul benne előttünk a szerző vérző szíve. A legnagyobb tövist a szerző maga szúrja szívébe, mítha csak azt akarná vele mutatni, hogy a szenvedés nem is olyan elviselhetetlen, hogy az élet nem egyéb, mint szenvedés; de vidám csak az lehet, aki szenvedni is tud.

Tardos Viktor koraifjúságától fogva rajongott a színházért. Valóságos ünnepnapja volt, amikor szülei elvitték, mint kis-

diákot a Nemzeti Színházba, ahol leginkább Jászai Mari hatalmas művészete hatott rá. Később is sokat foglalkozott a színházzal. Tizenkilencéves korában írta első drámáját, címe: *V. László*, melyet a Nemzeti Színház figyelemre méltónak minősített. A darab nem került színre, kézírata *Mikes Lajos* birtokába jutott. Az elismerő bírálat hatása alatt kezdte írni a *Nero anyját*. A munka lassan haladt, évekig dolgozott rajta és *Palágyi Menyhért* sürgetésére, aki a készülő tragédia egyes részeit nagyon megdicsérte, fejezte be a drámát.

Töredékben maradt *Abelard és Heloïse* című tragédiája, van egy drámatervezete *Michelangelóról* és egy *Gobineau*-szerű drámai jelenete *Michelangelo és Gyula* pápa között és egy vígjátéka.

Legkedveltebb olvasmánya Shakespeare volt. „Folyton olvasom Shakespearet s a hátsó drótozást keresem a darabokban” — mondja egyik nyilatkozatában. És emellett belemerült a történelmi tanulmányozásába is. Már elismert festőművész volt, mikor harminchétéves korában fellépett első drámai művével, amely után rögtön hozzáfogott barátai, különösen Hevesi Sándor buzdítására hazai tárgyú tragédia megírásához. Munkáját nem követte a remélt siker és a kétségtelenül tehetséges drámaíró elhallgatott. Kortársai igaztalanul bántak ezzel a különös magyar tehetséggel. Festő, szobrász, író volt egy személyben. Volt ugyan idő, mikor a magyar irodalmi élet úgy zajlott körülötte, mint később Ady Endre körül. Cikkekben dicsőítették vagy kisebbitették drámáit, paródiák, karikatúrák foglalkoztak alakjával olyan időben, amikor sokkal kisebb volt a művész személye iránti érdeklődés, mint manapság. Aztán csakhamar elfelejtették, mint sok más magyar tehetséget is. A zseniális művész emlékének kívántam hódolni szerény tanulmányommal. A modern magyar dráma történetének írója nem mehet el szó nélkül Tardos Viktor drámái mellett, amelyek a szegényes magyar történelmi drámaírodalomnak megbecsülendő értékei közé tartoznak, amelyek megérdemlik, hogy az irodalomtörténet feledésbe merülni ne engedje őket.

Angol irodalmi hatások a Tar Lőrinc-mondában.

Írta: FEST SÁNDOR.

Eneken hallottam, vagy volt, vagy nem volt,
Tar Lőrinc, hogy pokolba bément volt...

Az ének, melyre Tinódi hivatkozik, bizonyára jóval hosszabb volt annál, melyben ő maga mesél Zsigmond kedvelt vitézének pokolbajjárásáról, látomásairól, királyának hozott üzenetéről. Csakis a Zsigmond királyra vonatkozókat ragadta ki abból a terjedelmesebb elbeszélésből, mely Tar Lőrincnek, a monda hőségének messze földön megesett kalandjait, bolyongásait meséli el. Ennek az eredetibb, régi mondának kereteit körülbelül ismerjük. És fejtegetéseink alapja nem is Tinódi rövid elmesélése, hanem a Tar Lőrinc-monda teljesebb foglalata, úgy, ahogy a gyöngyösi könyvből ismerjük. Célunk pedig nemcsak eddig ki nem mutatott angol irodalmi hatás megállapítása egy valamikor népszerű, sokat ismételt mondánkban, hanem sokkal inkább a Tar Lőrinc-monda vándorútja legfőbb állomásainak megfigyelése és megismerése: mi volt az alapja, hogyan formálódott, hol és miként fejlődött azzá, aminek Tinódi krónikájából ismerjük? Mindezekből pedig nemcsak azt fogjuk látni, miként fejlődtek a monda egyes mozzanatai szerves egésszé, de bizonyos jogosultsággal következtetést fogunk majd vonhatni a hasonló fejlődésen átment Toldi-monda keletkezésére is.

A Tar-monda kereteit abból a 14 soros, latinnyelvű szövegből ismerjük, melyet a gyöngyösi-gyűjtemény tartott fenn. Címe: Peregrinatio Laurentii Taar, tartalma pedig voltaképen Tar Lőrinc vitéz bolyongásainak felsorolása. Szárazon és tengeren utazott messze földön. Volt Ázsiában, Indiában és Afrikában. Látta Noé bárkáját és a Sinai hegyet, volt a Szentföldön, ahonnan Görögországon át tért vissza. Az Óceánon átkelven, megismerkedik Szent Patrik titkaival, de látott még szigeteket, földrészeket, amelyekről Apolló megtagadta a világhosságot. Széchy Károly nyomán közöljük a latin eredetét is:

Hanc condidit tabulam de Thar, Laurentius hic,
 Qui miles et barro Sancti Severiani propago
 Sobole Ratholdi, qui totilla circuit orbem,
 Per mare, per terras sanctorum linina pergit.
 Asia novit eum, Africa sic et Europa
 India cognovit. Edessa conduxit ad archam
 Noe perrectum cernitque Sinai colles
 Et miles et peregre stupenda Hierosolymaque,
 Pancretam redicens Nicolai gmna vera,
 Sancti Anthoni, Petri, Pauli, Jakobi trivit.
 Navigans oceanum novit secreta Patrici,
 Gades Ereuleas properans insveta redarum
 Et insulas, climata, quibus Apollo lucem negavit.¹

Ez a felsorolás jelentette a Tar Lőrinc-monda kereteit: egy magyar vitéznek földkörüli útja, amelyen az akkor ismert vagy csak félig ismert országok és világtájak nevezetességeit szemléli, amelyen szent helyek csudáit látja, magát a Szentföldet, az Ararat csúcsát, Sinait, a szentek szülőhelyeit, Szent Patrik purgatóriumát... Már a földrajzi helyek felsorolásából is nyilvánvaló, hogy nem naív népies mondával van dolgunk, hanem klerikus műveltségű szerző kompozíciójával, aki valónak és csodásnak sajtászerű összekeverésével kora ízlésének adott kifejezést. Ahítatosan hallgató közönségnek mesélt csodákról, mert ez a közönség a csodát várta és hinni is tudott benne. Tar Lőrinc hosszú világútjának is érdekessége a csoda, amelyben hinni is lehet, hiszen egy-egy földrajzi helyhez van kötve, a Szentföldhöz, az Ararathoz, az írországi purgatóriumhoz, de tovább haladva már olyan szigetekhez is, melyekre örök sötétség borul. Nyilvánvaló — még ha nem is ismernők a történeti Tar Lőrincet —, hogy a monda hőse nem járhatott mindenfelé, amerre az elbeszélés viszi. Széchy Károly még azt hitte, hogy Tar Lőrinc világjárása valóságos élménye volt hősünknek, aki Ázsiát, Afrikát, Indiát ismerte, mi már tudjuk, hogy Tar Lőrinc ott soha nem járt, bár azóta, hogy Széchy értekezését megírta, részleteiben is megismerkedtünk zarándoklásával a távol Írországbán, Szent Patrik purgatóriumában.² Ázsiai, indiai, afrikai útja, Ararat, a Sinai-hegy, a sötét szigetek, — mindez csak tudákos hozzáköltés a világlátott magyar vitéz úti élményeihez. Iskolázott, művelt ember volt, aki Tar Lőrinc útját így kiszínezte, kikerekítette, újabb csodás elbeszélésekkel megtoldotta.

¹ Széchy Károly: Adalékok a régebbi magyar irodalomhoz. Irodalomtört. Közl. 1896.

² Századok, 1896. Kropf Lajos: Pásztói Rátholdi Lőrinc zarándoklása (1411).

Ezeknek az idegen motívumoknak eredetét kutatva pedig nem nehéz rájönnünk, hogy azok egy rendkívül elterjedt, sok nyelvre lefordított, valósággal népkönyvvé vált angol elbeszélésből valók: Sir John Mandeville híres „Utazásai“-ból.³

Magát, John Mandeville-t — nem egészen szabatos megjelöléssel — úgy szokták idézni, mint az angol próza atyját, első művelőjét. Alakja még mindig irodalomtörténeti rejtély, bár most már bizonyosnak látszik, hogy a XIV. században élt, saját állítása szerint 1322-ben (egy másik kézirat szerint 1332-ben) kelt át a tengeren, hogy azután három világrészt járjon be. Nagy útja után pedig Lüttichben telepedett le (1343-ban), ahol mint természettudósnak, orvosnak nagy híre volt. Jean d'Outremeuse barátjának halálos ágyán felfedte kilétét és 1372 november 12-én halt meg. Sírját még 1798-ban is mutogatták Lüttichben.⁴

Amilyen homály fedi életét, kilétét, oly sok kétely fér híres műve szavahihetőségéhez. Maga mondja, hogy főleg azok számára ír, kik a Szentföldet akarják meglátogatni. Utazásai első részében csakugyan ezt a célt tartja szeme előtt. A második rész azután ázsiai útjának leírása, amelyben voltaképpen époly kevés az eredetiség, mint az elsőben. Innen is, onnan is kompilált, néha szó szerinti és ahol tapasztalataira, élményeire hivatkozik is, még ott is könnyű volt a kritikának Pliniusból, Solinusból, Albertus Aquensishől, Boldenseleből, Odoricusból és még sok más szerzőből átvett kompilációkra, irodalmi hamisításokra mutatni. Még legesodálatosabb lényekről, meseszerű szörnyetegekről is azt állítja, hogy azokat látta. A keleti utazás magába foglalt minden csodát, amelyben a csodákra áhító kor hinni tudott, vagy gyönyörködni akart. A középkori hit, tudás és babona gazdag tárházából szabadon, tartózkodás nélkül válogatott az angol lovag, ki eselekvő alanya az elbeszélte csodáknak és kalandoknak. Könyvének hatása rendkívüli, mert benne eltalálta kora ízlését. Nincsen késő középkori mű, mely elterjedtebb, ismertebb volna: a háromszáznál több fennmaradt kézirat, a latin, francia, német, olasz, spanyol, holland, cseh, dán és ír fordítások tömege bizonyítja ezt az állítást. Plagizálják, utánozzák, kiegészítik, hozzáköltenek, ismerik minden művelt országban.

³ The Voiage and Travaille of Sir John Maundeville, Kt. J. O. Halliwell, London, 1883-i kiadást idézem.

⁴ Mandeville életére vonatkozókat l. a Dict. of Nat. Biogr.-ban.

Érdekes, hogy ilyen rendkívül elterjedt műnek az eredete mennyire homályos. A legelső kézirat francia nyelvű, 1371-ből való, az angol szöveg három verzióban ismeretes, mindhárom a XV. századból való, latin nyelven öt, egymástól független verzióról tudunk (valamennyi a XV. századból), pedig egy angol kéziratban az „Utazások“ szerzője azt mondja: „és tudjátok meg, hogy ezt a könyvet latinból franciára és franciából angolra fordítottam, hogy minden honfitársam megértse“. Mégis ebben a legrégebb angol kéziratban oly hibák találhatók, amelyek semmi esetre sem fordulhatnak elő oly műben, melyet saját szerzője fordított más nyelvre. E csupa talánnyal szemben minékünk egy megállapítással kell megelégednünk: egy sok nyelvre lefordított, változatokban is gazdag, szokatlanul elterjedt műről van szó, mely épp azért, mert a középkor fantáziáját fel tudta ébreszteni, ébren tudta tartani, mindenüvé eltudott jutni, ahol irodalmi élet volt — és így eljutott Magyarországra is. A magyar irodalomra tett hatását pedig legelőször a Tar Lórine-monda abban a formájában látom, mely Tart, mint világjáró zárándokot mutatja.⁵ Ha útján elkísérjük, jóformán mindenüvé eljutunk, ahol állítólag Mandeville is járt: Asia novit eum, Africa sic et Europa, India cognovit, lám, a magyar vitéz is eljutott azokba az országokba, melyekről oly sok hihetetlen esodát mesélt az angol lovag. Edessa conduxit ad archam Noe perrectum, alább fogjuk idézni Mandeville tapasztalatait az Ararát hegyén, mikor Noe bárkájához akar közeledni. Cernitque Siniai colles..., a Sinai hegyről, Szent Katalin templomáról és az ottani csodálatos dolgokról Mandeville is nagy bőbeszédűséggel beszél.⁶ Et peregre stupenda Hierosolymaque..., említettük, hogy Mandeville „Utazása“-inak első része voltaképp a Szentföld leírása. Et rediens Sancti Anthoni, Petri, Pauli, Jacobi trivit..., Mandeville is meg szokta jelölni útja egyes állomásait azzal, hogy itt Szent Péter tagadta meg Jézust, ott

⁵ Mandeville tudvalevőleg ismeretes volt nálunk később is. Valkai András Prister Johannis-ról szóló „cronica“-jának (1573) egyik forrása a híres angol elbeszélés:

„Amint Mande Villai János írta,
Jovius Pál püspök mint magyarázta,
Azokat olvastam ez vers folyásra

India állapotja irására.“ — EPhK. 1886: Binder Jenő, Prister Johannes. 532–53. Egy félszázadnál nagyobb időre kell visszamennünk, hogy Mandeville régebbi hatását lássuk a Tar Lórine mondában.

⁶ Id. kiad. Cap. V. 57–63.

Szent Miklós van eltemetve, emitt Szent János halt meg, ott pedig Szent Pál írt és prédikált, stb., stb. Volt Tar Lőrinc még másutt is, hogy utolsó sorát idézzük: *Novit... et insulas, climata, quibus Apollo lucem negavit. A szigetekről, amelyek örök sötétségben terülnek el a tengeren túl, Mandeville „Utazása“-inak utolsó fejezeteiben olvasunk.*⁷ A tar Lőrinc-monda ugyanúgy kerekítette ki a maga meséjét, mint maga az angol mű. A hosszú világbolyongásnak utolsó állomása az örökké sötét ország...

E rövidre fogott összehasonlítás után megállapíthatjuk tehát, hogy a Tar-monda kialakulására Mandeville népszerű utazási könyve lényeges hatással volt. A messze idegenben járt magyar vitéz a monda előttünk ismert legrégebbi formájában olyanféle szerephez jut, mint az angol lovag az „Utazás“-okban. Némi túlzással magyar Mandevillének lehetne a mi Tar Lőrincünket nevezni.

A második, jóval bonyolultabb kérdés az, hogy hol és mikor szövédték a Mandeville „Utazása“-iból átvett motívumok a Tar Lőrinc mondába? És mivel itt nyilván oly idegen irodalmi hatásról van szó, amelyet csak iskolázott, művelt ember vehetett át, kutatásunk kiterjeszkedhetik még arra is, kinek a keze szöhetette a monda színes szálait Tar Lőrinc-re? Arra a Tar Lőrinc-re, akit a történelemből jól ismerünk s akinek purgatóriumi zarándoklásáról is hiteles feljegyzéseink vannak? Mikor és hol költötték az ő világútjához a Mandeville-kalandokat és élményeket?

Ugyanabban a gyöngyösi könyvben, mely a Peregrinatio Laurentii Taar-t tartalmazza, találunk terjedelmes leírást a Szentföldről is: *Peregrinatio hierosolymitana Patris Nostri Ordinis. Ebben a peregrinációban a ferencesek tartományfőnöke, Pécsváradi Gábor írja le a szentföldi útját, melyet alkalmasít 1514-ben tett meg. A maga idejében híres munka több ízben jelent meg. Címe: Compendiosa quaedam, nec minus lectu iocunda descriptio urbis Hierusalem atque omnium locorum terrae sanctae in Hierosolymis adnotatio.*⁸ Részletes leírása a

⁷ And bezonde the Lond and the Iles and the Desertes of Prestre Johnes Lordschipe in goyng streyght toward the Est, men fynde nothing but Mountaynes and Roches fulle grete: and there is the derke Regyoun, where no man may see, nouthur be day ne be nyght, as thei of the Contree seyn... Id. kiad. 302.

⁸ Egy példány az Egyetemi Könyvtárban. A könyv végén: *Frater Gabriel de peclivaradino.*

Szentföldnek, ahogy a könyv szerzője látta és bár lényegesen eltér Mandeville XIV. századi leírásától, egynémely vonásban mégis emlékeztet az angol lovag sokat olvasott „Utazása“-ira. Vajjon ismerte-e Pécsváradi Mandeville könyvét, mely akár latin, akár pedig német fordításban is eljuthatott magyar földre? Van-e Mandeville-hatásnak nyoma a magyar ferences szentföldi útleírásában? A választ Pécsváradi és Mandeville leírása Noé bárkájáról fogja megadni.

Pécsváradi könyvének IV. részében (34. l.) a következőket olvassuk: Armenia que licet non sit is sancta terra, sed quia audivi quedâ bona et mira de ea, cogitavi hic inserere. Primum mons ille in armenia ubi stetit Archa Noe pro ut accepi a quodam armeno monacho est ad occidentem respectum hierusalem tam altissimus et scopulosus hinc inde ut nemo hominum illuc valeat acendere et tangere archam manu. Et semper sunt in eius cacumine nives magne. Secundum quidam frater monachus armenus quodam tempore attentavit illuc usque ad archam ascendere et cum decem diebus continuis jam laborasset ad ascendendum hinc inde reputando super scopulus ut valeat ad archam pervenire et aliquid de ligno arche pro devotione tollere. Et tunc angelus eidem apprensus: portansque ei brevem tabulam dixit. Hanc tabulam pro tua ferventi devotione ego attuli tibi de archa Noe, cessa igitur ascendere quia illuc pertingere non potes et sic viceversa descendit... ..hec omnia accepi a supra dicto monacho armeno devoto et habitante hierosolimo in templo sancti sepulehri.

Mandeville hasonlót tud Noe bárkájáról és az Ararát hegyéről. Magyarra fordítva a következőket meséli: „És itt azonkívül más hegy is van, amelyet Ararátnak neveznek..., ott maradt Noe bárkája, mely még most is azon a hegyen van. És távolról lehet látni, kivált szép időben. És ez a hegy majdnem hét mérföldnyi magasságú. Némelyek pedig azt mondják, hogy a bárkát látták és megérintették. De akik azt állítják, nem mondanak igazat, mert senki a hegyre a nagy hó miatt nem mehet fel, mely mindig ott van, télen, nyáron, úgy, hogy nem is ment oda fel senkisé Noe ideje óta, kivéve egy szerzetest, ki Isten kegyelméből egy deszkát lehozott... Ennek a szerzetesnek nagy kedve volt a hegyre felmenni. Egyik nap felment és amikor már a hegy harmadrésze fölött volt, annyira elfáradt, hogy nem tudott tovább haladni. Ezért hát lefeküdt és elaludt. És

amikor felebredt a hegy lábánál volt. És akkor buzgón esedezett Istenhez, hogy engedje meg neki, hogy a hegyre felmeheszen. *És egy angyal jött hozzá mondván*, hogy menjen fel. Meg is tette, de azóta senkisem (jutott fel). Épp ezért nem volna szabad ilyen meséket elhinni.⁹

Azt hiszem, még a felületes összehasonlítás is a két leírás között lényegbeli egyezést fog megállapíthatni, amiből pedig az következik, hogy nemcsak a Peregrinatio Laurentii Taar szerzője, de maga a ferencesek rendfőnöke is ismerte Mandeville „Utazás“-ait. Amit állítólag az örmény szerzetes mesélt Noe bárkájáról, az inkább csak irodalmi olvasmány emléke lehet. Az elhitetés módja pedig amolyan pia fraus, amilyen könnyen csúszhatott be a Szentföld és a Kelet csodáinak leírásába. A gyöngyösi ferencesek fantáziáját észrevehetően foglalkoztatta a híres angol mű a XVI. század elején, ugyanabban a gyűjteményben kétszer is találkozunk hatásának kétségbevonhatatlan nyomaival.

Azt hisszük, hogy a Mandeville-mozzanatokat és indítékokat Tar Lőrinc személyéhez gyöngyösi szerzetesek művelt, olvasott körében kapcsolták. Lehet, hogy maga Pécsváradi a „költője“ a Tar-mondának, melynek tizennégysoros latin foglalatja csak kivonata lehetett hosszabb latin nyelvű elbeszélésnek, hiszen —, ha ezt a feltevést kockáztatjuk, — arra hivatkozhatunk, hogy Pécsváradi jeruzsálemi útjának idézett epizódja is bizonyos költői alakítás és elhitetés tehetségére vall... Lehet az is, hogy a költő valaki más, ismeretlen, névtelen, aki a sokat látott gyöngyösi rendfőnöknek szűkebb környezetéhez tartozott. Az adatok feljogosítanak arra a feltevésre, hogy a Tar Lőrincmonda formát és tartalmát a gyöngyösi ferencesek rendházában nyert a XVI. század elején, talán a század második évtizedében.

A magyar vitéz írországi és egyéb útjainak az emléke még a XVI. század elején is élhetett Gyöngyösön, hisz ismeretes, hogy a pásztói apátság kegyúri jogát 1265 óta a Rátótiak gyakorolták, kiknek nemzetségéből származtak a Tariak, Pásztóiak és a Kakas-ok.¹⁰ Drégely is eredetileg mondánk hőiséé, Tar Lőrinc volt, Zsigmond király eszerélt vele és helyébe a jobbágyi és püspöki birtokokat adta oda neki. Ha Tar Lőrinc írországi útjá-

⁹ Id. kiad. 148—49.

¹⁰ Békefi Remig: A pásztói apátság története. Budapest, 1898. 51—2.

nak emléke a XVI. század elején még élt, akkor elsősorban nemzetisége ősi földjén tudhattak róla, Pásztó, Tar, Gyöngyös vidékén. A gyöngyösi ferencesek mindenesetre jól ismerték. Csak mellékesen említjük meg, hogy Pécsváradi Gábornak szentföldi útján kísérője egy Pászthóy János nevű paptársra, ki tán leszármazottja a Rátóti-Tari-Pásztói rokonságnak.¹¹

Adalékaim — azt hiszem — igazolják egy nemrég megjelent kiváló tanulmány konklúzióját, mely szerint a gyöngyösi könyvben található latin feljegyzés Tar Lőrinc Peregrinatiójáról „valószínűleg egy nagyobb munkának a vázlata, kivonata, már jelentékeny kibővült formában mutatja a Tari elbeszélését, hiszen ő nem járhatott sem az Ararát hegyén, sem Indiában. A spanyolországi és írországi zarándoklás, amelyről a történeti adatok szólnak, egy világműködési út töredékei lettek. Ilyen részletekkel az eredeti elbeszélést csak az bővíthette ki, aki széleskörű tudományos, földrajzi ismeretekkel rendelkezett, tehát művelt, tanult ember és nem a nép. Klerikus lehetett ez a költő, akinek valószínűleg nagyobb terjedelmű latin művét, vagy annak egyes részeit azután magyarra fordították, mégpedig olyan időben, hogy Tinódi korára már a nép körébe is lejutottak.”¹²

Ehhez a fejtegetéshez azt lehet tán hozzáfűzni, hogy a részletek, melyekkel Tar Lőrinc ír- és spanyolországi útja kiegészült, tanult klerikus irodalmi olvasmányából, Mandeville „Utazás”-aiból kerültek Tar Lőrinc-mondába. Tudatos irodalmi átvétel formálta és gazdagította a mondai hagyományt. Ha pedig eddigi következtetéseink helytállóak, akkor a monda a XVI. század elején a gyöngyösi ferencesek körében gazdagodhatott és kerekedhetett ki Mandeville-elemekkel és néhány évtized után — már magyarul — a nép ajkán élt, Tinódi a század közepén már úgy hallotta.

Még egy kérdés merülhet fel. Vajjon a gyöngyösi „költőt” mi indíthatta arra, hogy Tar Lőrinc purgatóriumi útjához Sir John Mandeville útikalandjait fűzze? Saját leleménye-e az irodalmi toldás, vagy volt egyéb indíték, hogy Szeut Patrik barlangját megjárta magyar vitézt az egész világon utaztassa, akár csak a *Travels and Voyage* az angol lovagot? Mert Sir John Mandeville nem járt a „pokolban”, írországi útjáról nála nin-

¹¹ L. Széchy id. munkáját.

¹² Mályusz Elemér: A Toldi-monda. Klebelsberg-Évkönyv. IV. Budapest, 1934. 147. 1.

esen szó, ő a Szentföldön zarándokol és onnan megy azután tovább Afrikába és Ázsia csodálatos országaiba. Hogyan kapcsolódik mégis Mandeville világútja a Tar Lőrinc-mondával?

A Mandeville-kéziratok és fordítások rendkívüli számából a könyv szokatlan népszerűségére lehet következtetnünk. A késő középkornak egyik domináló irodalmi terméke a Mandeville-könyv, melynek sorsa a népkönyv sorsa általában: közkinés, mely mindenkié, mely váltakozó ízlés szerint módosul, bővül, mely folytatásokban és utánpótlásokban él tovább mindaddig, amíg kora fantáziájára hatni tud. Már a Mandeville-kéziratok is sok eltérést mutatnak egyes epizódok elbeszélésében, a későbbi fordítások még jobban módosítják az eredeti szöveget, mind több új mozzanatot visznek bele. Az anyag egyre nő, egyre jobban lépi túl a mese eredeti kereteit. Nem meglepő, hogy Mandeville fantasztikus élményei visszhangot keltenek a középkor gazdag víziós irodalmában,¹³ de azon sem lehet csodálkozni, hogy ez az irodalom meg utat talált a vele oly sok vonásban rokon mandevillei világba. Hisz a csodás elem közös vonása mindkettőnek, egyiknél a csodálatos elem látomások keretében jelentkezik a fantázia legszabadabb csapongásával, a másiknál pedig egzotikus, mesészerű távol országok és világrészek leírásában keresett és talált kifejezést.

Valóban nem lephet meg, hogy Mandeville- és víziós irodalmi motívumok egymásba kapcsolódását látjuk itt is, ott is. Christine de Pisan pl. Mandeville elbeszélésére támaszkodik híres látomásában (*Chemin de Long Estude*, 1402), itt tehát Mandeville-elemek kerülnek vízióba, de van fordítottja is a kapcsolódásnak: van Mandeville „Utazás“-ainak oly változata is, melybe viszont víziós irodalmi mozzanat vegyül. Bennünket itt az a verzió érdekel közelebbről, mely egy francia vitéznek, Beaujeunek mondja el a látomásait az írországi purgatóriumban. Ez a Beaujeu is történeti személy, akárcsak a mi Tar Lőrincünk,¹⁴ volt Konstantinápolyban, harcolt a török ellen, bár legvitézebb tetteit Calais ostrománál vitte véghez (1351-ben), ahol halálát lelte. A *Chronique des quatre premiers Valois* írországi purgatóriumi útjáról a következőket tudja: Monseigneur

¹³ Irodalmát l. Ung. Jahrbücher 1925. R. Gragger: Beiträge zu Visionsliteratur im Mittelalter, 307–9.

¹⁴ Luce: *Chronique des quatre premiers Valois*, Paris, 1862. V. ö. Froissart (Kervyn de Lettenhove kiad.) V. és XVII. kötet. L. Table analytique des noms historiques.

de Beageu par son tres grand hardement fut en l'espurgatoire saint Patrice ou il vit les tourmens infernaux, comme le raconte Heronnet son escuier qui en dit moult de merveilles. Dit Heronnet qu'il vit Burgibus, le portier d'enfer, qui tournoit une roe par cent fois cent mille tours en l'espace d'ung jour et y avoit cent mille ames... Il vit les ames en lis plains de feu et y en recognut...¹⁵ En celle maniere le raconte messire Jehan de Mandeville, chevalier anglois, qui fut par le loing du monde en terre habitable.¹⁶

Mit lehet ebből következtetni? Azt, hogy vagy a gyöngyösiek kapcsolták Tar Lőrinc pokolbajlásához a mandevillei mozzanatokot, ami bizonyos költői leleményességre vallana, vagy pedig, hogy már együtt találták a kétféle eredetű mozzanatot oly Mandeville-verzióban, melyben a világműködési úton kívül a purgatóriumi zárandoklás elbeszélése is helyet kapott. Bármint legyen is, a monda fejlődésének minden feltétele adva volt: a történeti Tar Lőrinc purgatóriumi és világműködési emléke¹⁷ még élt és különösen a Rátótiak ősi földjén, a Mátra alján élhetett egy évszázaddal az emlékezetes zárandoklás után, ez a Tarmonda pedig azután külföldi irodalmi hatás következtében kibővült, szint, irodalmi alakot és költői megörökítést nyert tudós klerikus kezében. Magyar köntösben való megjelenése csak későbbi fejlődés eredménye. Azt bizonyítja — úgy látszik — a monda fejlődése egyes előttünk ismeretes állomásának megfigyelése.

¹⁵ Nagy sok esodát Tar Lőrinc látott volt.

Zsigmond császár hogy benne feredett volt... V. ö. Ignitus est, in quo in tromentis rex residet prelatibus per horas diei, et tamen in lecto postmodum ignito per tres horas in nocte jacet... Visio Ludovici de Francia. Palástra 146. 238—9.

¹⁶ S. Luce egy Mandeville-kéziratot idéz (Voyage en Terre, par Iohan de Mandeville, l'an 1322), mely Párizsban van: Le departement des ms. à la Bibliothèque Imperiale possède un exemplaire de cet ouvrage inseri sous le No 5386 du Fonds Français. Kérésünre M. Gabriel Asztrik volt szíves Párizsban az idézett kéziratot megnézni. De ebben nem esik szó Beaujeuról, Lucy tehát tévesen idéz. — A véletlen tán előhozza majd azt a Mandeville-változatot, melyből a Chronique a purgatóriumi jelenetet vette.

¹⁷ Tar Lőrinc 1411-ben zárandokol Irországba. Világlátottságát a velencei tanács egy 1413 febr. 7-i írása is bizonyítja: „dominus Laurentius cum nostro salvo conducto Venetias accessit die 20 Januarii 1412 sub specie visitandi aliqua sanctuarium pro sua devotione et venit ad visitationem nostri domini... Kropf id. cikk.

Még egyszer „Bankó leánya“.

Folyóiratunk 1934-i évfolyamában, — egy eddig ismeretlen nyugatmagyarországi horvát változattal kapcsolatban, — revízió alá vettem a Bankó leányáról szóló széphistória horvát mintájának és keletkezésének kérdését.¹ A cikkben ismételten idéztem a trieszti *Naša Sloga* kiadásában megjelent ça-horvát népköltési gyűjteményt, melyet különben már előttem is használt Szegedy Rezső. Akkor is tudtam, hogy ez a könyv az olasz uralom alatt új kiadásban jelent meg, de a ritka műhöz nem tudtam hozzáférni. Azóta sikerült megszereznem.² A könyv a trieszti kiadásban megjelent népköltési termékeken kívül másokat is tartalmaz és ezek között a Bankó leányának egy eddig ismeretlen horvát változatát is.

A vers címe *Prilipa Jovana* (A nagyon szép Johanna). A könyv 40—41. lapján olvasható. Lussinpiccolón jegyezték fel. A horvát népköltés legelterjedtebb formájában, a deseteracban (rímtelen tíz szótagú sor, metszettel a negyedik szótag után), van írva és 72 sorból áll. Tartalma a következő: Mikulié herceg a császár udvarában azzal kérkedik, hogy 9 fia és 9 leánya van. Erre a császár felszólítja, adja neki a legjobbját. Mikulié sír, jajgat, nem tudja, mit csináljon. Legidősebb leánya kérdi, mi a baja, de nem mondja meg neki. Második leánya is hiába kérdi, de a legfiatalabbnak elmondja. Ez megvigasztalja atyját: elmegy ő fiaként az udvarba! A császár látja ablakából jönni Mikulié állítólagos fiát, de gyanakszik, nem leány-e. Anyja tanácsára először diót mennek szedni. Ha leány, a szélén kezdi szedni, ha ifjú, a közepén. A leány középütt szedi a diót. Most az anya tanácsára elmennek a Dunát átúszni. Ha leány, a folyó szélén fog úszni, ha férfi, a közepén. A leány a Duna közepén úszik. Harmadik tanácsa anyjának, menjenek együtt hálni. Ha leány, az ágy szélén fog aludni, ha férfi, az

¹ *Bankó leányának nyugatmagyarországi horvát változata*. XXIII. évf., 9—20. l.

² *Istarske narodne pjesme* Opatija (Abbazia) 1924, 240 l., 8°.

ágy közepén. Ezzel sem boldogul. A leány az ágy közepére fekszik, de kardot tesz maga mellé és megfenyegeti a császárt, ha átnyúl a kardon, többől levágja a karját. Erre a császár hazaküldi. Mikor a leány már kissé elvágatott, teli torokkal kiáltja, hogy nem dalia ő, hanem az igen szép Johanna!

A vers a Szegedynél részletesen tárgyalt isztriai románcokkal mutat közelebbi rokonságot, de azoknál hézagosabb és minden jel szerint romlott szövegű, Mikulié a császár parancsa után hazamegy, de erről egy szó sincs a románcban. Arról sem, hogy a kilenc fiú létezése füllentés. Ezeket csak a továbbiakból kell kikövetkeztetnünk. A három próba egy kaptafára készült. Mindegyik az árulná el Mikulié leánya leány-, illetőleg férfi-voltát, hogy a szélen, vagy a közepén végzi-e a próbát. A hálási próbára ez még valahogy ráillik, a Dunán való átúszás ily módon lehetetlen, a diószedési próba egyszerűen értelmetlen. Valamilyen más próbáról vitték át ezekre gondolkozás nélkül ezt a formulát. Különböző az úszási és a hálási próba megvan a románcok több változatában, de nem úgy, mint itt, hanem értelemszerűen. A diószedési próbával másutt nem találkozunk.

Az egész versben a legérdekesebb a Mikulié név. Cikemben említettem, hogy a horvát románcok valamilyen összefüggésben áll a Frangepánokkal és hogy az 1432-ben elhunyt Frangepán Miklósnak 9 fia és 1 leánya volt. Miklós fia Mikula. Ebből alakult a Mikulié név. Ez megerősíti feltevésemet.

Ciklem megírása óta tüzetesen foglalkoztam az első horvát világi drámaíró, Lucie Hannibal, *Robinja*-jának keletkezési körülményeivel.³ A drámát 1515—1519 között írta a lesinai költő. A Robinja népköltési forrásai között akad egy, amelynek némi köze van a Bankó leányának horvát mintáihoz. Ez a Horvát Ivánról és hűgárról szóló bugarštica. A *bugarštica* a horvát népköltés régi formája: 15—17 szótagú sorok, közbeékelve 6—8 szótagos refrénszerű rövid sorokkal. Az elnevezés a *bugariti* = panaszkodni szóból származik. A bugaršticák állítólag a XIV. század végén keletkeztek, — a horvát irodalomtörténet e társítása nélkülözi a tudományos megalapozást, — és a XVII. század folyamán tűntek el. Magyar szempontból azért fontosak a

³ L. Podmaniczky-Magyar *Benigna a horvát költészetben*. Budapest, 1935, 94. l., 8°.

bugaršticák, mert bennük sokkal több a magyar elem és kapcsolat, mint az újabb horvát népköltési termékekben.

A bugaršticák legnagyobb gyűjteményében olvasható a Horvát Ivánról és hűgáról szóló vers.⁴ A török (neve nincsen) Horvát Iván hűgára pályázik. Sátrát ver a vár alatt és selymet árul, hogy a leányt lecsalja. Mikor a leány lejön vásárolni, a török lovára veti és elvágtat vele. A szultán udvarához érve azon tünődik, miként vezesse foglyát úgy az udvaron át, hogy észre ne vegyék leány-voltát. A leány azt tanácsolja neki, adja neki ruháját és így vitéznek öltözve ültesse lovára, maga pedig mint kalauz vezesse. A török megfogadja a tanácsot. Ámde mikor a leány rajta ül a lovon, elvágtat egyenesen Iván vára alá. Ivánt, mint török vitéz, párviadalra hívja. Előbb azonban együtt ebédelnek. Mikor Iván könnyezve emlegeti elrablott hűgát, felismerteti magát.

Bogišić Orbini egy helyére hivatkozva⁵ az eseményt 1380 körülre teszi. Orbini u. i. ez időből említ egy Horvát Iván nevű horvát bánt. Ez a bán a valóságban macsói bán volt és semmi sem igazolja, hogy valami köze volna a historiához.

Ugyane gyűjtemény egy másik bugaršticája⁶ elbeszéli, hogy Jagnjilović Komjen a szultán börtönében ül. Jön a görög lány (neve nincsen) meglátogatni. Az örök beengedik. A börtönben ruhát cserélnek. Az örök aztán leánynak tartva Jagnjilovićot kiengedik. Másnap a Jagnjilovićnak tartott görög leányt viszik kivégezni. Azt kéri, hogy a szultánnal négy szemközt beszélhesen. Megengedik neki. Mikor kettesben vannak, a lány megmutatja neki keblét. A szultán nagyot nevet, szabadon bocsátja a leányt és neki adja Jagnjilovićot.

Erről a bugaršticáról külön tanulmányt írt Šimčik Antal, a horvát népköltés érdemes kutatója (Napredak, 1935, 30—33. l.), összeállítva a hasonló történeti eseményeket és népköltési termékeket, anélkül, hogy a bugarštica keletkezését megmagyarázná. Azt hiszi, hogy a vers görög eredetű. A hős igazi neve Komnen Angel lesz.

Bennünket ez a két bugarštica annyiban érdekel, hogy a Bankó leányának motivumai (a vitéznek öltözött leány, a meg-

⁴ Bogišić Valtazar: *Narodne pjesme*. Beograd, 1878, 142 + 430 l., 8°. Versünket l. a második rész 101—104. lapjain.

⁵ Orbini Mauro: *Il regno degli Slavi*. Pesaro, 1601, 2°, 359 l.

⁶ L. Bogišić id. műve 136—138. l.

ismertetés módja) ezek szerint már a horvát népköltés legősibb rétegében is megvoltak. A bugaršticák szinte kizárólag az Adria horvát partjain éltek, tehát ugyanott, ahonnan a románkör különböző változatai is előkerültek. Csak természetes, hogy az ősi motívumokból összeszótt költői elbeszélést elhozták magukkal a nyugatmagyarországi horvátok fel egész Sempte váráig, ahol aztán „Istenhez való szerelmét mutatván, rendelé egy iffiú gondolatjában“ a Bankó leányáról szóló szép históriát.

Bajza József.

Mikszáth „vén gazember“-ének egy irodalmi őse vagy rokona.

Kis János ev. szuperintendens kétkötetes gyűjteményes munkát adott ki Pesten 1816-ban e címmel: „*Ifjúság barátja* vagy hasznosan mulattató darabok a két nembéli ifjúság számára“. Az összegyűjtött olvasnivalók első csoportjába nagyobbacska terjedelmű elbeszélések tartoznak mind a két kötetben e közös cím alatt: „Szívképző Regék és Románok“. A II. kötet egyik ilyen darabjának (123—132. lap) a címe:

Minden dolognak két oldala van.

„Consiliárius Vitze-Ispány Sokfalvi“ a fiával, Pállal együtt meglátogatta egyszer Bécsben egy Bostel nevű régi ismerősét, akinek nagyjövedelmű gyára volt. Mialatt Pál a gyáros szobáiban levő művészi festményeket szemlélte, az inas jelenti a házigazdának, hogy Ágnes kisasszony kér bebocsáttatást. „Jöjjön estvére vagy holnap reggel“, üzenté ki Bostel, de mikor a leány megismételte kérését, a viceispán pártoló közbeszólására a gyáros bebocsáttatta a jelentkezőt. Ágnes, „egy helyes termetű s szemérmes tekintetű leány“, a Bostel gyárában dolgozott s most különféle szép kézimunkákat kínált gazdájának megvételre. A gyáros figyelmesen megnézte a portékát, mindenik darabnak megkérdezte az árát, de mindegyiket drágállotta. Ágnes összesen ötven forintot kért, de Bostel csak huszonötöt ígért. Rimánkodott a leány, hangoztatta, hogy testvéreit s öreg édesapját kell keresetéből eltartania, a házbérfizetés ideje is elérkezett s ez maga tizennyolc pengő kiadást jelent, ezért hát gazdájának a könyörületességére apellál, — de Bostel hajthatatlan maradt, s Ágnesnek meg kellett elégednie a kért összeg felével. Az ifjú

Sokfalvi Pálban „felháborodott a vér, villám mérgesség megvető pillantásokat szórt az érzéketlen emberre“, de Bostel úgy tett, mintha ezt észre se vette volna. Pál ekkor a távozó leány után sietett s a lépcsőn utolérve, négy aranyat adott neki, azt mondván, hogy a gyáros mégis meggondolta magát s a vételár pótlékaul ő küldi a pénzt. A leány hálás megihatottsággal fogadta az adományt, de meglepődve is, mert, mint hirtelenében elpanaszolta Pálnak, Bostel a méltányos árnak mindig levonta legalább a felét, néha pedig még többet is.

Pál, hazafelé menet, apja előtt keserűen kifakadt Bostel ellen. Az apa csillapítani igyekezett fia felháborodását, hangoztatván, hogy egyéb cselekedeteiből igen derék embernek ismeri Bostelt —, de aztán fiának megismételt vádjai elhallgattatták s elismerte, hogy a gyáros iménti viselkedésére ő sem tud menteséget találni.

Mintegy félesztendő mulva Bostel lakodalomra hívta meg Sokfalvit és fiát, Pál „tellyességgel nem akart elmenni“, apja kívánságára elment ugyan, „de a nyájas vendégek között komor ábrázattal jelent meg“. Gazdag lakoma várta a meghívottakat. „Így szokták, ezt gondolá magában az ifjú Sokfalvi, a' kevély fősvények cselekedni; a' szegények zsírját kiszívják, forintonként gyűjtögetnek, hogy egy estve, mikor kevélységeknak teszszik, ezeket elvesztegethessenek“... Midőn vőlegényével megjelent a menyasszony, Pál csodálkozva ismert rá benne Ágnesre, s alig tudott hová lenni ámulatában, mikor látta, hogy Ágnes térdre esett Bostel előtt s záporként omlottak hálás könnyei. Pál az érthetetlen jelenet láttakor az apjától kért felvilágosítást, de ez sem tudván rá magyarázatot adni, magához Bostelhez fordult s tőle kérte türelmetlen kíváncsiságuk kielégítését. A gyáros ekkor külön hívta Sokfalvit és fiát, s mosolyogva kezdett bele a rejtély megmagyarázásába.

Bostel nagyon jól tudta, hogy Ágnes milyen derék leány, hiszen öt év óta nála van alkalmazásban, de azt is tudta, hogy az apja iszákos ember, boritalra költötte el a leánya keserves keresményét, mert Ágnes gyöngye volt vele szemben, nem tudta tőle az utolsó fillért sem megtagadni. Ezért Bostel a leány kézimunkáinak árából mindig levonta a méltányos összegnek a felét, sőt néha még többet is, s csak annyi pénzt adott oda neki, amennyi a maga és hozzátartozói eltartására „elmulthatatlanul szükséges“. Fájt a szíve Bostelnek, mikor így tett, de így kel-

lett tennie. Ágnes elmenetelekor aztán a gyáros mindig összehívta legértelmesebb embereit, és „igaz betsület szerint“ szabta meg velük egyetértésben a megvásárolt kézimunkák értékét, a visszatartott árészletet félretette Ágnes számára, s mikor már lehetett vele valamit kezdeni, hát az ő javára „egy kis ártatlan és bátorságos kereskedést“ folytatott, úgyhogy a járandóság mintegy kétezer forintra szaporodott, „a’ mit különben az atya bizonyosan megivott volna“. A Sokfalviék félév előtti látogatása után néhány nappal az Ágnes apja meghalt, még pedig azért, mert Ágnes eltalált előtte dicsekedni a külön adományként kapott négy arannyal, az apa kiesikart tőle két aranyat, két éjtszakán át mulatott a kocsmában s szélhűdés érte... Nemrégiben a gyár egyik legderekabb alkalmazottja, egy csinos fiatal férfi jelentette gazdájának, hogy szeretne megnősülni. Bostel Ágnest ajánlotta feleségül, megsúgva azt is, hogy Ágnes nem is egészen hozománytalan leány. Így lett Ágnesből boldog menyasszony. „Édes gyermekem, mondlék neki, úgy e’ sokszor rossz embernek tartottál, mikor én tiszta szívem szerént javadat kerestem? Most tehát mondj reám áldást és szeres, mind Atyádat!“

Az ifjú Sokfalvi elszégyelte magát, annál inkább, mert Bosteltől meg is kapta az erkölcsi leckét: „mikor jót akarunk tenni, nem csak szívüinktől, hanem eszüinktől is kell tanácsot kérdeni“. — Különben kezdődni is erkölcsi leckével kezdődik az elbeszélés: a szerző előre figyelmezteti az olvasókat, hogy se túlságosan sok illúzióval ne nézzék az életet, se a rossznak látzó emberekről ne ítéljenek elhamarkodva. Ez az előzetes figyelmeztetés meggyengíti a történet anekdótászerű, meglepő csatánójú kifejtetének hatását.

Vajjon feltehető-e, hogy Mikszáth olvasta valamikor ezt az idegen eredetű kis elbeszélést? Kis János, a gyűjteményes munka közreboesátója, annak a vallásfelekezetnek volt a püspöke, amelyhez Mikszáth is tartozott; nem lehetetlen, hogy az „Ifjúság barátja“ eljutott Mikszáthhoz még gyermekkorában, s talán azóta ott lappangott lelkében a nemeslelkű „vén gazember“ témája. Mindenesetre egy ilyen külföldi apró magocska is elég lehet ahhoz, hogy később — évtizedek mulva — a költői tenyészetnek olyan ízes-illatos honi specialitása sarjadjon ki belőle, amilyen a Mikszáth regénye. De ha e két elbeszélő munkának

semmi köze sincs is egymáshoz, a lényeges hasonlóság kuriózuma akkor is méltó a tudomásul vételre.

György Lajos a Mikszáth műveiben előforduló részletadomák közül kísérté figyelemmel egy csomónak világirodalmi vándorútját (Tárgytörténeti adatok Mikszáth anekdotáihoz, IK, 1932), s a *Vén gazember*-ből is közéjük tartozik kettő. De maga a regény főalakja is világirodalmi vándormotívum: a (testi vagy szellemi, vagy erkölcsi vonatkozásban) „kétoldalú“ (szép-rút, okos-bolond, jó-rossz) embertípus, amelynek, mint kontraszt-típusnak az angyalarcú démontól s a démonarcú angyaltól a kedélyes, nevetséges, száunalmas figuráig számtalan változata lehetséges. Legérdekesebb s árnyalati finomságokban legkimeríthetlenebb ennek a típusnak az a fajtája, amelyet a nagy írók a humor varázsvizében fürdetnek meg. Mikszáth a *Vén gazember* hőisében a *különc* ember válfajának olyan lélektani összetettségu és elmélyített változatát teremtette meg, amely méltó helyet foglal el világirodalmi sok-sok atyjafia között s egyik legművészebb hordozója Mikszáth sajátos világnézetének, mely szégyelli az idealizmus nyílt hirdetését, mint Borly Gáspár a nyílt jócselekedetet, s holtáig kész vállalni a kiábrándultság vagy akár a cinizmus vádját is. Zsigmond Ferenc.

Szemere Miklós és Goethe Mignonja.

Goethe örökszép *Mignon*-ja első magyar fordítójának Heinrich Gusztáv Szerényit mondotta.¹ Szerényi tudvalevőleg Szentmiklóssy Alajos álneve, aki Schillernek több költeményét ültette át magyarba, Goethe szerette, sőt *Hunyadi László*-jának írásakor „Goethenek *Egmont*-ja igen sokat volt szeme előtt”² — kezdetleges *Mignon*-fordítása azonban, amely pedig 1824-ben meg is jelent,³ sokáig lappangott.⁴ Ezért a legrégebbnek már Szász Károly is⁵ Szemere Miklósét tartotta: ez az Athenaeum 1840. I. k. 38–39. hasábjain látott napvilágot⁶ s innen vette át Szemere munkáinak kiadásába Abafi is.⁷

¹ *Német balladák és románczok.* 1886². I. k. 108. l.

² Gr. Teleky József írja Kazinczynak. *Kaz. Lev.* 17 : 72. l.

³ *Mignon' éneke.* Göthe után. Szép-Literatúrai Ajándék. 1824. 17. l.

⁴ Bajza József, *Bajza Jenő.* IK. 1909. 53. l.

⁵ *Göthe lyrai költeményei.* Ford. Szász Károly. 1875. I. k. 309. l.

⁶ *Mignon' dala.* Goethétől. Aláírva: Sz. Miklós. (Szász K. tévesen mondja, hogy az Athenaeum 1841. I. kötetében.)

⁷ *Szemere Miklós összes művei.* 1882. I. k. 186. l.

A mindig vídámkedvű s legszívesebben önmagán tréfálkozni szerető, parókás lasztóci földesúrnak sem ez volt az első Mignon-fordítása; Goethe költeménye több mint egy évtizeden át foglalkoztatta. S ez annál különösebbnek tetszhetik, mert Szemere Miklós legényes és a sikamlósra is szívesen hajló egyéniségétől merőben idegennek érezzük a költeményt, mely — mint ismeretes — Beethoven zenéjével magát szerzőjét is könnyekre fakasztotta. Szemere vonzódását e költeményhez jobban megérteti a vágyódás, mely ifjúsága óta Olaszhon felé vonta s amely rokon Goethenek a *Mignon* kifejezte nagy sóvárgásával.

Némethy Ernő barátom, Győr vármegye főjegyzője, volt szíves családi levéltárából Szemere Miklósnak 30 levelét rendelkezésünkre bocsátani. Ebből az érdekes, de pajzúságai miatt egészében nem közölhető levélsorozatból, amely Barkassy Imre táblabíróhoz, bécsi udv. ágenshez (egykor Kazinczyna is jóbarátjához szól) kiviláglík, hogy Szemerét már 1829 nyarán foglalkoztatta a *Mignon*, Gasteinben volt, nem messzire Olaszországtól, s nem volt pénze, hogy Velenoébe ránduljon.⁸

„Négy nap' óta, Gastein vadregényes szikláí között vagyok immár, és szívm a' genzián édes illatját. Felettem fenyőligetek zengenek, víz-omlások zuhognak, de hegyének kihólt aranybányái kiürült erszénymre emlékeztetnek, és búsat sohajtok láttokra. A' bérczek tetőiről az olasz határhegyeket látom kékelleni, — 's négyszáz v. ft. sehemben! Velentze tsak néhány napi járó föld, — 's 400 v. ft. sehemben! A' szelid olajfák bájos Honja illy közel hozzám, — 's 400 v. ft. sehemben!

... Das Land, wo die Citronen blühen,
Im dunklen Laub die Goldorangen glühen...
Ein kühler Wind von den Bergen weht...
Die Myrte still, und hoch der Lorbeer steht. —

mind e' sok szépnek, tündéri bájnak egyetemc, mondom, csak néhány halmokon túl, előttem, 's én szegény, mint egy szőrcsuhás, orosz klastromi Hegumén.

... A' remény, Kölcseyként, tsak „kéklő lepelben“ leng előttem.⁹

... Édes Imrém, kedves Imrém, meg becsülhetetlen drága barátom, gazdag Mecénásom, O et praesidium et dulce decus meum! tégedet fog egykor áldva emlegetni unokám Szemere Gáspár, olvasván Nagyatyusa naplókönyvéből, hogy velencei útjára 500 v. forintokat kölcsönzél... Siess, szeretett barátunk nevére kérlek,¹⁰ siess, siess! 'S egy Passust hozzá, egy dicső Passust, mely hetedhétországra szólják — — Ha házasodhatándok, akkor honn maradok a' sötét, bús lakban, 's ezért óhajtanám most e' kis excursiót tenni:

⁸ A levél Gasteinban — „Moser a' vendégfogadó neve, hol szállva vagyok“ — 1829 júl. 12. kelt.

⁹ *Remény, emlékezet* c. költeményében mondja (1824) Kölcsey:

Kéklő lepelben messze jár
Előttem a Remény.

¹⁰ Szójátékkal egy közös bécsi barátjuk, *Siess* német nevére céloz

... Négy óra délután, 's a' Theatrumban, — halod e? Theatrumbant! — adják ma — *Lumpaci Vagabundust* — óh ha teheted, újra kérlek, tégy belőlem Vagabundus Szemerét.“

Ugyanez a levele két kis tréfás emlékversét is megőrizte:

„Bécestől idáig 29 posta státiót 6 és ½ napokig utaztam, 1 landkutscheri Rozinanteval 's egy útitársnéval, ki testvére a' tájképfestő Endernek. Enderrel megismerkedék Ischelben. Salzburgban egy napot mulattam, szép vidék, egyáltalán fogva egész útam gyönyörű vidékeken esett, de mindnyájok között legszebbnek találok a' Gmürdeni tavat. Ottan e' sorokat koholám 's íráom a' Vendégfogadó *Fremden Buch*-jába:

„Itt járt, itten bolga
Miklós, Huba vére,
Hontól messze tére,
Mert honn semmi dolga.“

És ismét egy más könyvbe, — a' falu nem jut eszembe ...

„Egy vándor itten járt!
Keble bús sivatag, szeme holt, ajka zárt.“

Pedig ez utóbbi szomorú hangulatra nincs más oka, mint, hogy egyelőre kevesen vannak a fürdőn s hogy az osztrák nők nem tetszenek neki: „Hasztalan kékellemek gyönyörű tavai, habjaikból egyetlen Venus Anadyomené sem kél... a' kasai hóarczú, karesú termetű leányokat termő vidék a Hazám.“ S valóban, bár Barabás Miklóssal éveket (1832—35) töltött Bécsben s kóborolt Ausztriában, 1836-ban a felvidékről házasodott, Máriássy Annát vévén feleségül. Ez év karácsonya felé¹¹ így írja le családi boldogságát Barkassynak:

„Ha perelsz velem, rövid 's lankadt színű leveleimért, igazad van ... Okát e' néhány szavakban keresd: *fiatal házasságok*. Még mind ez óráig sem oszla el egészen lelkemről a' rósa köd, 's rejtve tart előlem minden mást, az édes Annán kívül. Bár merre kukucsálgjak, mindenütt csak Nánika! Mindenütt csak csókos Hölgvem, sötét, tüzes szemek, piros ajkak. Hiába jönnek látogatók: esalfénytől bevonult szemem mindeniken csak Nánika alakját látja — — — Igy valék eddig: Dulcineámon kívül egyébre nem ügyelhettem, és csak most, fél év múltával, kezd borús szürkületjéből körülem ki emelkedni ez 's amaz. Részenkint már fel tűnnek előttem barátim a' derengő köd közzül — — — 's osztán e' szellemi okon túl más okok is gátolják a' falusi nőt gondolati folyásában. Szíve asszonya libát, pulykát, csirkét nevel, 's épen gondolati leg hevesb forrásában van, midőn a' magszórára elő zúdult republica ostromi zajt támaszt ablaka alatt. Bosszúságában ki rohan — — — 's mérgében a' leg közelebbi kotkodácsoló tyúk hátához vágja házi vörös sipkáját, — 's a' gondolat fonala leesett, 's többé fel nem vevődhetik. Ezer és ezer illy akadályokat említhetnék eőtted.

'S talán azért állítja egy Tudós (de nem szerelmes) a' nősülést a' költőre nézve a' leg prosaibb actusnak, 's szerencsém, hogy költő nem vagyok és pedig nagy költő, különben azt mondaná rólam Laube, mit Byronról mond: „Ügy illett nyugtalan fenn szellemü keblével nőjéhez,

¹¹ Barkassy írása: Vett-December 28 36.

mintha a' költőt egyetlen egy versmértékbe szorítanád; — le rázta, úgy-
mond, peshedt nyügét, 's futott újra viharos tengerére. Ó, a' zajos orkán
keblű Byron, magában futott; én, e' szélesilaposabb animájú Miklóska
Annámmal futándok talán egykor. Az ő keble' tengere hőltig hullámozott,
mint nagy költői léleké: a' Miklóska lelke dézsavize némileg már-már
csendre szállt Annácskája körében, mint kissebbske szellemű poétai
animuláé."

De csak „némileg“ szállt „már-már“ lelkére a csend. A sokat
barangolt, járt emberből csak ki-kitör az utazás vágya — már
augusztus 18-án azt írta Barkassynak: „mondhatnám jól vagyok,
mondhatnám boldog vagyok, ha az utazás vágyait bármi más
érdek csillapíthatná valaha bennem“, s utóbb 1838-ban újból:
„Utazás kele föl emlékembe bűvös bájaival... Meg halni a' nél-
kül, hogy Olaszhont 's Angliát ne lássam, kínos képzelet“ — ter-
mészetesen fölél benne újra a *Mignon* emléke is. Hogy a sóvár-
gás Itália után tovább is kínozza, mutatja, hogy már ekkoriban
fordítja le a *Mignon*-t s ugyanebben a levelében (1836 dec.) küldi
el Barkassynak a költemény fordítását.

„Maecenas atavis edite Barkasyanibus, Göthe *Kennst du das Land,
wo die Citronen stb.* kezdetű szép darabját tőlem fordítva nyújtom bírói
széked elébe. Ne légy azonban felettéb szigorú bírálásodban. Thorwaldsen,
a' mostan élő leg jobb szobrászoknak edjike, gyakran jut feszességre a'
görög egyszerűséget utánozva, 's mint ne bukjak arra én, nem edjike a'
mostan élő leg jobb költőknek, a' Göthei egyszerű csint viasz szárnyakon
követve. A dromb reszket — haljuk!

Láttad a' Hont, melyben citrom virúl,
Arany naranes sötét árnyin pirúl,
Langy lebel szelid egére szál,
Fenn Borostyán, Myrth' szerényen ál?
Óh láttad é?

Felé felé!

Óhajt e' szív, hű kedvesem veled!

Es a' Lakot, 's tündér oszlop sorát,
Fénytermeit, igéző csarnokát,
'S szobrok némán réam tekintenek,
„Szegény gyermek, mi kínok sebzenek?“
Óh láttad é?

Felé felé!

Óhajt e' szív, hű gyámolom, veled!

Es a' Bérezet, 's sziklás ösvényeit,
Hol öszvér ködben ejti lépteit,
Barlangiban rém, sárkányfaj tenyész,
Az omló szirt zajgó örvénybe vész!
Óh láttad é?

Felé felé!

Óhajt e' szív, ah jó atyám, veled —

Dixi.

Szentmiklóssy kísérlete után tehát ez a Goethe versének legrégebb ismert fordítása.¹² A kettőt is több mint egy emberöltő választja el első Goethe-fordításunktól, Versegly Ferenc *Szegfű-jétől* (1780—88).¹³ Szemere második próbálkozása (1840) nem a fentinek átdolgozása, hanem egészen új fordítás volt, jobb ennél. Azzal is jobb, hogy a refrén két sora is, ámbár csak a *felé* ráütő megisméltésével, rímel. A réginek egyetlen sorát sem, s csak egy-két kifejezését és rímét vette át. Ám a fenti átültetés is figyelemre méltó kísérlet. Érdekes benne a *láttad-é*: az egyetlen ilyen változat. A második átdolgozásban már a Szentmiklóssytól átvett (Szász Károlynál és Spóner Andornál újra felbukkanó) *virul-pirul* rím sines meg s az *Isméred*, ugyancsak szokásossá vált változat következik:

Isméred a hont? hol citrom virúl,
Arany narancs lóg lombok árnyirúl.

Bajza József említi, hogy ezt a második változatot Karlovszky Ida (Hölgyfutár, 1862) csaknem szósz szerint kiírta.¹⁴

Szemerében nem lett volna azonban elegendő komikum, ha nem csatol hozzá mingyárt egy jóízű paródiát is, amelyet — maga is a pataki iskola kedves tanítványa — András öccséhez címez:

ANDRÁSOMHOZ!

Ösméred é a' Hont, neve Patak,
Hol a' nadrág sártól csupa csatak,
Hol cellájában bús lencsét papál,⁵
A senior, kit mendikás csudál,
Ösméred é?

Felé felé!

E' drombtól kísért édes dal megyen.

Ösméred é a' lóczás iskolát,
Hol az ötskös vinyog, visít, kiált,
Hol a' Praeceptor hogyha mérgesült,
András nedvesült.
Ösméred é?

Felé felé!

'S András felé, e' zörgő dal megyen.

'S a' Pánczélbérczet és Bodrog vizét,
Melynek hasítja sok Halász közét,

¹² Az első két soron még érzik Szentmiklóssy hatása, aki így kezd:
Isméred a' hont? hol citrom virúl?
Sötét erny közt arany narancs pirúl.

¹³ Goethe: *Das Veilchen an der Wieese*. IK. 1932. 371. l.

¹⁴ Bajza József id. dolg. 56. l.

¹⁵ A *papál* kedves, úgy látszik, pataki diák kifejezése. Barkassyt többször is megkérdi leveleiben: „Mit tsinálnak a' Bécsi Kugelhupfok? 's mikor papálunk együtt?!”

Mélyében bár rém szájú Harsa ül,
A' fürgő ficzkó örvénybe merül,
Ösméred é?

Felé felé!

E' dal megyen, András, völgyön hegyen.

Ismeretes, hogy Goethe remekének a német irodalomban is sok paródiája van.¹⁶ A magyarban nem tudok többet.

Gálos Rezső.

Arany egy helyéről.

A „Hasznos Multságok“ 1830. évi II. felében névtelen szerzőtől olvasható egy négyszakaszos vers Katona József haláláról. A költemény négy strófájának ketteje (a két középső) erősen emlékeztet Aranyra több mint húsz esztendővel később — 1851-ben írt — „Emlények“ gyűjtőnév alatt ismert Petőfi remiszcenciáira.

A névtelen verse ez:

„Nintsen, ki könnyet ejtene?
A szép Lelkek rokonát
Szánná. Nintsen Melpomene,
Ki siratná Katonát?

Nints, fájdalom, nints senki
Liliomot, rózsákat,
Ki gyász halmához vigyen ki
S ültetne cziprusfákat.“

Aranynál:

„S hazám leányi közt
Nincs egy Antigene,
Ki sirját fölkeresve,
Hantot föléje nyesve
Virággal hintené...“

A két költemény között szembeötlő a hangulati hasonlóság még akkor is, ha a tárgyi egyezéseket nem tekintjük... Arany olvashatta, nyilván olvasta is az említett folyóiratot s a költemény egy foszlánya benne maradhatott emlékezetében, hogy később őt is dalra ihlesse.

Bory István.

¹⁶ V. ö. Friedländer, *Das deutsche Lied im XVIII. Jahrhundert*. II. k. 189. l.

A történeti Erdély. Szerkesztette *Asztalos Miklós*, Budapest, 1936. 740 l. Kiadja az Erdélyi Férfiak Egyesülete. Hungária-nyomda.

A terjedelmes kötet a következő cikkek és értekezések gyűjteményét foglalja magában:

Gróf Teleki Pál: Előszó. — Gaál István: Erdély földjének története. — Fodor Ferenc: Erdély földrajza. — Roska Márton: Erdély őskora. — Buday Árpád: Erdély földjének római kora. — Roska Márton: Erdély és a népvándorlások kora. — Roska Márton: A honfoglalás és Erdély. — Asztalos Miklós: Erdély története. — Szilády Zoltán: Erdély magyar népe. — Tamás Lajos: Az erdélyi oláhság. — Pukánszky Béla: A szászok és az erdélyi gondolat. — Némethy Imre: Az erdélyi pénzverés története. — Kampis Antal: Erdély iparművészetéről. — Genthon István: Erdély művészete. — Bartha Dénes: Erdély zenetörténete. — Kozocsa Sándor: Erdély irodalomtörténete. — Szilády Zoltán: Erdély és a magyar tudományosság. — Hofbauer László: az erdélyi akadémiai mozgalmak története a legrégebb időktől az impérium változásig. — Asztalos Miklós: Zárszó. — A munkatársak szemlélyi adatai. — A hasonmásban közölt levelek szövege. — A képek jegyzéke.

A kötet élén tanácsos lett volna félre nem érthető módon megállapítani: mit ért a könyv Erdély alatt. Körülhatárolni a fogalom körét és meghatározni tartalmát olyan módon, amint azt az „Irodalomtörténet“ folyóirat egyik bírálata már előzőleg megtette. (1935. évf., 138—140. l.) A kissé homályos és nem eléggé jól megválasztott könyvcím — *A történeti Erdély* — bizonyára arra óhajt utalni, hogy a kötet nem a manapság Erdélynek nevezett keletmagyarországi földet ismerteti, hanem a trianoni időket megelőző királyhágóntúli területet. A kötet világosabb és helyesebb címe ez lett volna: *Erdély múltja*. Vagy csak egyszerűen: *Erdély*.

A szerkesztés egyébiránt sikeres, a kötet terve helyesen elgondolt, a munkatársak érdemes nevű szakemberek. Hogy egyik-másik munkatárs minden tudása ellenére sem tud élvezhetően írni — vagy legalább is nehézkesen és unalmasan ír —, arról a szerkesztő nem tehet. Végre is nem dolgozhatja át elejétől végig a beérkezett kéziratokat, sőt legtöbbször még a bíráló megjegyzésektől is óvakodnia kell, ha békében akar maradni. A rosszul megírt értekezés alapján véve úgyszólván átdolgozhatatlan s elhiszi-e azt valamelyik tudományos szerző, hogy élvezhetetlenül ír? Mintha egy költő beismerhetné, hogy van rossz verse is. Tudományos prózánk nyelve messze elmaradt a szép-irodalmi próza stílusa mögött. Az emberek írnak, sokat írnak, fáradhatatlanul és folyton írnak, de hogyan!

Az egyik szerző szemrehányásokkal illeti az irodalomtörténetírókat, mert nem törődnek az egyes tudományágak irodalmának fejlődésével. „Irodalomtörténetünknek súlyos mulasztása, hogy az irodalom egyik legértékesebb ágáról, a tudományos irodalomról, alig vesz tudomást, vagy csak mellékesen és nem érdeme szerint tárgyalja.“ Ez a kijelentés az irodalomtörténet hivatásának teljes félreértésén alapszik. Amit a közfelfogás irodalomtörténet néven ismer, az a tudomány csupán a szépirodalommal s a vele legközelebbi kapcsolatban álló közirodalmi műfajokkal foglalkozhatik és semmiesetre sem tűzheti ki

céljaul a matematika, fizika, kémia, geológia, mérnöki és orvosi tudományok irodalmának feldolgozását. Nem veheti át azt a hivatást, hogy az arra kötelezett szaktudósok helyett ő végezze el a különféle szakirodalmak fejlődésének ismertetését. Csak nem gondolják komolyan a természettudományi szakok művelői, hogy helyettük majd az általános értelemben vett irodalomtörténetíró fogja megírni a magyar ásványtani, bányászati, erdészeti, elektrótechnikai irodalom történetét. A természettudósok ne az irodalomtörténetíróknak tegyenek szemrehányásokat a tudományuk történelmi vizsgálatában mutatkozó sajnálatos hézagokért, hanem önmaguknak. Nekik kellett volna gondoskodniok — már emberöltőkkel ezelőtt —, hogy felkutassák, megismerjék és a nyilvánossággal megismertessék szaktudományuk hazai irodalmi fejlődését. Amint a tulajdonképeni irodalomtörténetíró nem kérheti a szépirodalomhoz kevésbé értő többi szaktudós segítségét, a szaktudományok művelői is mondjanak le arról az óhajításukról, hogy helyettük a szépirodalom bűvárai dolgozzák fel tudományozak történetét. A tudós nem lehet dilettáns vagy laikus, nem vállalkozhatik olyan dolgok tárgyalására, amelyekhez nem ért, nem végezheti el megbízhatatlan népszerűsítéssel a többi szakok tudósainak fájdalmasan nélkülözött munkáját.

Tudományozakunkat a kötetből főképp Kozocsa Sándor tanulmánya érdekli: *Erdély és a magyar tudományosság*. A mag nélkül filozófáló általánoságok mai korszakában jól esik látnunk, hogy a pozitív bűvárlatokon alapuló tudományos munkának még mindig megvannak a maga meggyőződéses hívei, akik nem elégednek meg a tetszetős publicisztikával, hanem reális eredményekre támaszkodva vizsik előbbre a tudományt. Kozocsa Sándor tanulmánya a kitzűzött témát minden oldaláról megvilágítja, az erdélyrészi szellemi törekvéseket nyomról-nyomra követi s valamennyi jelentős tényezővel számot vet a szépirodalom terén. Az értekezésszöveghez gondos repertórium járul. Ebben mindenki megtalálhatja a közelebbi utalásokat s megindulhat a további nyomozás útján.

Pintér Jenő.

Két doktori értekezés. (Tóth Laura: *Pósa Lajos*. Budapest, 1936. 47 l. — Faragó Erzsébet: *Cholnoky Viktor*. Budapest, 1936. 50 l.)

Két nőíró tanulmánya két ellentétes író egyéniségéről. Nem is lehet nagyobb ellentétet képzelní, mint a harmónikus lelkű, régi nyomokon haladó, polgárian józan lírikust és a nyugtalan, tépettlelkű, új útakat kereső, fékezhetetlen bohém novellistát, aki inkább volt lírikus, mint novellista.

Tóth Laurának könnyebb feladat jutott, mert Pósa egyrétű, egyhúrú, naivan egyszerű költészete nem igen rejt magában nehéz problémákat. Elejét a már ismert adatokból röviden és szárazon összeállítván, verseinek ismertetésére tér át. Kiemeli meleghangú családi verseit, melyeket édesanyjának szentel, de leginkább, mint gyermekversíróról szól. Legtöbb költeményének fő jellemző vonásai: a liberális kor hazafias pátosza, az 1848-dicsőítés és a naivan optimista nemzeti büszkeség. Verses meséi közül különösen állatmeséit tartja értékeseknek, melyek nem szatirikusak, hanem a gyermekélet apró eseményeit s a gyermeklélek tulajdonságait példázzák. Egykor kedvelt és énekelt népdalai könnyedek, de sablonosak. A gyermekirodalom terén kétségkívül érdemes epigon-lírikus munkásságáról nem annyira méltató és fejtegető, mint inkább tartalmilag és példákkal ismertető áttekintést ad.

Faragó Erzsébet Cholnokyról, noha a család tagjaitól is szerzett adatokat, szintén rövid, bár elég színes életrajzot ír. A részletesebb ebben az esetben szükségesebb lett volna, mert Cholnoky munkái szoros kapcsolatban vannak életével. Munkáinak tárgyalása kissé zavaros, nem eléggé áttekinthető, főlegesen ismételtető, de viszont egészbenvéve helyesen világít rá Cholnoky jellemző írói tulajdonságaira: a naturalizmussal ellentétben az irréálisnak, meszeszerűnek kedvelésére, zavaros problémakutatására, misztikumba merülésére, újságírói tudáskodására, a furcsa, szélsőségekbe tévedő tudományos viták hajszolására. Egy tulajdonságot nem emel ki, Cholnoky furcsa humorát. Azok az általa is jellemzőknek tartott szubjektív közbevetések, melyek közül sokat idéz (20—1 l.), humorosak, s a humoristák rendes előadásai módjára emlékeztetnek. Figyelemre méltók azok a megjegyzései is, melyek Hoffmann Amadeus, Schumann (a zeneszerző), Poe, Baudelaire s Jókai esetleges hatására vonatkoznak. — A komolyabb dolgozatok közé tartozik. *Szinnyei Ferenc.*

Két népies bohózat a XVIII. századból. Bevezetővel ellátva közli *Perényi József.* (Váci könyvek, 23.) Vác, 1936. 8r., 56 l.

A piarista Hagymási Imrének itt közzétett két darabjára Takáts Sándor hívta fel a figyelmet a Beöthy—Badics-féle „Képes Magyar Irodalomtörténet“ I. kötetének 590. lapján. Mivel az ott közölt tartalmi ismertetés a két darabot szemelláthatóan Molière Bourgeois Gentilhomme-jának hatáskörébe tartozónak sejteti, e francia vígjáték leghíresebb magyar adaptációjának, a Tornynos Péternek sajtó alá rendezése alkalmával e piarista iskolai komédiák lelőhelyét magam is megtudakoltam nagynevű ismertetőjüknél, de szíves utánanézése ellenére sem juthattam hozzájuk. Így említett kiadásomban (RMKtr. XXXIII. Budapest, 1914. 22—24. l.) csak Takáts ismertetése alapján adhattam számot e két bohózatról és kísérelhettem meg az egyiket a Tornynos Péterhez, a másikat a Fennhéjázóhoz kapcsolni, annak a sejtésemnek adván kifejezést, hogy „látott előadás után készültek a darabok“. Köszönet illeti a magyar drámatörténet fáradhatatlan bűvérát, Perényi Józsefet, hogy most módot talált reá e két darabot teljes egészében közzétenni. Megállapítása szerint az elsőt 1775 júl. 20. és aug. 13-án Vácott, a másodikat ugyanott a farsangi napokban adták elő a piarista növendékek. Tagadhatatlan, hogy meséjük alapja a két említett jezsuita iskolai darab ismeretére vall, de mind a kettő teljesen szabadon van egyszerűbb bohózattá alakítva. Értékelésükben Takáts megállapítása igazolódik: „Mindkét vígjáték szerkezete kezdetleges, cselekvénye fogyatékos, bonyodalma kisszerű. Kacagtató jelenet azonban mind a kettőben van elég. Legfőbb érdeme népies nyelve.“ Érdekes, hogy ép a nyelv „ritka kifejezései, tősgyökeres fordulatai“ vallanak a jezsuita komédiák közvetlen ismeretére; s ha ezzel értékük egyik legkiemeltebb oldala háttérbe szorul is, mint a magyar iskolai dráma rendek közötti kölcsönösségének egyik bizonyosságát, a két darabot az irodalomtörténet becses emlékként kell, hogy számontartsa. *Alszeghy Zsolt.*

Laus Podagrae (Azaz Az Kőszvénynek Ditsireti. Közzétette *Turóczi-Trostler József.* Gyoma, 1936. 28 l. Kner-nyomda. Bp. Ranschburg-bizomány.) A címben megjelölt kiadvány voltaképpen újabb lenyomata annak, a Nemzeti Múzeum könyvtárában található, ma már csupán egyetlen, rongált példányban

ismeretes magyarnyelvű műnek, melyet Sztripszky a Magyar Könyvszemle (1879. 34 l.) utalása nyomán tizenhetedik századi eredetűnek tart. A kis füzet Toldalék-a, fejléce és záródíszje azonban arra enged következtetni, hogy a műzeumi példány későbbi, talán XVIII. századi utánnomata a XVII. századbeli, elveszett, első kiadásnak.

Tartalmát tekintve, a Kőszvénynek Ditsireti jellemző példája az enkomiumnak nevezett, antik eredetű, de a reformáció kora óta nálunk is felfelbukkanó irónikus műformának. (Kopaszság dicsérete; A bor és víz dicsérete stb.) Turóczi-Trostler József nagy tájékozottsággal ismerteti a műfaj európai és hazai elterjedtségének nyomait. Rámutat arra, hogy az idetartozó tárgykörök közül a Lukianosig visszavihető kőszvénydicséret volt a legnépszerűbb. Újkori klasszikusa e témának Wilibald Pirckheimer (1470—1530 nürnbergi származású humanista; ennek *Apologia seu Laus Podagrae* (1521) című latinnyelvű, több kiadást és fordítást ért munkája nyomán egész sereg utánpótlás jelent meg. Az ismeretlen magyar poéta nem magát Pirckheimert dolgozta át, hanem Jac. Pontanusnak (1542—1626), a barokk humanizmus egyik főtékintélyének *Morbidi Duo Et Luas Podagrae* című kis prózai párbeszédét.

A magyar mű szerzőjéről és koráról a tudós kiadónak nincs hozzávetése; megemlíti azonban, hogy a névtelen költő mindössze annyit árul el magáról, hogy „Szent Mihály faluján, A Küküllő mellett Barcza mező határára írta a dicséretet. Azt viszont nem említi meg, hogy mikor. Szókinése, verselése, rimtechnikája nem igazít utba.“ E ponton megjegyezhető, hogy a mű egyes vonatkozásai oly természetűek, hogy némi utánjárással további sejtésre jogosítanak. A végéről számított tizedik és az utolsóelőtti versszakok ugyanis így hangzanak:

Mert *Lucianus* is róla szépen írt volt,
Ki mivel hogy régen immáron meg is holt,
Hát ötlet követnünk nekünk is szabad volt.

Ez éneket szerzék Szent Mihály faluján,
A Küküllő mellett *Barcza mező* hátán,
A kőszvényes ember tsonttá léssen osztán,
S felesége tőle nem válik el *Tordán*.

E sorokból — a mű szerzőségét illetően — főképp a Lukianosra és Tordára utalás érdemel figyelmet. Tudvalevő ugyanis, hogy a Lukianos átdolgozásairól ismeretes Bogáti Fazekas Miklós is Tordán volt tanító, továbbá, hogy Bogátinak *Demeter király históriájá*-ban is találkozunk olyanféle Lysimachus-vonatkozással, mint a szóbanforgó versben (4. l.). Végül, hogy az idézett szakban említett Barcza mező-nek van valami köze a Bogátiakhoz: megállapítható Apor Péter báró *Syntagma mortuorum* című művének e sorából: „Rabul esik vala Barczán más Bogáti Miklós“ (I. Apor P. verses művei I. köt. Budapest, 1903. 155 l.).

Az itt megjelölt utalások talán érdemessé tennék a Bogáti Fazekas Miklós szerzőségére szinte önként kínálkozó föltevés közelebbi vizsgálatát. Ha ez eredményre vezetne, Turóczit illetően az elsőség érdeme, hogy becses kiadványával e kérdésre terelte a figyelmet. Széleskörű tárgyismeret és a látszólag jelentéktelen anyag újszemponthoz megvilágítása dolgában ez a munkája is méltó folytatása *A magyar szellem európaizálásának első forrásai s a Keresztény Herkules* című becses tanulmányainak (Budapest, 1935). *Baros Gyula.*

Waldapfel József: Ötven év Buda és Pest irodalmi életéből.

A M. T. Akadémiától jutalmazott pályamunka. Budapest 1935. 368 l.

Waldapfel József könyve méltán megérdemelte az Akadémia kitüntetését. Újabb, kutató elmélyedéssel alapuló munkáink között, melyek napjainkban megjelentek, kétségkívül az elsők közt van a helye. Minden sorát, ítéletét, adatát a legkényesebb filológiai érzékenységet és kényességet is megnyugtató szoliditás, pontosság és hűség jellemzi. Összefoglaló gondossága, minden részletre kiterjedő, sokszor szinte aggályosságig elaprózódó figyelme a tudományos munka ethozának, a tények kifogástalan tisztelésének legszebb példájául szolgálhat. Néha talán nagyon is zsúfolja anyagát. Az in litteris nil parvum elve alapján mindent egyformán fontosnak tart, adatait érték- és jelentőségválogatás nélkül sorakoztatja egymás mellé is, sokszor több gondot fordít kérdésének anyagi teljességére, mint a bennük megnyilatkozó szellemi jelentőség kiemelésére avagy láttatására. Ez a zsúfoló tömörítés, mely módszeréről átmegy stílusára, bonyolult mondataira is, fásasztóvá teszi munkája tanulságainak élvezetét.

Tanulásban aztán bőven van részünk. Az 1780—1830. évek közé eső időszaknak nincsen olyan irodalmi jellegű, avagy vonatkozású mozzanata, amelyet Waldapfel József be ne mutatna nekünk. Amit főleg könyve első részében mond, az maga tulajdonképpen még nem az irodalom, de ezeken, mint feltételeken át jöhet csak meg az irodalom. S Waldapfel könyvének rendkívül nagy értéke itt éppen ezeknek a reáliáknak a felkutatásában áll. Munkájának második része azonban, ahol már a drámatörténet kapcsán erősebb személyi vonatkozásokat is belevon tárgyalásába, teljes irodalomtörténeti korpék bontakozó arányait hordozza magán. Ez lesz a mű legmonumentálisabb fejezete.

Waldapfel József munkája alapvető értékű. Nékülözhetetlen marad azok számára, akik e kor irodalmi életében kívánnak tájékozódni. ss.

Birkás Géza két újabb tanulmánya. *A magyarság francia barátaí régen és most.* Pécs, 1936. 45 l. (Pannónia könyvtár 18. füzeté.)

A tanulmány részletesen, időrendben sorolja fel azokat a számottevő írókat s tudósokat, akik, akár hazánkba ellátogatva, akár a távolban maradvá érezték rokonszenyüket irántunk. Henri Estienne neves humanista, a mi Zsámboki Jánosunk bizalmas barátja nyitja meg a sorát a mintegy hetven főnyi író-, művész-, tudós- és politikuscsoportnak. A szerző hatásos és jóleső szemlében mutatja be különösképpen a legújabb idők szomorú eseményei után felénk forduló Franciaország fiainak figyelmét. — *Mistral en Hongrie.* (Tirage à part de la Revue des Etudes Hongroises.) Paris, 1935. 32 l. — Mistral, a Provence irodalmának megteremtője nem maradt ismeretlen Magyarországon sem. Birkás Géza tanulmánya jelentős hozzájárulás a Félibrige történetéhez. A Félibrige-társaság — Mistrallal az élén — a délvideki francia tájszólásokat igyekezett irodalmi nyelvvé emelni, magyarországi kapcsolataik tehát nyelvészkedő, a kifejezések, szavak, hangok összefüggéseit kutató tudósok és írók személyében jelentkeznek. Podhorszky Lajos nyelvészsel Mistral személyes összeköttetésben is állott. Petőfi „Fa leszek” című versének tárgya egyezik Mistral Chanson de Magoliájával; Mistral fordításban olvasta Petőfit, de költeményének motívuma meglehető a provencai népdalköltészetben. Vajda

Viktor ismerteti először hazánkban Mistral és a Provence költészetét: „Dél-északi ég alatt“ címen. (1884.) Később is fordították, foglalkoztak vele Péterfy Jenő, Bródy Miksa, Mihelics Vid, Alszeghy Zsolt, Ady, Babits és mások. Birkás Géza most megjelent dolgozatai becses folytatásai a magyar-francia kapcsolatok újabban egyre nagyobb lendülettel haladó ismertetésének.

Kalmár Anatólia.

Baránszky Jób László: Bevezetés az esztétikába. Budapest, 1935. Eggenberger-kiadás. 8°. 111 l.

Szerző nagy felkészültségű művelője modern esztétikai irodalmunknak. Már eddigi munkái is figyelemreméltó „kísérletek“ voltak ennek az új látásmódnak az alkalmazásában. Különösen *A stíluselmélet új útjai* (1934) c. dolgozatában, de még inkább a kiváló német esztétikus, Oderbrecht működését (*Teremtő egyéniség, belső forma*, 1934) tárgyaló átfogó tanulmányában érvenyesítette új fölfogását és művészetlátását. Legújabban egy összefoglaló munka keretén belül az esztétika történelmi, tudományelméleti, módszertani, axiológiai és ontológiai problémáival foglalkozik. Rendszerében azonban inkább ekletikus, mint újat alkotó. Jobban szereti a már gyakorlatban kipróbált és bevált s többnyire leszűrődött elméleti eredményeket összegezni, kritikailag megrostálni, mintsem önálló véleményt nyilvánítani. (Pedig ahol megkísérli eredeti lenni, érezzük, hogy mennyi mondanivalója van.) Ezért sem akar a rendszeralkotók sorába tartozni, csak ismertetni kívánja a modern esztétikai törekvéseket hazánkban, de különösen külföldön (német, francia). Könyvének első részében érdekesen kapcsolja össze a történeti fejlődést a mindenkor aktuális ízléspróbákkal. Megrajzolja vázlatosan az esztétika útját Plotinostól, akinél a szép fogalma először jelentkezik, Shaftesburyn át, aki mai magaslatáig emelte, egészen napjaink sokfelé ágazó problémarengetegéig (Dilthey, Croce, Wölflin, Oderbrecht). B. könyvének irodalomtörténeti szempontból az a jelentősége, hogy bizonyos filozófiai-esztétikai ízlésáramlathoz mindig hozzá tudja kapcsolni költészetünk nagyjait, így amikor az újplatonista törekvéseket tárgyalja, Balassit, amikor a barokkból-rokokóba hajló ízlésváltozást vizsgálja, Csokonait emeli ki. A magyar esztétikai irodalomban is helyes érzéssel és arányosan ítéli meg az értékes jelenségeket. Kár, hogy Böhm Károly iskolásteremtő esztétikáját nem tudta fenomenológiai ismeretanyagába fölvenni. Böhm izoláltan is érdekes megnyilatkozása volt a „magyar ész“ alkotóerejének, hogy mást ne említsünk, az ő rendszeréből nőtt ki Ravasz László is (*Schopenhauer esztétikája*). Említett észrevételeink mellett is a *Bevezetés az esztétikába* gazdag irodalomismeret és elmélyülés eredménye s hazai esztétikai irodalmunkban frázisnélkül úttörőnek mondható.

Kozocsa Sándor.

Szent-Iványi Béla: A pietizmus Magyarországon. Budapest, 1936. 92 l.

A szerző a lényegnek legmegfelelőbben értelmezi a pietizmust, amikor christocentrikus vallásos mozgalmat lát benne, amely az evangéliumot akarta megvalósítani a mindennapi életben. Érthető, hogy hamarosan visszhangra talált a vallási vitákban kimerült magyar protestáns körökben. Képviselői irodalmunknak és művelődésünknek sokszor jelentős alakítói s nélkülök nem érthetnénk meg annyi angol és német munka fordításának jelenlétét a XVII.

sz.-ban. Önéletrásainak szentágostoni ösztönzéseit ők közvetítették. Különösen a pietista Medgyesi Pál szolgálata volt ez. A XVIII. sz.-ban a német irodalom terjesztésében jut fontos szerep nekik s ekkor szervezik meg tudós köreiket (Bél Mátyás stb.), bővítik az ideális hasznosság, az általános emberi jólét érdekében az iskoláik tananyagát (földrajzzal, francia nyelvvel stb.) és így indítják meg a Nova Posoniensiat.

Érdekes, ez a nagy gonddal és mindenre kiterjeszkedő figyelemmel megírt tanulmány. Tárnyilagossága, áttekinthetősége és új kapcsolatok feltárása teszi azzá.

Clauser Mihály.

Zsoldos Jenő: Romantikus zsidószemlélet irodalmunkban. Különlenyomat az Izr. Magyar Irodalmi Társulat 1935. Évkönyvéből. Budapest, 1935. 27 l.

Finom és mély tanulmány, mely eredeti szempontú adatokkal világít rá a XIX. századeleji magyar zsidószemléletre. A szerző Bessenyei racionalizmusától kezdve vizsgálja a zsidószemlélet kialakulásának útját, kritikai tartalmát és körét. Majd azt a lelki elváltozást mutatja be, amely a magyar írók belső világában állott be a romantika megjelenése nyomán s amely Bessenyei intellektualizmusa helyébe érzelmi közelségbe hozta a zsidóság értékeinek felismerését és tisztelétét. Zsoldos Jenő kétségkívül szellemes és egyéni úton jár. Bennünket azonban jobban meggyőznek tanulmányai eredményei, mint azoknak levezető útjai. Nem gondoljuk, hogy a zsidószemlélet története olyan nyílegyenes, mint ahogy azt ő elméletileg bemutatta s nem hiszünk, hogy főleg nálunk, éppen a jelzett időben, a romantika csak azon az értelmezésen fogható fel, amellyel ő vizsgálja, különösen azokon az írókon, akikben még csak tüneti, de nem lényeges vonás a romanticizmus. Ez utóbbi szempontjából úgy látjuk, hogy szerzőnk a kérdésnek csak a küszöbéig ért el. Tanulmányát éppen ott zárja be, ahol annak igazi értéke kezdődne. Valószínű, hogy szerzőnk is gondol erre s további munkájával, eddigi tanulmányainak formai előkelőségéhez, nemes szolidságához hasonlóan, teljessé teszi ennek az ismeretlen irodalmi területnek feldolgozását.

rs.

Négy kisebb értekezés. *Ember Ernő: A népszínmű útja.* (A népiesség színműirodalmunkban.) Debrecen, 1935. 15 (1) l. — *Gálos Rezső: Egy esztendő Verseghy Ferenc életéből.* (Kiadatlan levelei 1811–12-ből. Győr, 1935. 30 l. — *Házy Albert: A XVI. század társadalomszemlélete Selneccerus Miklósnál és Szegedi Lőrincnél.* Adalékok az irodalomtörténet szociológiájához A—2. füz. Szeged, é.n. 30 l. — *Kónya József: A termszetszemlélet irányelvei a régi magyar irodalomban.* Debrecen, 1936. 25 (1) l.

Ember Ernő nem először szól hozzá a népszínmű sajátos kérdéseilhez. Ezúttal mintha korábbi kutatásait szeretné összegezni, — ám a kép, amit kapunk, kissé vázlatos. Ez okozza azt, hogy egy-két megállapítása erőltetettnek látszik. (Sztárai A papok házasságáról írt darabjában a pápa szerepeltetésében nem látunk népiességet!)

Gálos Rezső mintaszerű adatközlésével gazdagítja tudásunkat Verseghyről. Levelezése br. Prónay Simonnéval, a Kazinczytól annyiszor megénekelt Ninonnal, irodalmunknak valóban becses emlékei. Nevelés- és művelődéstörténeti vonatkozások miatt pedig fontosak.

Házy Albert tanulmánya jó kalauz lesz a reformáció ihletében alkotott és fordított magyar művek feldolgozásakor. Biztos, sőt nem egyszer merész kézzel tárja fel azokat az irodalomalkító tényezőket, amelyek a XVI. sz. társadalomszemléletéből nyerték erejüket. Az igen szép dolgozatot csak az idegen és a mértani kifejezések újabb elharapozódó használata zavarja meg egységében.

Kónya József nagy szorgalommal és nem egyszer ötletesen szedegette össze kódexirodalmunk természetfestő elemeit. Némi fejlődés alakul ki előtünk, amelynek végpontján Balassa áll. Kár, hogy a szerző az idézetekkel nem bánt csínján.

Clauser Mihály.

A Százéves Kisfaludy-Társaság (1836—1936). Szerkesztette s a Társaság történetét írta *Kéky Lajos*. Budapest, 1936. 512 l. Franklin-Társulat.

E szép kiállítású és becses tartalmú könyv nagyobbik fele a fennállása százéves fordulóját ünneplő Társaság történetével és művelődési jelentőségével foglalkozik; terjedelemben valamivel kisebb, de érdekességben nem kevésbé figyelemreméltó másik része pedig a jelenlegi tagoknak az elhunytakról való megemlékezéseit, továbbá szépirodalmi és tanulmányoszerű közleményeit foglalja magában.

A Társaság megalapításáról és változatokban sem szűkölködő életéről, munkásságáról szóló tudnivalókat *Kéky Lajos* ismerteti, nagy gondnal, ízléssel és tapintattal válogatva ki a gazdag anyag megörökítésre érdemes mozzanatait. A hivatott tollra valló előadás szemléletességét növeli az egykori szereplőkkel és irodalmi alkotásokkal kapcsolatos képek s facsimilek sora. A lényegre szorító, de azért monografiaszerűen részletező ismertetés adatainak áttekintését megkönnyíti a Társaság tagjainak betűrendes névjegyzéke; ennek lexikális jellege sincs minden tanulság híján.

Igy megállapítható belőle, hogy a Társaságnak, a választás időpontját tekintve, korra nézve legfiatalabb tagja mindeddig báró Eötvös József volt, akit 25 éves korában ért a megválasztás kitüntetése. Ezzel szemben *Kiss József* 71 éves korában részesült e szerencsében. Leghosszabb ideig — 62 évig — élvezte a tagsággal járó megbecsülést *Tóth Lőrinc*. Akadtak olyanok is, akik idővel lemondtak tagságukról, de társaik nem fogadták el a lemondást (például *Szalay László* és ifj. *Ábrányi Kornél* esetében). Viszont *Csengery Antal* és *Kazár Emil* lemondásába a Társaság kénytelen volt belenyugodni. Két tag neve mellett ez a tájékoztató olvasható: „Társasági tagsága megszűnt.” A névsorból egyebek közt az is kitűnik, melyek azok a családok, amelyeknek több tagja is dicsekedhetik társasági tagsággal. Ilyenek: az *Arany*-, *Ábrányi*-, *Hegedüs*-, *Kozma*-, *Szász*-, *Szemere*- és *Toldy*-család. Természetesen még gazdagabb jellemző vagy irodalomtörténeti szempontból becses főljegyzésekben a Társaság történetének részletezése. Ilyen például az az adat, hogy mily anyagi ellenszolgáltatás jutott *Madáchnak* *Az ember tragédiájáért*. „Az 1864 április 28-i jegyzőkönyvből megtudjuk, hogy tiszteletdíjával 328 frt esett; ebből 200-at az Akadémia tőkájére, 100-at alapítványul a Kisfaludy-Társaságnak fizetett be s csak 28 frtot vett fel.”

A tagsági helyek betöltésére vonatkozó részek közül érdekes az a beszámoló, mely szerint 1876 január 26-án megválasztotta a Társaság *Beöthy*

Zsoltot. Beöthyre a szavazásban résztvevő 26 tag mind igen-nel szavazott; „talán ez az egyetlen eset a Társaság körében a bizalomnak erre a teljesen egyhangú nyilatkozására“. A kevésbé beavatottak bizonyára meglepő újsággént fogadják azt a közlést is, hogy Herczeg F. *Pogányokját* annak idején némelyek jegyzetekkel bővített társasági kiadványként szerették volna közzétenni; így a könyvbari kiadás csak második kiadás lett volna. „Az ötlet megvalósítása főként Gyulai Pál ellenzésén hiúsult meg.“

Legszükszavúbb a történeti tájékoztató a Társaság vagyoni helyzetét illetőleg. E részből megtudható, hogy Aszalay Gyula egykori dobozi főjegyző jóvoltából kb. 165, Szabó Franciska úrnő hagyatékából pedig 619 hold föld-birtoka van a Kisfaludy-Társaságnak. E birtokoknak azonban egyelőre kevés hasznuk mutatkozik.

A beceses kötet második fele a jelenlegi tagok munkálatait közli. Ezek közül néhány a történeti részzel rokontárgyú, vagy Kisfaludy Károlyra vonatkozik; mások az elhunyt tagok emlékével foglalkoznak. Az első csoportba tartozik Horváth János tanulmánya az *Akadémia és Kisfaludy-Társaság* művelődési jelentőségéről, melynek beceses megállapításaira már Berzeviczy Albertnek a kötethez írt előszava felhívja a figyelmet. Horváth János szerint: „Mindkét intézetben a maga szülőkorának irodalomtudata öltött testet: az Akadémia egy 1800, a Kisfaludy-Társaság egy 1840 körül korszerű irodalomeszményt szolgál tovább folyvást, lényegében változatlanul... Az Akadémia a nemzeti eszme fejlődésében azt a fázist képviseli, amely a nyelvben látta a nemzetiség lényegét, a Kisfaludy-Társaság pedig azt a későbbit, mely a nemzeti nyelvűségen kívül nemzeti eredetiséget (nemzeti szellemet) is megkövetelt az irodalomtól.“ E mélyenjáró, általánosabb szempontú dolgozat mellett a Társaságnak a részletek irányában jellemző munkásságát vizsgálják és ismertetik Csengery János (*A Kisfaludy-Társaság és az ó-kori klasszikusok*) és Szinyei Ferenc (*Regény- és novellairodalmunk s a Kisfaludy-Társaság*) című jeles tanulmányai. A Társaság névadójáról szól Lyka Károlynak *Kisfaludy Károly, a szerző* című értekezése és Voinovich Gézának a *Keresztút* című szépirodalmi igényű, egyfelvonásos jelenete.

Az elhunyt tagokról emlékező dolgozatok közül elsőnek említhető Pintér Jenő az *Elfeledett Kisfaludystákról*, amely tíz érdemes író rövid életrajzi vázlatával szemlélteti az irodalmi halhatatlanság kiszámíthatlan viszonyosságát. Legtöbb szó esik az emlékezések során Gyulai Pálról. Angyal Dávid (*Gy. P. az „Erdélyi csillagok“ közt*) Kovács Lászlónak az Erdélyi Szépművés Céh egyik kötetében megjelent Gyulai-arkképét teszi teljesebbé néhány jellemző vonással s kiigazítva az ellentétes felfogást, rámutat arra, hogy Gyulainak „nem kritikai tehetségéből fejtett ki mesterségesen költészetet, hanem költői tehetsége teszi érthetővé kritikai éleslátását és művészi prózáját“. Császár Elemér *Leányfalun* című meglehangú visszaemlékezésében mint tanárt jellemzi a Társaság egykori elnökének érdemes alakját, egyben tudományos jelentőségét is találóan örökíti meg abban a megállapításában, hogy „a magyar irodalomtörténetnek maradandó értékítőletei javarészből Gyulai Páltól valók“. Papp Ferenc *Gyulai Pál sötét napjai* címen sajtó alatt levő nagyszabású életrajzi művéből azt a rendkívül érdekes fejezetet közli, mely a költőt családi életének megpróbáltatásai közt mutatja be. Herczeg Ferencnek (Az „öregek“) és Bárd Miklósnak (*Vallomás*) visszapillantásai is a szeretet visszfényében idézik a

Társaság tagjainak néhai bölcs vezetőjét. A Társaság másik nagynevű elnökének alakja is gyakran szóba kerül az emlékezések során. Berzeviczy Albert külföldi élményei kapcsán eleveníti fel alakját (*Beőthy Zsolttal olasz földön*), míg Zilahy Lajos mint pályakezdése egyengetőjéről beszél el róla két hála-sugallta szép történetet (*Emlékezés Beőthy Zsoltra*). Sebestyén Gyula Szabolcska Mihályra, Szász Károly Kozma Andorra, Rédey Tivadar pedig a Paulay Edérről vonatkozó irodalomtörténetileg is becses dolgozataikban szentelnek jellemző és meleg sorokat a néhai jeles tudós emlékének. (*Szabolcska M. költői pályájának kezdetéről. — Emlékezés Kozma Andorra. — Megemlékezés Paulay Edére*.) Hegedűs Lórántnak a *Sárga ház lakói* című derűs hangú karcolata a stáció-utcai Jókai-ház környezetrajzát vetíti az olvasó elé a szerző gyerekkori naiv szemlélete alapján; Horánszky Lajos — kegyelete jeléül — Tisza István élet-rajzának utolsó fejezetét közli (*T. I. halála*).

A verses költemények közül irodalomtörténeti tárgyúak Falu Tamásnak Madáchra utaló szép költeménye (*A Tragédia bemutatása*) és Szász Bélának a Milton-fordításáról nevezetes Jánosi Gusztáv munkásságát szinte tudós gonddal, de költői elgondolással méltató ódája (*J. G. emlékezete*).

A gazdag tartalmú kötet egyéb nagyszámú, tárgyilag változatos, formailag nagy műgondra valló szépirodalmi és tudományos jellegű közleményei közül tudományszakunk szempontjából is okulással élvezhető Kornis Gyulának *Nemzeti kultúra és világkultúra* című tömör esszéje. A tételt, mint értékgalimat elemző és tisztázó, becses tanulmány szerint „Minden kultúra lényegében nemzeti kultúra; világkultúra, melynek alanya az emberiség életegysége, csak a nemzeti kultúrák közös elemeiből összeragasztott sápadt absztrakció“. De azért a két eszmény nem áll kibékíthetlenül egymással szemben. A szerző meggyőzően hirdeti, hogy „mi trianoni magyarság a nemzeti és világkultúra összhangjára törekszünk: a bennünk szunnyadó szellemi értéket kifejtsük s ezzel egyben az egész emberiség ügyét szolgáljuk“.

A gondolatmenet érdekessége s az okfejtés világossága dolgában méltó párja a most említettnek Ravasz László *A beszéd mint műalkotás* felírású bölcséleti jellegű rövid tanulmánya. A hivatott hozzászólás jegyében kialakuló műfajelméleti fejtegetés lényege az, hogy „a beszéd lehet műalkotás, mert lehetséges, hogy a beszéd valamely értékes szellemi jelentést a szó anyagában úgy fejezzen ki, hogy ezáltal önmagáért való, egységes és tagozott életdarab támadjon“. A színművészetre emlékeztető szónoklatot elvlasztja amattól, hogy a színész azt jeleníti meg, amit a drámaíró megalkotott, míg a beszélő ember egyben szerző és előadó. Másik vonása a beszédnek, hogy gyakorlati cél szolgálatában áll. Harmadik eleme: a prófétaság. Ennek „értelme az, hogy lelket alakít s a világban új magatartást teremt... A beszédnek, mint műalkotásnak, ezek az általános törvényei a beszéd belső alkatának is törvényeket adnak.“

A főntebbikben vázlatosan ismertetett fejezetek s a további szépirodalmi vagy általánosabb vonatkozású, tudományos írásművek jó tájékozást nyújtanak arról a magasrendű szellemiségről, mely a jubiláló Társaság erő kifejtését irányítja. Az Emlékkönyv kétségtelenül alkalmas az irodalmiság komoly értékeinek széles körben való megéreztetésére.

V. M.

F O L Y Ó I R A T O K S Z E M L É J E

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei. Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Brisits Frigyes, Kalmár Anatólia, Timár Kálmán.*)

I. Folyóiratok.

A Színpad. — 1936. évf. 1—2. sz. Zádor Anna: *A kismartoni színház.* Kismarton 18. századbeli színháza ugyanazt a kettős elágazást mutatja, mint a korabeli Európa bármely főúri rezidenciával bíró városa: az egyik a városi polgárság igényeit kielégítő színjátszás, a másik a főúri színház, amely a hercegi udvarban működik. A szó mai értelmében vett színtársulatról Kismartonban a 18. sz. közepe előtt nem beszélhetünk. 1766-tól 1794 ig szünetelnek az előadások. — Alszeghy Zsolt: *Egy barokk iskoladráma kora.* A Ferenczi Zoltán tévedése folytán eddig XVII. századnak tartott Nuptiae Aetatis Aureae stb. c. darabot a XVIII. század drámatermésébe (1721) kell iktatnunk. — Baróti Dezső: *Dugonics, Shakespeare, Metastasio* (Az Etelka Karjelben forrásához). Valószínű, hogy Dugonics ismerte Metastasio *L'Isola Disabitata* c. darabját s így az egyezések alapján föltehető, hogy e mű ott szerepel az Etelka Karjelben c. dráma könyvinspirációi között. — Pukánszky Kádár Jolán: *Budai színház.* Az első budai színház Reischl ácsmeister faszínháza, melyet 1783 körül épített a mai Várkert-kioszk helyén. Utána a templomból átalakított Várszínház következik 1787-ben s ettől fogva nincs változás 1843-ig. Ekkor építi fel Huber Ignác budai német színházgázt a Horváth-kertben az akkor Arénának nevezett és ma is fennálló nyári színházat. Egyenesen magyar színház céljaira csak egy budai színház készült, a rövidéletű budai Népszínház. Ezt a mai kereskedelmi minisztérium helyén álló katonai magtárból alakították át s 1870-ben le is bontották.

Aranykalász. — (Szentes.) 1936. évf. 4. sz. Kurcz Gyula: *A „jelentéktelen” költő.* A szerző szerint „súlyosan vét az igazság ellen Szerb Antal az egyes költők és írók értékének megállapításában”. Ennek bizonyítására párhuzamosan idézi Szerb Antal magyar irodalomtörténetéből és Beöthy Zsolt A magyar irodalom kis tükré c. művéből a Tompa Mihályról szóló fejezetet. Végül felkéri Császár Elemér, Horváth János, Kéky Lajos és Pintér Jenő irodalomtudósokat, nyilatkozzanak, „melyik értékmegállapítást tartják igazságosnak”, Szerb Antalét-e vagy Beöthy Zsoltét!

Budapesti Szemle. — 1936. évf. 2. sz. Marczali Henrik: *Gr. Széchenyi Ferenc utazásai.* (I.) Adatközlés. A magyarnyelvű naplószerű közleményből nem tűnik ki, hogy eredetije mily nyelven készült és hol található. — 3. sz. Berzeviczy Albert: *A százéves Kisfaludy-Társaság vezetői.* (Ünnepi beszéd.) Az emlékek sora a volt elnökök harmónikus egységét mutatja a nemzetnek érvényesítésében s az európai szellemi közösség ápolásában, a formakultuszban és nemes ideálok szolgálatában. Ez a harmónikus egység követőiket is hűségre kötelezi. — Ravasz László: *Az irodalomismeret ellenmondásai.* (Az irodalom dialektikája.) Az irodalomismeret nemcsak történettudomány, hanem irodalomelmélet, illetőleg filozófia is. Sőt az irodalomtörténet, mint minden történet, csak útkeresés az irodalomelmélet számára; azért van, hogy az

irodalmi öntudat számot adjon önmagáról. Az irodalom ellenmondásait objektíve sohasem lehet megoldani, viszont személyes világnézetben mindenkinek meg kell oldania, aki a tudományos irodalomismerő díszes nevezetére számot tart. Minden ily világnézet a tudással áll és esik, de van benne egy maradandó vonás: az az ethosz, ahogyan tárgyához viszonyult. Ez az ethosz: alázatos hódolat az irodalom örök misztériuma előtt. — Marczali Henrik: *Gr. Széchenyi Ferenc utazásai* (II. és bef. közl.). Naplóközlés. — Voinovich Géza: *Megemlékezés Kisfaludy Károlyról*. (Ünnepi beszéd.) Kisfaludy Károly ránk hagyta örökségül munkásságának és egyéniségének példáját: a nemzeti szellem őrzését, a hagyomány tisztelete mellett az észszerű újítás megbecsülését, az önfeláldozó munka és baráti összetartozás példáját, a törekvést az étellel való kapcsolatra és a haladás szolgálatát. — Várdai Béla: *Egy félszázados lírikus pályá*. Petri Mór verskötetének tanulmányserű bírálatá. „Petri Mór nemesak egész költői életművével, hanem újabban szerzett java versei alapján is hivatott rá, hogy irodalmunk örökori lírikusainak annyi értéket magában foglaló galériáját tovább is gazdagítsa.“

Debrecen. — 1936. évf., febr. 2. Kardos Albert: *Csokonai síremlékének másai*. Akik Debrecenben buzgólkodtak síremlékének tervezésén és felállításán, nem kis mértékben hozzájárultak a niklai piramis, a Berzsenyi-síremlék létrehozatalához.

Debreceni Szemle. — 1936. évf. 1. sz. Gerlőtei Jenő: *Az irodalmi mű végső eseményeinek előkészítése*. A mű egy-egy részlete önálló sejtelmeket is indít, melyek a műben sohasem nyernek kifejezést. Ezek a sejtelmek az illető részlet élményét gazdagítják és a szimbolista irodalom átélésében jutnak legnagyobb jelentőséghez. — Fábián István: *Az adoma szerepe és világnézete Jókai műveiben*. Az adoma a fejlődés folyamán két módon jelentkezett szépfőnöknál: 1. mint anyag, amit beleszönek a mesébe (Kisfaludy Károly, Gaál József); 2. mint előadói magatartás, melyet közvetlenül és derűsen adomázgató uraktól lestek el íróink (Kovács Pál, Vaş Gereben). Jókai műveiben mindkét módon érvényesül, de ezenfelül világnézetét is színezi az adoma, vagy legalább is adomákban fejezi ki életbölcességét. — Nagy István: *Melyik lovasezredben szolgált a Ludas Matyi szerzője?* Egyes adatok szerint nem lehetetlen, hogy Fazekas Mihály a Barco-huszárezredben szolgált.

Egyetemes Philologiai Közlöny. — 1936. évf. 1—3. sz. Gabriel Asztrik: *Gosztonyi püspök és párizsi mestere*. Adatok a XVI. század elején élt Gosztonyi János püspök és Jodocus Clichtoveus Sorbonne-i teológus barátságának szellemtörténeti emlékeihez. „A köztük fennálló szíves viszonyról az eddigieknél is nyomatékosabb bizonyítékul szolgál a Nemzeti Múzeum kézirat-tárából előkerült Clichtoveus-munka, amely tanúsítja, hogy a püspök nem feledte el azokat az eszméket és tanokat, amelyeket Párizsban sajátított el.“ — Eckhardt Sándor: *Egy ismeretlen hún krónika*. Adatközlés a M. T. Akadémia könyvtárában Toldy Ferenc iratai közt talált, XIX. századi kéziratot másolat alapján. — Gálos Rezső: *Balassa vagy Amadé?* Az eredetileg is Amade László versei közül való, de egy időben Balassának tulajdonított „Bár ne tudtam volna...“ kezdetű vers valóban Amade szerzeménye. — Ortutay Gyula: *A székelly népballadákhöz*. Válasz Gálos Rezsőnek a Buday—Ortutay szerkesztésében megjelent Székely balladák c. kiadvány bírálatára. — Hajnóci Iván: *Magyar*

főúr — francia szónok. Kiegészítő adatok br. Podmaniczky Sándornak Szinnyei Magyar Írókjában ismertetett munkásságához.

Erdélyi Helikon. — 1936. évf. 2. sz. Tavasz Sándor: *Lángelme és örület a magyar szellemi életben*. A. Szirmay—Pulszky: Genie u. Irsinn im ungarischen Geistesleben c. művének tanulmányserű ismertetése. „Az a tény, hogy a lángelme képes a testi és lelki betegségek korlátozásait alkotóereje fokozására felhasználni, azt bizonyítja, hogy a lélek által ható szellemnek olyan kezdeményező ereje, tehát önállósága van, amely a természeti szükségképeniséggel szemben csak a személyiség szabadságából származhatik.“

Erdélyi Múzeum. — 1936. évf. Sándor István: *Erdély első társadalmi regénye*. Petrichevich Horváth Lázár Az elbujdosott c. regényének tüzetes ismertetése megjelenése százéves fordulóján. Múlhatatlan érdeme, hogy az első magyar regény, amely Erdély társadalmi életének egykorú képét őrzi. Szerzője nyíltan bevallja, hogy irodalmi tevékenységében Széchenyit látja mesterének. A tétlenül heverészők, a rosszul gazdálkodók és magyartalanok, akiknek súlyos mulasztásaira a legnagyobb magyar hívja föl a figyelmet, „Az elbujdosott“ lapjain mind szerepet kapnak. — Veégh Sándor: *Magyar költők románul*. 1. Szabolcska és Reviczky első román műfordítója Soricu Ursu János. 2. Gyulai Pál-utánpótlás Josif O. István költészetében. (Párhuzam az Éji látogatás és román átdolgozása közt.) — Veress Endre: *Golecu bojár útleírása Erdélyről és Magyarországról 1826-ból*. Adatközlés. — Valentiny Antal: *Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája*. Könyvészeti egybeállítás. — 1936. évf. 1—3. sz. Kozocsa Sándor: *Historiás ének Bocskay Istvánról*. A Zichy-család zseli levéltárából újabban előkerült 28 ívrét nagyságú lapból álló rongált kéziratok műismertetése és szövegének közlése. Az ének eredetileg — föltehetőleg — három részből állhatott; ezekből az utolsó maradt legteljesebben ránk. Csonkán is jelentős alkotás, mert Bocskay életének (az álmosdi ütközetétől — 1604-től — haláláig) és korának egyetlen korabeli költői emléke.

Erdélyi Szemle. — 1935. évf. 12—13. sz. S. Nagy László: *Kovács Dezső emlékére*. Búcsúsorok a jeles erdélyi szerkesztő és író halála alkalmából. — Kibédi Sándor: *Egy román író támadása a magyarok ellen*. Ilariu G. Albu: Domnita Stana (Életpép a magyarok betörésének idejéből) c. négyfelvonásos történelmi drámájának, illetve operettlibrettójának ismertetése. A darab cselekménye a XIII. század második felében, Észak-Erdélyben történik és kedvezőtlen színben tünteti fel a magyarokat. — 14—15. sz. Kibédi Sándor: *A román-magyar kulturális közeledés*. Isac Emil erdélyi szépművészeti vezérfelügyelő véleménye szerint a magyar írók közül főképp Kosztolányi Dezső volna alkalmas arra, hogy a magyar közönség érdeklődését a román irodalom iránt fölkeltesse. — 1936. évf. 2. sz. Jancsó Elemér: *Móricz Zsigmond és az új magyar irodalom*. Életrajzi fonalon haladó nagyobb tanulmány. Móricznak küzdelmes előzmények után csak 1906-ban sikerült végre elérnie, hogy egyik elbeszélését: az Urak és parasztok-at Az Ujság karácsonyi melléklete közölte. A Hét krajcár c. kötet megjelenésétől fogva (1909) Móricz pályafutása egyre felfelé ívelt.

Gondolat. — 1936. évf. 2. sz. Szimonidesz Lajos: *Berzsenyi igazi arca*. „Sem előtte, sem utána magyar emberben a tiszta, a francia forradalomban sajátos kultikus formát öltött racionalizmus annyira meg nem testesült, oly

tisztán kifejezésre nem jutott, mint benne.“ (V. ö. 1809 dec. 31-én Kazinczy F.-hez írt költői levelét.)

Győri Szemle. — 1935. évf. 8—10. sz. Relkovič Davorka: *Győri vonatkozású 17. századi guszlár-dalok a bosnyák mohamedánoknál*. Buda visszafoglalásával a török uralom gyors aláhanyatlása következett s a szláv mohamedánok a török végvárakból régi hazájukba térve, magukkal vitték régi dalaikat, melyek szájról-szájra járva, ránk maradtak (l. a horvát Matica 4 kötetes gyűjteményét, 1896—98). A magyar vonatkozású dalok főértéke abban a közvetlenségben rejlik, mellyel bepillantást nyerünk a magyar területek XVII. századbeli kultúréletébe. — Dráxler Aladár: *Bibliai hagyományok Az ember tragédiájában*. Bizonyos, hogy Madách főművében a Jób-hagyomány hatása tölti be a vezetőszerpet. Ezen értelmezés alapján világosabban áll előttünk a mű egészében; érthetőbb részleteiben is. — Jenei Ferenc: *Félegyházi Tamás könyvajánlása Mélius Péterhez*. Félegyházi Tamás latinnyelvű ajánlással küldte meg 1555-ben Béza Tivadar De Hereticis (1554) c. könyvét. — U. a.: *Monoszlói András könyvei a győri székesegyház régi könyvtárában*. A hét kötet bejegyzései alapján a későbbi tulajdonosok is megállapíthatók (Verancsics A., Telegdi M., Náprághi Demeter stb.). — Gálos Rezső: *Czuccor Gergely győri üldöztetése*. Adatközlés a bécsi Polizei-Hofstellnek az Orsz. Levéltárba került jelentései alapján. — Gálos Magda: *Rákóczi Ferenc*. (Gondolatok a Rákóczi-év alkalmából.) Rákóczi monumentális alakja egy életregény realizisztikus ábrázolójára vár az irodalomban. — 1936. évf. 1—3. sz. (Emlékkönyv Bedy Vince hetvenedik születésnapjára.) Gálos Rezső: *Batsányi János elfogatása*. Adatközlés a bécsi Staatsarchivban őrzött eredeti iratok alapján. — Jenei Ferenc: *Náprághi Demeter győri püspök könyvtára*. Adatok az 1607-ben győri püspökké lett Náprághi Demeter könyvtárának ránk maradt körülbelül 50 darabból álló gyűjteményéről. — Lám Frigyes: *Der Bänkelsänger*. Arany János Képmutogató c. költeményének német fordítása. — Lovas Elemér: *A Csák-nb. Kisfaludyak családfája*. Adatközlés. — Szabady Béla: *Barokk költő a XVII. században*. Adalékok Nyéki Vörös Mátyás életéhez. — Tolnai Vilmos: *Pálóczi Horváth Adám szólás-gyűjteménye*. P. Horváth Á. 1819-ből származó „Ezernyolcszáztizenkilenc Magyar Példabeszédek rövid Nyomós és Közmondások“ című, a M. T. Akadémia birtokában lévő kiadatlan kéziratának rövid ismertetése.

Hitel (Cluj). — 1936. évf. 1. sz. Thurzó Gábor: *A második erdélyi nemzedék költői*. (Rövid utalás Szemlér Ferenc, Dsida Jenő, Kiss Jenő, Varró Dezső, Szabadi László, Bözödi György, Koós-Kovács István, Flórián Tibor költészetére.) Vers és próza, legszembélyesebb líra és programmköltészet között állanak a második erdélyi nemzedék költői. Vállalkozásuk már nem az, ami a hősi első nemzedéké volt, talán nem is lenne rá abban a formában szükség. A szót már útnak bocsátották, a „romon virág“ kinyílik és a költő akarva-vonakodva kénytelen hozzálátni az európai tájékozódáshoz.

Irodalomtörténeti Közlemények. — 1936. évf. 1. sz. Brisits Frigyes: *Vörösmarty Mihály és az Akadémia*. (I.) Vörösmarty az Akadémiát megszervező munkálatokban nem vett tevékeny részt. Később sem vállalt vezetőszerpet. Ki ajánlotta rendes tagul, nem tudjuk. A különböző csoportok közül Toldyval együtt lesz a reformpárt vezére; célja az Akadémia alapszabályainak megváltoztatása. Széchenyi magáévá tette Vörösmarty javaslatát. Ebben két

figyelemreméltó gondolat van. Az egyik az akadémiai tagságnak az Akadémia méltóságához mért, tudományhoz illőbb felfogása; a másik a kritikáról vallott elve. Vörösmarty e részben a kritika erkölcsi méltóságának igényét és a kritikus egyéni felelősségtudatát hangsúlyozza. Egyébként akadémiai munkásságának majdnem minden idejét a kiadásra vagy pályázatra beküldött munkák bírálata foglalta le. Két formai elv állandóan visszatér e kritikákban. Az egyik a nyelvnek mint természetes anyagnak hajlkonysága, képessége, tisztasága; a másik a nyelvnek mint vers-beszédnek formailag tökéletes alakítása, ritmus-mintázása. Különböző kritikai szemlélete középpontjában nem az esztétikai kategóriák érvényességének vizsgálata áll, hanem az ember ábrázolása a kérdés. — Varga Imre: *A kuruc költészet hitelessége*. (I.) A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem 1933/34. tanévi magyar irodalmi pályázatára („A kuruckori költészet termékeinek hiteles maradványai“) készült, kitértetett értekezés átdolgozása, egyben Szerb Antal — a Rákóczi-Emlékkönyvben — e tárgyról megjelent tanulmánya téves következtetéseiinek helyreigazítása és adatokkal való kiegészítése. „Azokat a verseket tekinthetjük kurucoknak, amelyekben határozottan érezhető, hogy a kuruc-labanc ellentét hatása alatt jöttek létre. A kuruc költészet nemcsak átszarmaztatott hagyományok kiteljesedése, hanem egyúttal átmenet is. A kuruc költészet történeti énekei a megváltozott viszonyok következtében ugyan nem folytatódnak, de a kuruc versek belekerülnek a XVIII. századi versesgyűjteményekbe.“ — Rajka László: *Jókai és Pitaval*. A „Pitaval“ név fogalommal vált. Így nevezik a bűnügyeket irodalmi alakban feldolgozó gyűjtőmunkákat Gayot de Pitaval francia ügyvédéről, aki először adott ki ily művet. („Causes célèbres et intéressantes“ stb. Párizs, 1734—1743. 20. kötet.) Jókai kora ifjúságától szorgalmasan forgatta Pitaval köteteit. A sokféle változatból egy német gyűjteményt használt, mely 1842 és 1890 közt hatvan kötetben jelent meg (ily címmel: „Der neue Pitaval... Herausgegeben von Criminaldirektor. J. E. Hitzig und W. Häring“). Jókai újjáalakította az innen nyert anyagot, színes mesevilágát gazdagította és teljesebbé tette vele. (E forrás alapján készült műve — egyebek közt: A kalózkirály, Egy hírhedett kalandor a tizenkilencedik századból, a Dekameron több darabja stb.) — Timár Kálmán: *Zsoltárfordítás nyoma a Bécsi- és Müncheni-kódexben*. Megállapítható, hogy a legrégebb magyar bibliafordítás fennmaradt részei közül legrégebb a Zsoltárok könyve. A zsoltárfordítás már készen volt, mikor a Bécsi- és Müncheni-kódexben ránk maradt szentírási könyveken dolgoztak a bibliafordítók. — Adattár: Angyal Dávid: *Petrichevich Horváth Lázár felségfolyamodárnya* (valamilyen diplomáciai megbízatás tárgyában). — Gálos Rezső: *Amade László kiadatlan versei*. (I.) Amade Lászlónak eddig 173 világi költeménye ismeretes; újabban további 30 vers került elő s ezekkel 203-ra emelkedik az ismert versek száma. (A szerző becses kritikai észrevételeket is fűz az eddigi Amade-kiadásokhoz.) — Gulyás József: *Ismeretlen Csokonai-cdallékok*. „A számár és szarvas“ c. prózai párbeszéd, 3 vers közlése a Zmeskál-család gesztelyi és maglódi levéltárában őrzött kéziratok alapján. — Turóczi-Trostler József: *A magyar irodalomtörténet németnyelvű vázlata 1698-ból*. Adatközlés. Ferd. Neuberger 1698-ból származó kétkötetes világkalauza a „Curieuse Hoffmeister“ nyomán. — Csahihen Károly: *Kazinczynek egy eddig föl nem ismert műve*. „Kazinczy pesti élményeinek végső szövegezése, egypár évvel Kazinczy halála után nyomtatásban is megjelent, Szemere Pál adta ki 1934. évi Aurorája

29—41. lapján.“ — Gulyás József: *Egy Rákóczi-vers valószínű szerzője*. Az Irod. tört. Közl. 1893. 254. lapján közölt Rákóczi-vers valószínű szerzője Kőrösy György. — Könyvismertetések. Thuróczy-Trostler József: *Alszeghy Zsolt: A tizenhetedik század c. művének bírálata*. „Alszeghy kutatásainak legbecesebb filológiai eredménye a század lirájáról szóló fejezetei. Elsőnek jelöli ki a kat. líra történeti helyét... Rendszerező és egyben kimerítő munkát végez az iskoladráma körül.“ — Tolnai Vilmos: *Gyöngyösi J. összes költeményei* III. kötetű Bradics Ferencről származó kiadásának elismerő kritikája. — Galamb Sándor: *Papp Ferenc Gyulai Pálról* írt életrajza I. kötetének bíráló ismertetése. — Elek Oszkár: Várady Imre az olasz-magyar irodalmi kapcsolatokról szóló olasznyelvű munkájának ismertetése. — Kerecsenyi Dezső: *Bartha Dénes A XVIII. század magyar dallamai* c. kötetének méltatása. — Császár Elemér: *Balázs Győző A szentpéteri üres fészek* (Részletek Lévay József naplójából) c. kiadvány bírálata. Alig nyomható el az az aggodalom, hogy a kiadvány alapjául szolgáló „nagy tömeg kézirat inkább irodalomtörténeti ereklye, mint irodalmi érték“. — Kozocsa Sándor: *Az 1935. év irodalomtörténeti munkássága*. Könyvészeti egybeállítás.

Juventus. — 1936. évf. 6. sz. Carolus Acs: *Daniel Berzsényi*. Latinnyelvű, kegyetes megemlékezés a nagy költőről halála százéves fordulója alkalmából. — U. a.: *Ex carminibus Danielis Berzsényi*. A Napoleonról szóló ismert epigramma latin fordítása eredeti versmértékben. — 7. sz. *Ex carminibus Danielis Berzsényi*. I. Ad Horatium (Tamaskó István ford.); II. Hiems propinquans (A közelítő tél c. vers latin fordítása Irsik Józseftől).

Kalangya. — 1936. évf. 2. sz. Vidor Imre: *Eletrajzi regények*. „Harsányi Zsolt könyvei nemcsak szépek és jók, hanem hasznosak is. Kultúrmunka.“ — 3. sz. (Kosztolányi-szám.) Szirmnai Károly: *Az elmúlás költője*. Kosztolányi Dezső nem teremtett iskolát, éppúgy nem apostolkodott. Megmaradt tisztán poétának, művésznek, a mulandóság siratójának. A halál költészetének gazdag hűrozásában alig is akad párja. „A szegény kisgyermek panasza“ c. ciklus, melyben két ellentétel felel egymással: a jelen és a múlt. A költeménysorozat elbeszélő líra. További versköteteteinek is vezérszólama az a tétel, hogy nincs semmi fontos az életben, csak a halál. — Babits Mihály: *Emlék régi levelekből*. Adatok Babits és Kosztolányi levelezéséhez. „Kazinczy óta nem volt ilyen irodalmi levelezés Magyarországon. Közöltük egymással poétai terveinket, s szigorú ítéleteket mondtunk olvasmányainkról és az irodalom aktuális jelenségeiről.“ — Kállay Miklós: *Kosztolányi Dezső a forma misztikusa*. Kosztolányit szeretik az esztéta költészet, a dekadens szimbolizmus legkiválóbb magyar megtestesülésének nevezni. A legnagyobb tévedés. Nincs költőnk, akinek minden versoráshoz annyi személyes élmény tapadna, mint Kosztolányiéhoz. Kosztolányi tagadhatatlanul a legnagyobb formaművész az újabb magyar költészetben. — Némethi László: *Kosztolányi Dezső*. Regényei témájukban éppolyan igénytelenek, mint versei. Apró verseiből alig egy-két kötetnyit adtak ki, a többi ott úszik, mint megannyi remek gyermekhajó a Pesti Hírlap sárga papírfolyamán; pedig bizonyos, hogy a magyar próza e században alig termelt valamit, mit tökéletességben ezekhez a féltámasz remekművekhez lehetne hasonlítani. — Schlöppflin Aladár: *Kosztolányi Dezső*. Verseit olvasva, magányos ember áll előttünk, aki elboruló szemmel, merengve ül szobájában, amelyből ki van zárva a közélet, a

politika, a társadalmi egyenlenségek lármája. Nyelvi és formai művészete néha öncéllá válik, s néha művészkedő virtuozításra csábítja az az öröm, melyet saját mesteriségének tökéletességében talál. — Ambrus Balázs: *Kosztolányi Dezső: Esti Kornél*. Kosztolányi Dezső Esti Kornél c. művében Esti Kornél maga a szerző. Gyöngéd és hamvas írás szól első iskolai látogatásáról, egyike ez a könyv legszebb fejezeteinek. Nagyon színes egy 1909-beli nap pontos története; az álnév alatt szereplő emberek ma is megvannak, s oly elsőrendű írás, hogy gazdagságánál fogva nemcsak életrajzi részlet, hanem egyúttal korrajz is. — Arató Endre: *Távirat Kosztolányiról*. Aki Kosztolányit olvassa, talán megérzi, hogy egész költő, szereti a világot, s hogy ez a hang csak a saját-maga, a kifejezés emberszabta nehézségeivel küszködik. — Kisbéry János: *Technika és zsenialitás*. Egy időben divat volt a költő személye köré nimbust fenni a legáthathatatlanabb titokzatosságból, felruházni őt természetfölötti tulajdonságokkal s benne oly valakit tisztelni, aki nem e világból való. Ennek a felfogásnak nincs létjogosultsága többé. Az író is ember, a szó mindennapi értelmében, emberi adottságok eredője, s az, aki ezt az elvet vallja, egyben a legistenáldottabb írói zsenialitás birtokosa, az írás művészetének utólérhetetlen virtuóza, maga Kosztolányi Dezső.

Katolikus Szemle. — 1936. évf. 1. sz. Brisits Frigyes: *Új módszer és szemlélet a magyar irodalomban*. Alszegehy Zsolt: A tizenkilencedik század magyar irodalomtörténete c. művének bíráló ismertetése. „Alszegehy Zsolt munkája az első teljes monográfikus feldolgozása a XVII. századnak, ennek minden európai kapcsolatával... Csak most Alszegehy könyvében ér el hozzánk az az... irodalomtörténeti irány, mely az irodalomesztétikai gondolatot kiegészítve a világnézeti elviség igénylő szempontjaival, igyekszik új rendszer alapján rekonstruálni egy század irodalmi életét.” — Gáspár Jenő: *Tárkányi Béla munkássága és hatása*. Költőműveinek tekintélyes hányada ma is olyan érték, amelyben nekének jobbik része, Krisztus tanaival élve, kikerülte az enyészetet... Ő volt a kat. irodalomban és költészetben az első, aki az Egyház minden időben megnyilvánuló kultúrsumjúságát és kultúraszolgálatát kihangsúlyozta. — 3. sz. Brisits Frigyes: *Berzsenyi Dániel emlékezete*. Berzsenyi a történelem nagy összefüggéseit keresi, a mindig érvényes alapelveket kutatja, melyeknek hordozói az eszmei emberek. Itt bukkan ki Berzsenyi lelki alkata a szabad ihlet formájával, mellyel egy magasabb érvényességű létrejött keres. A magány szeretete kedvező talaj az eszmélkedő képzelet számára. Így érthető, hogy Berzsenyi stílusképelete, nyelvfantáziája a kép és gondolat kettős alkalmiségében él. Képei azonban nem hasonlatok, inkább szimbolumok, gondolatai pedig nem elvont fogalmak, hanem rajongó eszme-látások. E kettős képeletmunka magyarázza meg e költészet stilsztikáját.

Kerekasztal. — 1936. évf. 1—2. sz. Juhász Géza: *A modernség útja*. A szellemi irányok úgy rétegződnek egymásra, mint a földkéregben a geológiai korok. A legrégebb réteg, amelyben még ma is van élet, a Herczeg Ferencé, az Új Idők tábora. Erre azóta három olyan lerakódás történt, amely máris jellemezhető: az Ady-nemzedéke, a Kassáké s az Erdélyi Józseféké. Az első végleg alászorult a mélységbe (?). Fölöttük egy cmelettel magasabban a Nyugat írói és olvasói, akik még mindig várják, hogy fölkel az ő napjuk... Pedig ez a világ is a múlté. Egy szűk ínycrétégen kívül csak az írók olvassák már, azok se mind. Kassákék csoportjáról még ennyi se mondható. Erdélyi József nem-

zedékének világa a máé... Egyelőre közös frontról szó sincs. A fiatalok tömérédek kis folyóiratban verekszik a maguk egymástrontó guerillaharcát. — Honti János: *Népköltészetéről és irodalomról*. Jó, ha tudatosítja magának az irodalomkutatás, hogy még ma is élt az irodalom mellett és alatt valami alsó áramlat, amely ugyanonnan ered, mint az irodalom maga. Leplezetlenül meg tudta őrizni ez azokat az alkotási törvényszerűségeket, amelyeket az irodalomnak sajátos küldetése: haladó és vezető volta miatt leplezni és alakítgatnia kell.

Libanon. — 1936. évf. 1. sz. Komlós Aladár: *Egy megírandó magyar-zsidó irodalomtörténet élé*. A magyar-zsidó irodalomtörténet feladata az lenne, hogy 1. igazságot, kritikai jogvédelmet szolgáltatson azoknak, akikről egy szűkkeblű elfogultság megtagadja ezt. De ez csak akkor lesz hatályos, ha nem fajul olesó apológiává, hanem zsidó oldal felé is megőrzi teljes függetlenségét, ítéleteiben pártatlan tud lenni és igazságos. 2. Megérdemli a tanulmányt az is, mit tett a magyar zsidóság, mint a nem-zsidó alkotások támogatója (mint kritikus, mecénás és olvasó). 3. Érdekes volna megfigyelni a zsidót a modell passzív szerepében s végigkísérni, hogyan alakul ki és változik arca a magyar irodalom tükrében. — Zsoldos Jenő: *Kölcsey és Jeremiás*. A Hymnus kerete és a költemény három motívum-egysége rokonságot mutat Jeremiás próféta inájának formai és tartalmi elemeivel. — Grózinger M. József: *Mendelssohn magyar fordításai*. (Adatközlés.) Az első magyar Mendelssohn-fordítás 1792-ben látott napvilágot. — Zsoldos Jenő: *Berzsenyi Dániel és a zsidóság*. Berzsenyi fejlődéstörténeti összefüggések nélkül, a mult politikai-társadalmi mozzanatainak értelmezésétől függetlenül tekint vissza a bibliai korba és értékeli a maga időpontja zsidóságának társadalmi helyzetét.

Literatura. — 1936. évf. febr. 15. Rubinyi Mózes: *Pintér Jenő*. „A magyar irodalomtörténet gotikus templomában áhítatos lélekkel szolgál és számontartja a magyar könyvalkotás régi és új eseményeit. Most az újat figyeli, a legújabbat. A jelen irodalomtörténetét írja, igazi elhivatottsággal. Élete a mások életének kultusza.“ — Bánáti Oszkár: *Kassák Lajos: Három történet, és egy negyedik Kassák Lajosról*. Könyvismertetés és beszélgetés Kassák Lajossal a Baumgarten-díjról. — Sydney Carton: *Hajnalka*. Adatok a „Hajnalka“ írói néven ismert Rózsaági Antalné sz. Bálintfy Etelka költőné életéhez.

Magyar Katonai Szemle. — 1936. évf. 3. sz. Vitéz Berkó István: *Katonaudtúk történelmi háttere*. Rámutat arra, hogy a katonai vonatkozású népköltési termékek egy részének keletkezési idejét meg lehet állapítani a katonaudtúk bizonyos kortörténeti vonatkozásaiból.

Magyar Könyvbarátok Diariuma. — 1936. évf. 2. sz. Gyulai Ágost: *Vörösmartyú „Szózat“-a szézesztendős*. A „Szózat“ idegennyelvű fordításaira vonatkozó könyvészeti adatok ismertetése.

Magyar Középkisiskola. — 1935. évf. Dec. Agárdi László: *Az iskola az irodalomban*. (Herczeg Ferenc.) Sok mindent tartalmaznak az iskolával kapcsolatban Herczeg Ferenc írásai. Számos tapasztalat, komoly gondolkozás az alapja a legtöbbnek, de igen gyakran ismerhető fel az írónak ama célja, hogy mulattatni akar az iskolával kapcsolatban is. Emiatt ezeket a kijelentéseket túlságosan komolyan venni nem szabad. — 1935. év. 1. sz. Agárdi László: *Az iskola az irodalomban*. (Folyt.) Herczeg iskolát érintő műveiben a tapasztalat és a szellem méltó alkalmat talál a művészet érvényesítésére.

Magyar Művelődés. — 1936. évf. 1—3. sz. Bartha József: *Irodalmunk vélsága*. Irodalmunk nemzeti és nemzetietlen irányra szakadása okainak tanulmányoszerű vizsgálata. „Irodalmunknak, ha csak azt nem akarjuk, hogy a nemzetközi... szellem hinárijában elsenyvedjen, a magyar faj lelkét és életét kell visszatükröztetnie.“

Magyar Nyelv. — 1936. évf. György Lajos: *A százszentendős „regény“*. A poétikai terminológia a régiebb kort különösbbeben nem izgatta s érdekes, hogy a XVIII. század három utolsó évtizedében, a magyar regény kezdeti időszakában, a később megszokottá vált „román“ egyetlen regényünk címlapján sem került kinyomtatásra. Megjelenésének iegrégibb adata talán Kónyi János Zrínyi-átdolgozása (1779). Faludi Ferenc következetesen romantzia-könyvnek vagy romantzia-írásnak nevezi a regényszerű műveket (1787). 1785-ben azonban Mándy Sámuel már értekezést ír a románokról vagy rómaimesekről. Fáy András Belteky-háza még románként jelenik meg (1832); ugyanígy Petrichevich Horváth Lázár *Az elbujdosott c. munkája* is (1836). De az 1836. év közepén az Abafi „Jósika Miklós regényei“ címlappal hagyja el a sajtót. A regény szónak ez az első nyilvános megjelenése irodalmunkban. Abafi egyik első ismertetője, Szalay László mint románról beszél ugyan róla, és Kölcsey sem vett tudomást az új szóról, de Szontágh Gusztáv híres bírálatában már mindenütt regénynek nevezi a műfajt. Így, ha igaz is a köztudat vélekedése, hogy a szókitalálásnak érdeme Szemere Pálé, az életbe átvitelének sikere Jósikát illeti meg. — Losonczy Zoltán: *A magyar nyelv korszakai legrégibb nyelvméleink óta*. Az ismert nyelvtörténeti változások alapján megállapítható, hogy az ó-magyar korszakot (—1350-ig) lényeges sajátosságok különítik el a közép-magyartól (1350—1600). Kódexünk számos eltérő sajátossága mellett is kevésbé éles a közép-magyar és új-magyar korszak közt vonható határ, különösen ha nyelvjárásainkat is tekintetbe vesszük. A közép-magyar nyelvallapottól is jobban elkülönülő irodalmi nyelvünk 1600 után csak kevésbé érezteti a népnyelv változásait. — Varjú Elemér: *A magyar Simplicissimus*. Az 1683-ból való, röviden Ungarischer... Simplicissimus címen ismert, németnyelvű kalandos könyv szerzője nem id. Buchholtz György, amint ezt Siklóssy László állítja (I. M. Ny. 1935. 321—4. l.), hanem az 1636-tól 1707-ig élt Speer Dániel. (V. ö. Hans Joachim Moser: *Der Musiker Daniel Speer als Barockdichter*. Euphorion, 1933. 34 kötet.) Műve kortörténetileg igen figyelemreméltó, mert nélküle a régi magyar élet sok apró, kedves részlete feledésbe merült volna. — Nagy J. Béla: *Gúrdonyi a magyar nyelvről és a németről*. Érdekes adatközlés a magyar és német nyelvűkies eltéréseiről a „To Berkenye!“ c. regény alapján. — Melich János: *Jakubovich Emil* (1883. I. 8—1935. XII. 27). A nemrég elhunyt jeles tudós ravatalánál elmondott meglehangú búcsúztató.

Magyar Szemle. — 1936. évf. 2. sz. (febr.). Eckhardt Sándor: *Legújabb néprajzi irodalmunk*. Madarassy László: *Művészkedő magyar pásztorok*. — Ontutay—Budai: *Székely népballadák*. — A Magyarság Néprajza III. kötetének tanulmányoszerű, részletes bírálta. — Szekfű Gyula: *Jakubovich Emil*. Legnagyobb öröme telt annak bebizonyításában, hogy legrégibb történetünk följegyzői nem idegenek, hanem született magyar írók voltak, s ami ezeknek krónikás írásaiban ránk maradt, az nem haszontalan fecsegés, vagy kitalálás... hanem régi viszonyokat visszatükröztető, néha élményszerű, néha maradványszerű följegyzés.

Magyar-Zsidó Szemle. — 1935. évf. 7. sz. Zsoldos Jenő: *Kazinczy Ferenc és a zsidóság*. Kazinczy megértésre és átértézésre fogékony lelkiséggel közeledett a zsidóság felé. Benne mintegy tiltakozássá erősödött kora társadalmának állásfoglalása a hagyományos zsidóság ellen, s általa hatásos szavú közvetítőre talált időpontja költőinek és íróinak tárgyilagos zsidóítélete.

Minerva. — 1936. évf. 1—10. sz. Juhász Gergely: *Klopstock és a magyar utókor*. (Vázlat az írói halhatatlanság történetéhez.) Részlet a szerző ilycímű nagyobb, külön is megjelent tanulmányából. A magyarországi Klopstock-kultusz időrendi jegyzéke. — Keresztúry Dezső: *Szerb Antal Magyar irodalomtörténetének második kiadása*. Tanulmányszerű bírálat. Az elismerő és kifogásoló észrevételek részletezése után a szerző megállapítja, hogy a mű igazi értékei nem új anyag feltárásában mutatkoznak, „hanem a részletek meglepően érdekes megvilágításában“.

Napkelet. — 1936. évf. 2. sz. Dóczy Jenő: *Arany János debreceni diákkora*. Egykorú adatok alapján megrajzolt korkép. — Eckhardt Sándor: *Jakubovich Emil, a magyar középkor mai Bayard lovagja*. Kegyeletes megemlékezés a nemrég elhunyt jeles tudósról. „Jakubovich Emil nem annyira történelmi, mint a tudományos kutatás és közlés legeszményibb képviselője volt.“ — Thurzó Gábor: *Alszeghy Zsolt: A tizenhetedik század*. „Alszeghy Zsolt Tizenhetedik század-a maga gerinces magatartásában, de ugyanakkor tárgyilagos ítéleteiben, nagyvonalú szerkezeteiben a legjobb magyar irodalomtörténeti kézikönyvek egyike.“

Neue Heimatblätter. — 1936. évf. 2. sz. Fritz Valjavec: *Der deutsche Kultureinfluss in Ungarn*. (II.) Mittelalter. A szerző szerint a középkori nagy szellemi áramlatok német művelődési hatások követítésével jutottak Magyarországra, amely egyidejűleg a többi élet- és kultúrlétformákat elfogadta. A német és nyugati román hatás párhuzamos mérlegelésekor feltűnik, hogy amaz nagyobb tömegeket befolyásolt, emez pedig inkább kisebb rétegeket érintett.

Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közlöny. — 1936. évf. Esztergomy Ferenc: *Sajó Sándor emléke*. Lelkeshangú, részletes beszámoló Sajó Sándor arcképének az Orsz. Középisk. Tanáregyesület bpesti helyiségében, 1936 február 1-én tartott díszülés keretében való leleplezéséről. — Madai Gyula: *Sajó Sándor*. Ünnepi beszéd a néhai jeles költő — az Orsz. Középisk. Tanáregyesület egykori, tiszteletbeli elnöke — arcképének leleplezése alkalmából. (Sajó S. közéleti egyéniségének tömör jellemzése.)

Pannonhalmi Szemle. — 1936. évf. 1. sz. Bánhegyi Jób: *A magyar nőírók*. Áttekintésszerű tanulmány a címben írt tárgyról. „Vannak olyan nőíróink is, akik eredeti tehetségük erejével az irodalmi dilettantizmus színvonala fölé emelkedtek és... méltó versenytársai lettek a férfíróknak... A nők térfoglalása az irodalomban — Kállay Miklós megfigyelése szerint — a téma- és motívumgazdagodáson kívül más szempontból is figyelmet érdemel. A férfírók női versenytársaik alkotásain keresztül jobban megismerték a nők sajátos érdeklődési körét, ízlésüket és az irodalommal szemben való igényeiket is... a férfírók... az olvasó nők igényeihez kezdenek alkalmazkodni... Nem mernénk állítani, hogy ez a hatás feltétlenül javára válik irodalmunk fejlődésének?“

Pannónia. — 1936. évf. 1–3. sz. Koltay-Kastner Jenő: *Az itáliai műveltség Magyarországon* (II. Középkori magyar romanizmus). A képzőművészetben és irodalomban megjelenő romanizmus ébrentartotta a középkor pannóniai magyarjaiban azt a tudatot, hogy egy letűnt, de magas műveltség talaján mozognak. Ezt a hitet még az olasz telepezek is megerősíthették, akik Sz. István óta számosan érkeztek hazánkba, mint az idetartozó helynevek bizonyítják: Olasztelek, Olaszi stb. — Kardos Tibor: *A magyar humanizmus kezdetei*. (II. Velence. — Bomlás és renaissance.) A magyar humanizmus előkészítése a kancelláriai érintkezésnek és a pécsi egyetemnek a műve. A művelt réteg megbarátkozott az újkor gondolatával, műveltségével, eszményeivel és oly légkör teremődött, mely lehetővé tette, hogy Pier Paolo Vergerio coetus-t teremtsen. De a Mária királyné nevéhez fűződő elő-renaissance nemcsak egyéniségeket teremtett, nemcsak humanista gondolatvilágot, írói öntudatot, stílustörekvéseket hozott létre, hanem mindezeket keresztül előkészítette a magyar humanizmus jellegzetes műfajait. Ismeretes, hogy Bonfini történetiségét az a magyar történeti corpus tette lehetővé, melyet a kisebb kancelláriában Thuróczi állított össze az újkor szellemében. Ennek a corpusnak tagjai voltak: Küküllői és Lorenzo de Monacis műve. — Timár Kálmán: *Dunántúli magyar kódexek sorsa*. (II.) b) A Cech-kódex fölfedezése; c) A Peer-kódex viszontagságai; d) A Peer-kódex Csiziója.

Pásztortűz. — 1936. évf. 4. sz. Ligeti Ernő: *Berzsényi halálának századik évfordulóján*. „Berzsényi nem volt termékeny költő. Versei közül meglehetősen nagy hányad hol ismétlődés, hol pedig színtelen ekhózása az antik világ költészetének. Am egy sereg verse nevét örökre fenn fogja tartani irodalmunkban.“ — Biró Vencel: *Szadeczky-Kardoss Lajos* (1859–1935). Kegyeletes megemlékezés a nemrég elhunyt történettudósról. (Arcképpel.) — Tóth Árpád: *Berzsényi*. (Vers.) — 6. sz. Réty Andor: *A százéves Abafi*. (Képpel.) A fajöntudatot tápláló nemzeti hagyománynak egyik értékes alkotó eleme Jósika Miklós és az első magyar regény, a százéves Abafi. — Tavasz Sándor: *Berzeviczy Albert*. (Képpel.) Könyvei, szónoki beszédei a tiszta, nemes egyszerűség szépségét hirdetik.

Protestáns Szemle. — 1936. évf. 2. sz. László Dezső: *Az erdélyi sors az irodalom tükrében*. Az élszakadást követő hősieskedést nemsokára nyomon követte az erdélyi tétlenség. Az ebből való felébredés az írók közt kezdődött meg. (Reményik, Makkai, Aprily stb.) Az új erdélyi írók vezették be a politikai aktivitás jelszavával elindult második időszakot, az erdélyi idealizmus idejét. Az irodalomban különösen Reményik Egy eszme elindul c. kötete jelentette a nagy leszámolást a többségi sors között. Az erdélyi élet kritikai és kritikus korszakát Makkai Sándor Magyar fa sorsa c. könyve vezeti be. Az önmérsztő kritikán túli új, valóban kisebbségi kornak legigazibb irodalmi alkotása Tamási Aron Abel-je. A régi irodalom mindhárom fokán végighúzódik egy eddig alig érintett új vonás: a nép felé fordulás. Amit Reményik új lírája, Tamási Abele és Németh László igazi huszadik százada, mint életlátás és gondolat jelent, azt még senki sem igényben, sem valóságban túl nem haladta. — Kolozsvári S. Emil: *Egy közönyös író*. Tanulmányyszerű bírálat. „Márai Sándor művészete a modorral áll vagy bukik. Művészete a Zendülők-től a Válás Budán-ig egyetlen új elemmel nem gazdagodott.“ — Kerecsényi Dezső Alszeghy Zsolt

A tizenhetedik század című magyar irodalomtörténetének bíráló ismertetése. „Alszeghy Zsolt könyve teljes egészében az irodalom alkotásain épült fel... A lelkiismeretesség munkája ez a könyv... A tudomány még gyakran fog az általa végigjárt területen áthaladni és a megtett útnak más térképét vázolja majd fel, de e lélekzelemlétre sohasem elég az alkalom. Ezért az alkalomadásért is köszönet illeti.” — 4. sz. Vajthó László: *A Nemzeti Színház feladatai*. A Nemzeti Színház körüli baj oka — a szerző szerint — két nagy hiány. Egyik az, hogy klasszikus előadások nagyon ritkák, ötletszerűen, egyenlőtlen időközökben vannak. Másik, hogy a színháznak nincsen elég határozott mértéke az újdonságok megítélésére. — Szondy György: *Iffjúsági könyvek szemléje*. Gondoskodni kellene, hogy egyes problémák ne hulljanak ki az ifjúsági irodalom érdeklődési köréből csak azért, mert a kiadó számára üzleti szempontból nem előnyösek, mint pl. a revízió kérdése, az elcsatolt területekkel való összetartozás, a magyar feltámadás gondolata.

Protestáns Tanügyi Szemle. — 1936. évf. 3. sz. Németh Sámuel: *Új adat Berzsenyi Dániel iskoláztatásáról*. Berzsenyi Dánielnek újabban, a soproni ev. líceum levéltárából előkerült bizonyítványából megállapítható, hogy a költő gyermekkorában nemcsak otthon tanult édesatyjától, mint eddig tudtuk, hanem egy évig, az 1787—88. tanévben Kissomlyón Polgár István vezetése alatt rendszeres elemi iskoláztatásban részesült. Ez időtájt az elemi iskolai bizonyítványokat akkor szokták kiállítani, amikor tanítványaik magasabb iskolába mentek. Ez alapon valószínű, hogy Berzsenyi már 1788-ban került Sopronba. Az előkészítőben lehetett két évig, a grammatikában és syntaxisban szintén két két évig, s egy évig 1794—95-ben a retorikában. Innen maradt ki 1795 júliusában.

Revue des Etudes Hongroises. — 1935. évf. 1—4. sz. Albert de Berzeviczy: *A la mémoire de François II. Rákóczi, prince de Hongrie et de Transylvanie*. Emlékbeszédserű bevezetés a szemlének a köztizedes évforduló alkalmából javarészen Rákóczira vonatkozó cikkeihez. — Emile Pillias: *Lettres au baron de Besenval, ambassadeur de France à Dantzig*. (1712—13.) *Instructions secrètes à l'abbé Brenner, son ministre en France*. (1717.) Rákóczi kiadatlan bizalmas levelei Franciaországból Besenval báró dantzig francia követéhez; utasításai Törökországból a Franciaországban maradt Brenner abbéhoz, megbízottjához. Ez az osztrák származású, nagyravagyó és hasonlósó abbé visszaél Rákóczi bizalmával. — David Angyal: *Rákóczi, l'homme et le souverain*. Rákóczi mint ember és mint fejedelem. — Jules Moravesik: *Inscription grecque sur le tryptique de Grenoble: contribution aux rapports de Rákóczi avec le monde grec, à Rodostó*. Görögnyelvű felirat a grenoble-i hármaltáron: adalék Rákóczi és a rodostói görögség viszonyához. A grenoble-i városi múzeumban levő falfaragásos szárnyasoltárt eredetileg Gerasimos görög metropolita ajándékozta Rákóczinak Rodostóban. Az orthodox egyház tizenkét nagy ünnepét ábrázolja. A fejedelem — több értéktárgyával együtt — a Camaldules szerzetesekre hagyta. — Géza Birkás: *Mistral en Hongrie* (I. külön). — Jean Hankiss: *La Tragédie de l'homme: l'Adam hongrois*. Az Ember Tragédiája: a magyar Adam. Minden eszményin és általános emberin túl Madách Adámja mélyen és kifejezetten magyar. Faji jellege nem szavakban jut kifejezésre, hanem felfogásában, tetteiben, a nővel való kapcsolatában érdeklődési körében; képe ő a tizenkilencedik század magyarjának.

Stochalms Dagblad. — 1936 január 30. Hír arról, hogy a stockholmi egyetem bölcsészeti karán az ottani Magyar Intézet keretében, 1936 február 1-én Leffler Béla előadást tartott Madách Imre Az ember tragédiája c. művéről.

Századok. — 1936. évf. 1—3. sz. Kardos Tibor: *Horváth János: Az irodalmi műveltség megoszlása.* A magyar humanista kutatás számára Horváth könyve jelenti az első összefoglalást, mely világos rendszerezésével megkönnyíti a további kutatást. Megerősíti a magyar szellemi élet folytonosságának tudatát, kihangsúlyozza autonómiáját.

Theologia. — 1936. évf. 1. sz. Rónai György: *Pázmány magyar elődei.* Kastner Jenőnek a gráci élet jelentőségére vonatkozó megállapításai kiegészíthetők azzal, hogy Pázmány talált magyar hagyományt, tudatosan szegődött annak folytatójává. Grác hatása mellett Nagyszombatéval is számolnunk kell; a kettő jellegében és irányában párhuzamos. Telegdi Miklós és Monoszlai András munkássága érdemel különösebb figyelmet Pázmány szempontjából. — Szijártó Náador: *Egy középkori misekönyvünk.* (I.) A Pécsi Misekönyv a pécsi egyházmegye trientelőtti saját liturgiájának emléke. Akit érdekel, hogy az ősi római-magyar liturgia miben tért el a mai egységes római liturgiától, a választ megkapja a Pécsi Misekönyvben. Korát illetően: 1499 április 29-én nyomtatott ki Velencében, Pap János budai könyvtáros költségén. Kézirat formában már legalább a XVIII. század elejétől kezdve az egyházmegye használatában szerepelt. A misekönyv nyomtatása idején Ernuszt Zsigmond (1473—1505) volt a pécsi püspök; föltehető, hogy az ő megbízásából készültek a könyv példányai.

Szegedi Füzetek. — 1935. évf. 10—12. sz. Mészöly Gedeon: *Egy rész az O-magyar Mária-siralom magyarázatából.* Az Előszó közlése. „Nagy baj, ha a nyelvtörténet nem siet segítségére az irodalomtörténetnek és nagy baj, ha a nyelvtudomány nem hívja segítségül az irodalomtudományt.“ — Zolnai Béla: *Szóhangulat és kifejező hangváltás.* (III. közl.) Egy nagyobb nyelvészeti tanulmány folytatása, különös tekintettel a szóismétléssel, refrénnel, alliterációval és a rímmel kapcsolatos észlelt jelenségekre. „A rím szintén a nem mindennapi beszéd hangulatkeltő eszköze. Ez a hangulat lehet tisztán akusztikai, harmónián alapuló, de lehet — a jelentésekkel párosulva — tárgyi természetű is. Maga az a tény, hogy a rimes beszéd különbözik a prózai stílustól, forrása lehet mindkét fajta hangulatnak.“ — Erdődi József: *Magyar Sampó.* Megjegyzés és fejtegetés Vikár Béla: A finn Sampó magyar visszhangja című értekezéséhez. (V. ö. Balassa-Emlékkönyv. Budapest, 1934. 266. l.)

Széphalom. — 1935. évf. 7—12. sz. Zolnai Béla: *Irodalom és biedermeier.* Részletek a szerző nagyobb tanulmányából, mely a szegedi egyetem Acta c. sorozatában jelent meg. Ismertetését l. folyóiratunk 1935. évf.-ban.) — Garázda Péter: *Szellemtörténet és anti-biedermeier.* Felelet Gálos Rezsőnek Zolnai Béla Irodalom és biedermeier c. nagyobb tanulmányáról szóló, az Irod.-tört. Közl. 1935. évf.-ban megjelent bírálatára. — Zolnai Béla: *Budapesti Szemle.* Válasz Hajdú Zoltánnak Szerb Antal Magyar irodalomtörténetéről írt, a Budapesti Szemle 690. számában megjelent bírálatára.

Turán. — 1935. évf. 1—4. sz. Cholnoky Jenő: *Julianus barát.* A XIII. századbeli magyar őshazakutató tudományos jelentőségének méltatása. —

Virányi Elemér: *A finn-ugor néprokosság eszméje az irodalomban*. A finn-ugor néprokosság eszméjétől ihletett magyar, finn és észti költői művek áttekintése.

Vasárnap (Arad). — 1936. évf. 1. sz. Alszegehy Zsolt: *A XVII. század*. A század világnézetének sarkpontja az emberi cselekedet értékelése. Nem véletlen, hogy Gyöngyösi szerelmes történeteiben mindig megcsillan valami magasabb törekvés is. A hőskultusz magyarázza meg Zrínyi hatalmas művének létrejöttét is. Zrínyi hőse már a hős fogalmának sajátos tartalmát is megadja, a heros christianus-t. A nagy eszme megtestesítője ez az ideál, két magasabb tulajdonság életrekelteje: a hősiség és a vallásosság. A hőskultusz táplálja a kat. egyház szentjeinek újraeledő tiszteletét is; másfelől pedig a humanizmus fejedelem ideálját fejlesztette ki: az abszolút uralkodó típusát. Ezzel a fejedelem — király — tisztelettel függ össze az udvari élet kifejlődése a főnemesség körében is. A humanizmus bókoló versszolgálatai e században honosodnak meg Magyarországon; a költői termés jórésze ily személyi vagy családi ünneplés. Az érdem versbefoglalása vallásos téren melegebb, mint az előző században. A zsoldáros versek két ága: a gyermek Jézust köszöntő és a szenvedő Megváltó áldozatán elmélikedő irány meglepően gazdag termést hoz a kat. és prot. lírában egyaránt. Mindkét irány az askézis szellemének újraeledésével függ össze. Ennek az askézisnek a misztikuma sem hiányzik századunkból. Ami az érzés kifejezését illeti, ott viszont a dísznek túlságos érvényesülése tűnik szembe. Még a prózai stílus is kinő a józan formából: körmondátát nem a tartalom diktálja, hanem a bonyolultságban elgyönyörködő stílusimádat. A föld és ég, keresztény és klasszikus ég alakjainak összekeveredése a díszítésnek ezt a túlságút példázza. Rokon vele az allegorizálás divata. És ott a másik véglet is: a kiütő nyersség. Ez viszont a realitást akarja hangsúlyozni. De ha az istenszeretben megvan az átfinomodott erotika, természetes, hogy még szabadabban szólal meg a szerelem érzéki dalaiban. A XV-II. század e gondolkodása és ízlése barokk, de szelleme és színvegyülete magyar. Hú tükre annak az életnek, amelyből az áhitat, panasz, önzés és bűn szavai irodalommá jegecesedtek. — 3. sz. Rass Károly: *Berzsenyi Dániel* († 1836 február 14). Tanulmányzerű megemlékezés a költőről halála százéves fordulóján. — 4. sz. S. Varga Zsuzsa: *Móra Ferenc otthonában*. Személyes vonatkozású visszaemlékezés. (Az aradi Kölcsey-Egyesületben tartott felolvasás.)

Vasi Szemle. — 1936. évf. 1—2. sz. G. A.: *Szelestey László*. (Képepel.) Ilir arról, hogy 1935 október 18-án leplezték le a vas megyei Uraiújfalu-ban Szelestey László emléktábláját szülőházának falán.

II. Hírlapok.

Ellenzék. — 1936. évf. 15. sz. Gy.: *Angol irodalomtörténetről egy erdélyi költőről*. Watson Kirkconnell amerikai egyetemi tanár Petri Mórról írt elismerő közleményének ismertetése. (A magyar újság cikke mellőzi a könyvészi utalást.)

Erdélyi Lapok (Arad). — 1936. évf. 9. sz. *Ady Endre és Petri Mór*. Napiszerű tudósítás arról, hogy Watson Kirkconnell amerikai egyetemi

tanár elismerő cikket írt Ady és Petri költészetéről. (A tudósítás közelebbi könyvészeti adatot nem közöl.)

Magyarság. — 1936. évf. 27. sz. Török Sándor: *Hogyan készül az irodalomtörténet?* Beszélgetés Pintér Jenővel. A cikkből kiténik, hogy Pintér Jenő a huszadik század magyar irodalmának feldolgozásán dolgozik. „A mű háromnegyed része már készen áll, egynegyed részéncik pedig kész az anyaggyűjtése. Ennek feldolgozása azonban eltart néhány esztendeig. — 42. sz. Sárváry Dezső: *Bessenyei*. Megemlékezése a jeles íróról halála százhuszonöt éves fordulójára alkalmából. (Kétes hitelességű, adomaszerű esetek fölelevenítése.) — 43. sz. Kunszery Gyula: *Berzsenyi*. Tizenegy négysoros versszakra terjedő óda a nagy költő halálának százéves fordulójára alkalmából.

Magyarország. — 1936. évf. jan. 10. Merényi Oszkár: *Kutató úton a niklai Berzsenyi-kürián*. Adatközlés. — Márc. 1. Zilahy Lajos: *Elnökválasztás az Akadémián*. Időszertű hozzászólás a címben írt kérdéshez. — Márc. 3. Féja Géza: *Kiadják az Ady Endréhez írt szerelmes leveleket*. Adatközlés.

Népszava. — 1936. évf. febr. 3. Szélpál Árpád: *Az igazi Berzsenyi*. Megemlékezés a jeles költőről halála százéves fordulójára alkalmából, különös tekintettel Berzsenyi szociális vonatkozású eszméire.

Pesti Hirlap. — 1936. évf. I. 11. Vitéz Békey Béláné: *Hogyan született meg a „Nagymama“?* Adatközlés. — 59. sz. József kir. herceg a M. Tud. Akadémia új elnöke. Napihírszerű részletes tudósítás az akadémiai elnökválasztásról. (Képpel.)

Pesti Napló. — 1936. évf. I. 26. Olvasó Benedek: *Költöztetik a Sándort...* Adatok Petőfi egykori pesti lakásáról (a Síp-utca és Dohány-utca sarkán levő ház lebontása alkalmából). — Márc. 5. Pásztor Árpád: *Kék ne-felejts, kék ne-felejts vagy per a halhatatlanságért*. Adatközlés a címben írt kezdetű „népdal“ szerzőségéhez. — Emőd Tamás: *Ady és a Holnap*. Ismeretlen részletek Ady váradi életéből. — Márc. 15. Emőd Tamás: *A „Dal és Szépség nyughatatlan magyarja“*. Újabb ismeretlen részletek Ady váradi életéből. Érdekes adata, hogy a Holnap c. ismert nagyváradi kiadványból „Nyomtak 1700 példányt, ebből elfogyott 61. Szóval a bírálati és tiszteleti példányok leszámításával körülbelül 1500 eladatlan példány maradt raktáron... Meglepően hangzik ez a kimutatás akkor, amikor az egész ország versektől és A Holnap mozgalmától visszhangzik.“

Újabb Petőfi-relikviák. Az *Elet* c. szépirodalmi folyóirat folyó évi március 15-i 11. számában *Petőfi-émlékek Szatmáron* című cikkében *Várdai Béla* két ottani, eddig a hazai Petőfi-irodalomban ismeretlen Petőfi-ereklyét említ: a szatmári püspöki palota házioltárát, mely a Károlyi grófok ajándékából Erdődről került oda, s előtte esküdött meg Szendrey Júliával Petőfi 1847 szeptember 8-án; és a házassági szerződést, melyet a luteránus vallású költő a katolikus házassági szertartás előtt adott az erdődi papnak, Kallós Istvánnak. Ezt ugyancsak a szatmári püspökeég őrzi levéltárában. A cikk, egyik illusztrációjával, közli is az oltár képmását. Szép biedermeier stílusú munka, ma már persze gondosan restaurálva, a Rómában élt magyar mester, Szoldatits Ferenc művészi Madonna-képével koronázva. A cikknek ezeket a Petőfi-adalékait a Petőfi-Társaság április 5-i ülése elé is terjesztette Havas István főtítkár, amint erről a napilapok április 7-i számai megemlékeztek. Várdai figyelmét ezekre a nem jelentéktelen Petőfi-émlékekre a múlt nyáron Szatmáron *Pakocs Károly*, az érdemes lírai költő és történeti regényíró, az Erdélyi Katolikus Akadémia alelnöke, a Szent István Akadémiának is tagja, nagybányai esperesplébános hívta fel. Ő, mint sok éven át püspöki titkár, előbb Boromisza Tibor, majd Fiedler István püspökök mellett, jött rá mind az említett oltár történetére, mind a reverzálisra a levéltárban. Ezelőtt évekkel írt is róluk a kolozsvári *Hírnök* című folyóiratban, de nálunk róla nem vettek tudomást. Pakocs Károlyé tehát e Petőfi-relikviák felfedezésének érdeme, aki, remélhetőleg, a dokumentumok kíséretében az itteni nyilvánosság előtt is szólni fog róluk. — A Petőfi-Társaságnak említett ülését követő zárt ülésén bejelentették, a napilapok közlése szerint, hogy a koltói kastélyt, melyhez Petőfi életének legboldogabb hetei fűződnek, jelenlegi birtokosa, idősb gróf Teleki János, Petőfi barátjának, Teleki Sándornak fia kénytelen lesz eladni. Értécsítette a Társaságot, hogy a parkban Petőfiék kedves régi somfáját az eladás előtt kivágatja, törzsét felküldi a Petőfi-múzeumnak, ágaiból pedig dugványokat juttat a Petőfi-ház kertje számára. A hármás elágazású, görcsös vén fa még a múlt nyáron is virágzott és termett. Az alája asztalnak alkalmazott malomkővet is, melyen a költő, a hűvös időben subába burkolózva, szívesen irogatott — a hagyomány szerint rajta írta meg a halhatatlan *Szeptember végén*-t is —, ugyancsak a Petőfi-múzeumnak szánta a koltói gróf.

Íme, a nagy géniuszoknak neincsak műveik maradnak új meg új hatások forrásai, hanem mintha velük szemben a sors más értelemben is irgalmasabb, tisztelőbb volna, mint a közönséges emberfiával: a feledés porában nemhogy eltüntetné, hanem abból előhozza, az érdeklődés és tisztelet fényébe állítja azokat a külső tárgyakat is, melyek velük valaha fizikai kapcsolatban voltak, hozzájuk emlékezetes élményeik fűződtek. A mai időben, amelynek annyiszor van elfeledés, sőt temetkezés jellege, kétszeresen jóleső egy-egy ilyen feltárlás, a megsemmisülés ellen tiltakozás nagy neveinkkel kapcsolatban. X.

Magyar irodalomtörténeti előadások egyetemünkön az 1935/6. tanév II. felében. a) A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen: Császár Elemér r. t.: *A magyar irodalom a középkorban.* (Folyt.) Heti

2 óra. — U. a.: *A magyar romantikus dráma.* (Folyt.) Heti 2 óra. — U. a.: *A költészet elmélete.* (Folyt.) Heti 1 óra. — Horváth János r. t.: *Magyar irodalomtörténet*, II. rész (XVI. század). Heti 2 óra. — U. a.: *Vörösmarty és Petőfi kora.* (Folyt.) Heti 3 óra. — Zsirai Miklós r. t.: *Budenz József.* (Születésének századik évfordulója alkalmából.) Heti 1 óra. — Szinnyei Ferenc c. ny. rk. t.: *Arany, a humorista.* (Arany egész költészetének áttekintése.) Heti 2 óra. — Kéky Lajos c. ny. rk. t.: *A magyar irodalom 1867 után.* Heti 2 óra. — Solymossy Sándor m. t.: *Történelmi mondáink.* Heti 2 óra. — b) A debreceni Tisza István Tudományegyetemen: Pap Károly r. t.: *A nemzeties költészet kora. 1825—1867.* (Folyt.) Heti 3 óra. — U. a.: *A magyar irodalom főirányai.* Heti 3 óra. — U. a.: *Drámai költészetünk fejlődése.* Heti 2 óra. — Nyireő István m. t.: *A könyvnyomtatás a XV—XVI. században.* Heti 2 óra. — Németh Antal m. t.: *Bevetés a színháztudományba.* (Folyt.) Kéthetenkint 1 óra. — U. a.: *Magyar színészet és dráma története.* (Folyt.) Kéthetenkint 2 óra. — Vajthó László m. t.: *Vajda János, Reviczky Gyula, Komjáthy Jenő.* Heti 2 óra. — c) A pécsi Erzsébet-Tudományegyetemen: Tolnai Vilmos r. t.: *Népköltés.* Heti 3 óra. — U. a.: *Ady Endre.* Heti 2 óra. — Vargha Damján: *A Jókai-kódex és forrásai.* Heti 3 óra. — U. a.: *A hitvitázó Pázmány.* Heti 2 óra. — Gálos Rezső c. rk. t.: *Berzsenyi Dániel.* Heti 2 óra. — Várkonyi Nándor m. t.: *Az újabb magyar és a külföldi irodalmak összefüggései.* Heti 2 óra. — U. a.: *Irodalomtörténeti gyakorlatok.* Heti 1 óra. — Máté Károly m. t.: *A folyóirat és újság formái fejlődése.* Heti 2 óra. — U. a.: *Sajtótörténeti gyakorlatok.* Heti 1 óra. — Holub József r. t.: *A magyar történetírás története.* Heti 1 óra. — d) A szegedi Ferenc József Tudományegyetemen: Sik Sándor r. t.: *A XVI. század irodalma.* Heti 2 óra. — U. a.: *Aranytól Adyig.* Heti 4 óra. — U. a.: *Bevetés az irodalomtörténetbe.*

Magyar irodalomtörténeti tárgyú előadások a budapesti Rádióban. 1936 jan. 20. Sikabonyi Antal: *Komjáthy Jenő.* — Jan. 21. Mohácsi Jenő németnyelvű előadása: *Imre Madách* — Jan. 22. Fazekas István: *Tudós professzor Hattvani.* — Jan. 24. Schöpplin Aladár: *Herczeg Ferenc Bizáncáról.* — Jan. 28. Keresztury Dezső: *Wesenzüge der ungarischen Literatur.* — Febr. 1. Rubinyi Mózes: *A költő élete halála után.* (Felolvasás Mikszáth Kálmánról.) — Febr. 2. *A fogyó hold.* A Magyar Rádió jubileumi pályázatán jutalmazott hangjáték 3 részben. Herczeg F. hasonló című regényéből írta: Pálos István. (Mint a regényben, a darab személyei között is szerepel Balassa Bálint, a költő.) — Febr. 3. Tinár, Magda: *Eger az irodalomban.* — Febr. 5. Kerecsényi Dezső: *Egy magyar író Mohács válságaiban.* (Oláh Miklós érsek.) — Ferenczi Sári: *Ferenczi Zoltán emlékezete.* — Febr. 6. Sárközi György: *A szüzműzött Kossuth Törökországban.* — Febr. 8. Móra Ferenc emlékezete. (Szemelvények műveiből. Előadták Ascher Oszkár és Takáts Margit.) — Febr. 11. *Dalmady Győző emlékezete születésének századik évfordulóján.* (A Gyöngyösi István Társaság emlékülése a Vármegyeházban. A másor II. száma: Gorzó Sándor: *Dalmady Győző és kora c. tanulmánya.*) — Febr. 23. Dóczy Jenő: *Ady nemzeties költészet.* — Galamb Sándor: *Berzsenyi Dániel.* (Halála százéves fordulójára.) — *A niklai remete.* Rádiójáték 4 képből. Írta: Iklándy A. István. Rendező: Csanády György. Személyek: Berzsenyi Lajos egyházashetyei földesúr; B. Dániel, a fia; Amáli néni; Dukai Takács Gáborné; Zsuzsika, a leánya; Káldy Pál sömjéni birtokos; Kiss János

lelkész és író; Borbála asszony, öreg belső cseléd; öreg és fiatal béres; kocsis. — Febr. 24. A kaposvári Berzsényi Társaság emlékünnepevényének közvetítése Berzsényi halálának századik évfordulója alkalmából. Főbb műsorszámok: Vitéz Somogyváry Gyula *Berzsényit hívom* c. költeményét adta elő; Sebestyén Károly: *Berzsényi gondolatvilága*; Merényi Oszkár: *Berzsényi-legenda*; szavaltatok és a költő megzenésített verseinek bemutatása. — Móricz Zsigmond: *Az író és a közönség*. — Febr. 26. Margittay Richárd: *Zarándoklás a niklai remete, Berzsényi Dániel sírjához*. — Febr. 27. Szerb Antal: *Berzsényi estje*. — Márc. 1. Földessy Gyula: *Tompa Mihály*. — Márc. 2. Gyergyai Albert: *Ambrus Zoltán emlékezete*. — Márc. 3. Nyiry László: *A döblingi házmozgás*. (Széchenyi-vonatkozású előadás.) — Márc. 4. Halász Imre: *Látogatás Deák Ferencnél*. — Márc. 5. A Fiatalok Rádiószínpada előadásában: *Csongor és Tünde*. Vörösmarty Mihály mesejátéka. Rádiószínpadra alkalmazta és rendezte Némoth Antal. — Márc. 8. „*Eszterházi vigasságok*.” Hangjáték 3 felvonásban. Írta: Mohácsi Jenő. Zenéjét szerezte: Siklós Albert. Személyek: Bessenyei György, Hajdu József, Ugocsay Péter, Orczy Lőrinc, Delphin Margit, Delphiné, Hajduné, Mária Terézia királynő, udvarhölgy, kamarás, vadászmeister, Tomassini, kocsis, útonálló, Godard de Falaise, Dichtler. — Márc. 11. Hamvas József: *Hogyan készül a költemény?* — Márc. 10. „*Isten rabjai*.” A magyar rádió jubileumi pályázatán első helyen jutalmazott hangjáték. Gárdonyi Géza regénye nyomán írta: Barsi Ödön. Személyek: Janesi; öreg kertész; Julis, a felesége; apáca; páter; király; priorissza. — Márc. 20. Kerecsényi Dezső: *Arany János, a debreceni diák*. — Bory István: *Kossuth halála és a magyar országgyűlés*. — Waldapfel József: *Berzsényi négy napja Pest-Budán*. — Márc. 29. Rexa Dezső: „*A peleskei nótárius*.” — Apr. 1. Pukánszky Kádár Jolán: *Nemzeti Színház és Népszínház*. — Apr. 2. Várhegyi Miklós: *Harsányi Kálmán*. (Portré.) — Apr. 3. Máté Károly: *A magyar sajtó a kiegyezés korában*. — Apr. 6. Nagymihály Sándor: *Magyar írók honoráriuma*.

A Szabad Egyetem magyar irodalomtörténeti tárgyú előadásai. Febr. 29. Kéky Lajos egyet. rk. t.: *A százéves Kisfaludy-Társaság* — Márc. 6. Szerb Antal: *Berzsényi Dániel*. — Márc. 14. Brisits Frigyes: *A katolikus irodalom célkitűzései*. — Nyisztor Zoltán: *A katolikus irodalom szociális témái*. — Márc. 21. Havas István: *A hatvanéves Petőfi-Társaság*. — Apr. 4. Just Béla: *Mécs László*.

Hangok a múltból irodalmunk egységéről. Ma, amikor annyi szó esik az „erdélyi irodalom“ önálló fejlődésének jogosságáról, helyességéről, természetességéről, vagy helytelenségéről, sőt veszedelmességéről, érdekes egy erdélyi újságnak hetvenhat esztendővel ezelőtt hangoztatott véleményét olvasnunk erről a vitás kérdésről.

A Dózsa Dániel szerkesztette *Kolozsvári Közlöny* 1859 október 23-i számában az *Újdonságok* (hírek) között ezt írja:

„Vajjon hány magyar irodalom van? Kettő-e? Ennél is több-e vagy csak egy? Úgy hisszük: *csak egy!* Elég is az nekiünk, kivált ha meggondoljuk, hogy magyar olvasóközönség is *csak egy van*, az is kicsi, az is apad. Minek akar tehát némely újdondász meg kalendariumi biograph okvetetlen az egyből kettőt, s idővel tán többet is csinálni? Vajjon nemzeti műveltségünk ügyét inkább elő fogjuk-e mozdíthatni, ha separatisticus felfogásokat engedünk érvényre emelkedni? Többször volt már, s közelebbről is vala alkalnuunk olvasni, hogy

„erdélyi irodalom“. Ugyan mi az az „erdélyi irodalom“? Van-e ennek elfogadható értelme ma, amidőn irodalmunk jelentősége s feladata más, mint volt régen, ma, amidőn némi politikai érettséggel kezdünk hízelkedni magunknak? Vajjon mi lenne abból, ha a magyar irodalmat geographiai kerületekre, p. o. öt kerületre, ú. m. dunáninneni és dunántúli, tiszáninneni és tiszántúli, meg erdélyi irodalomra találók osztani? Szerény véleményünk, hogy csak egy magyar irodalom van! Ha Párizs, London, New York, Konstantinápoly stb. sajtóin magyar hírlapok és könyvek százanként jelennének is meg, az mind csak magyar irodalom és nem francia, angol, amerikai vagy török irodalom lenne. Nem igaz e?“

Szinnyei Ferenc.

Petőfi és Herwegh.

Horváth János ismételten idéz Petőfi-könyvében Georg Herwegh *Gedichte eines Lebendigen* c. gyűjteményéből párhuzamos helyeket Petőfi egyes költeményeihez. Ezek a Herwegh-helyek mind a *Gedichte eines Lebendigen* 1841-ben megjelent kiadásából valók. Így idézi Horváth Petőfi *Csalogányok és pacsirták* c. költeményéhez Herwegh V. sonettjéből ezeket a sorokat: „Noch eine Nacht — die Würfel müssen fallen; Dann gibt's ein trübes, trauriges Verstummen, Des Hahnen Ruf verscheucht die Nachtigallen.“ Van azonban Herweghnek egy költeménye, mely sokkal közelebb áll a *Csalogányok és pacsirták*hoz, mint a Horváthtól idézett sonett. Ez a *Gedichte eines Lebendigen* 1844-ben megjelent II. részének *Morgenruf* c. verse. Ebben minden versszak élén ez a refrain található: „Die Lerche war's, nicht die Nachtigall“ és mind a két költeményben közös az a gondolat, hogy most a pacsirták és nem a csalogányok ideje van. (Azért Petőfi költeménye egészében és részleteiben nagyon eltér a német költőtől.)

Waldapfel János.¹

¹ Utolsó irodalomtörténeti vonatkozású följegyzése, 1934 október 8-ról.

Elhúnytak.

ALAPI GYULA, dr. phil., ny. vm.. főlevéltárnok, szül. Komáromban 1872 okt. 20-án, megh. u. o. 1936 január 20-án. Jogot, majd filozófiát hallgatott a budapesti egyetemen s 1910-ben tett doktorátust. 1892—98-ig a földmívelésügyi minisztériumban, 1898—903-ig Komárom város számvevőségén, illetve árvaszékénél szolgált s 1903—23-ig a vm. levéltárnoka volt. Nyugdíjaztatása óta elnöke volt a felvidéki ker. szocialista-párt komáromi körzetének s utóbb tagja a prágai tartománygyűlésnek. 1901-ben titkára lett a Komáromi Múzeumegyesületnek s mint ilyen 1911-ben Beöthy Zsolt segítségével az ottani kulturális egyesületeket a Jókai Egyesületben tömörítette. Az egyesület komáromi kultúrháza a magyar állam támogatásával 1913-ban épült fel s itt nyert elhelyezést a komáromi múzeum és könyvtár, amelynek igazgatója volt. — 1891 óta több vidéki lapnak, így a *Komáromi Lapoknak* és a *Komáromi Ujs.*-nak b. munkatársa, 1923 óta pedig a pozsonyi *Hiradó*-nak és a *Prágai M. Hirl.*-nak r. cikkírója volt. De versei, novellái és cikkei fővárosi lapokban és folyóiratokban is megjelentek. — Szépirodalmi és irodalomtört. jellegű munkái: *Költemények*. Bp., 1895. — *Asszonyok*. Elbek. U. o., 1897. — *A Komárommegyei Kultúr-Könyvtár címjegyzéke*. Komárom, 1911. —

Kultsár István. U. o., 1911. — *Bűbájások és boszorkányok Komárom emben*. U. o., 1914. — *A hazajáró lélek*. Vigj. Jókai Mór hasonló c. elbeszélése után. U. o., 1925.

ANGYAL DEZSŐ (sikabonyi), m. k. gazd. főtan., ny. kertészeti tanintézeti igazgató, szül. Pesten 1852 aug. 30., megh. Budapesten 1936 január 7-én. Nagy kertészeti irodalmi munkássága van. — Munkája: *Kertészeti munkái*. Összevál. és sajtó alá rend. Mahács Mátyás. Bp., 1925/26. (4 köt.)

BERZEVICZY ALBERT (berzeviczei és kakaslomniczi), dr. sc. pol., felsőházi tag, v. b. t. t., ny. vallás- és közokt. miniszter, a M. Tud. Akadémia ig. és t., a Sz. István Akadémia r. tagja, a Kisfaludy Társ. elnöke, szül. Berzevicén (Sáros vm.) 1853 június 7-én, megh. Budapesten 1936 március 22-én hajnali 3 órakor. — Szülők: B. Tivadar kir. tanfelügyelő, Szinyey-Merse Amália. Középiskoláit Kiszszebenben, Lőcsén és Budapesten, a jogot Kassán és a fővárosban elvégezvén, 1874-ben beutazta Ausztriát, Németországot, Belgium és Franciaország nagy részét, majd elvégezte Eperjesen önkéntesi évét. 1876-ban Sáros vm. tb. aljegyzője, 1877. első aljegyzője s 1880. főjegyzője lett. Emellett 1878-tól három évig az újra megnyílt eperjesi jogakadémián is tanárkodott. 1881-ben Eperjes városa országgyűl. képviselőjévé választotta s 1884-ben a vallás- és közokt. minisztériumban min. tan., 1886. c., 1887. valóságos államtitkár lett. Még ez évben a löcseiek küldték be a parlamentbe, majd hosszú ideig a budapesti VIII. ker. országgyűlési képviselője volt szabadelvűpárti programmal. 1894-ben a képviselőház egyik alelnökévé választván meg, lemondott az államtitkárságról. 1896-ban megkapta a v. b. t. tan. címet. 1898-ban lemondott az elnöki tisztségről s egy ideig alig szerepelt a napi politikában. 1903 nov. 3-án azonban gr. Tisza István kabinetjében elvállalta a vallás- és közokt. tárcát, amelyről 1905 jún. 18-án mondott le. A koalíció bukása után az újonnan megszervezett szabadelvű pártban ismét vezető pozíciót töltött be s a reorganizált-párt az ő javaslatára vette fel a nemz. munkapárt nevet. Az 1910. választásokon a budapesti II. ker. küldte a parlamentbe s az új képviselőház őt választotta meg elnökévé. E tisztségét azonban alig másfél esztendeig látta s 1911-ben, amikor a Justh-párt megkezdte obstrukcióját a kormány katonai javaslatai ellen, lemondott erről a méltóságáról. Ettől kezdve politikai munkássága főként a külügyi kérdések körében mozgott; az Interparlamentáris Unió tanácskozásain gyakran szállt síkra a m. igazság érdekében és mint az Unió m. csoportjának elnöke többször szólalt fel a stockholmi, genfi és berni konferenciákon. A felsőház újjászervezésekor mint a M. Tud. Akadémia választottja került a felsőházba, ahol elnöke lett a közoktatásügyi bizottságnak s tagja a külügyi bizottságnak. A kormány költségén temették az Akadémia előcsarnokából. Ravatala fölött Hóman Bálint kultuszminiszter, Balogh Jenő, az Akadémia volt főtitkára, Herczeg Ferenc és Horánszky Lajos mondott gyászbeszédet. Hamvait a beszentelés után Berzevicére szállították s a családi sírboltba helyezték el. — Irodalmi munkásságáért a Kisfaludy Társaság 1899-ben tagjává, Beöthy Zsolt halála után pedig elnökévé választotta, miután már régebb idő óta másodelnöke volt. A Magyar Tudományos Akadémia 1904-ben választotta be t. tagjai sorába, majd 1905 november 27-én báró Eötvös Loránt lemondása után elnökévé választotta. Az elnökségről röviddel halála előtt mondott le. — Irodalmi működését a *Felvidék* és az *Eperjesi Lapok* hasá-

jain kezdette, majd a *Főv. Lapok*-ban és a *Bazár*-ban jelen meg néhány beszélye. Utóbb az *Ellenőrbe* és a *Nemzetbe*, később főleg a *B. Hírlapba* és a *P. Lloydba* írt vezércikkeket. Kiterjedt műtörténeti, esztétikai és köztörténeti munkásságának java termése elsősorban a *B. Szemlében* látott napvilágot. — Főbb munkái: *Közművelődésünk és a harmadik egyetem*. Bp., 1894. — *Az ismeretterjesztés eszközei az iskolán kívül*. U. o., 1897. — *Itália*. U. o., 1898. (2. kiad. u. o., 1905., 3. bőv. kiad. u. o., 1925. Németül is.) — *Magyar utazók Olaszországban a múlt század első felében*. (M. Ktár. 340.) U. o., 1905. (Franciaul is u. o., 1905). — *Beszédek és tanulmányok* U. o., 1905. (2 köt.) — *Régi emlékek* U. o., 1907. — *A cinquecentó festészete és szobrászata*. (Népsz. Főisk. Ktára. 3.) U. o., 1908. — *Beatrix királyné*. (Tört. Életrajzok), U. o., 1908. (Franciaul és spanyolul is megj.) — *Gr. Széchenyi István*. (M. Ktár. 507/8). U. o., 1908. — *A cinquecento festészete, szobrászata és művészi ipara*. A Velencéről szóló fejezettel kieg. Divald Kornél. U. o., 1909. — *A tájképfestészet a XVII. században*. U. o., 1910. (Kivonatosan franciaul is.) — *A természetfölötti elem Shakespearenél*. U. o., 1910. (és Olcsó Ktár 1577—80. sz. Franciaul és németül is megj.) — *Görögországi utirajzok*. Klny. a B. Szemléből. U. o., 1913. (Németül és franciaul is.) — *Délien*. Utirajzok és tanulmányok. U. o., 1917. — *Az abszolutizmus kora Magyarországon*. U. o., 1922—32. (I—III. köt., 1925-ben megkapta az Akadémia nagydíját.) — *Az ötvenes évekből*. (Cobden-Ktár. 15.) U. o., 1923.

BONITZ FERENC, ny. min. tan., hírlapíró, szül. Fehértemplonban 1868 augusztus 31-én (Révai n. lexikona szerint), vagy szeptember 1-én (Nemz. Ujs., 1936 II. 12. szerint), meghalt Budapesten 1936 február 11-én. Középiskoláit szülővárosában elvégezvén, tanárnak készült s mint egyet. hallgató részt vett azokban az ifj. mozgalmakban, amelyek a Szt. Imre Kör megalapításához vezettek. Tanulmányait félbeszakítva, a hírlapírói pályára lépett. 1891 nyarán jelent meg első vezércikke a *Délmagyarorsz. Közl.*-ben s még ez év végén a *M. Allam* b. munkatársa, 1894-ben a *Fehérm. Napló* szerkesztője lett. 1896-ban felekezeti izgatás címén pörbe fogták, mert lefordította Bernardin Freimuthnak a zsidó rituális gyilkosságokat tárgyaló művét. 1906 tavaszán megvált az „Alkotmány”-tól s a miniszterelnökség sajtóosztályához került. Az 1914—18. háború alatt ő irányította a vidéki hírszolgálatot. 1917-ben min. titkár, 1918-ban o. tan. lett, 1919 elején pedig kinevezték a német kisebbségi minisztériumhoz min. tanácsosnak. A Huszár-kormány megalakulásakor átvette a miniszterelnökségi sajtóiroda vezetését, amelynek élén 1920 nyaráig állott. Ekkor lett az Otthon Kör alelnöke. 1921-ben rövid ideig szerkesztette a *Dunaposta* c. könyomatost, majd ez év őszén a *Nemz. Ujs.* fel. szerkesztője lett. Ez állásától 1922-ben vált meg. Ő szerkesztette a Kath. Népszövetség legtöbb németnyelvű kiadványát s fel. szerkesztője volt *Christl. Volksblatt* c. hetilapjának. 1927-ben mint főszerkesztő a *N. Pol. Volksblatt* élére került. Számos cikke jelent meg a bécsi *Vaterland*-ban s évekig budapesti levelezője volt a *Polit. Korrespondenzbl.* c. bécsi könyomatosnak. — Munkái: *A zsidóvérgyilkosságok napjainkig*. Irta: Bernardin Freimut. Ford.: Historikus. Pozsony, 1896. — *Jön a tatár! vagyis közelednek a választások*. Milleniumi ajándékuul nyújtja egy néppárti. Bp., 1896. (Névtelenül. Valószínűleg ez az a politikai röpirata, melyet mint az ő munkáját említ a „Nemz. Ujs.” i. sz. *Tatárjárás Magyarországon* címen, s amelyet a Néppárt megbízásából

írt a Bánffy-féle választás ellen.) — *Gr. Zichy Nándor*. Élet- és jellemrajz. U. o., 1912. — A „Nemz. Ujs.” szerint öt kötetnyi May Károly fordítása is megjelent (valószínűleg névtelenül vagy álnéven, mert bibliográfiáink nem ismerik.)

CIOROGARIU ROMAN, g. kel. püspök, a rumén szenátus tagja, megh. Nagyváradon 1936 január 20—21. éjjelén 85 éves korában. — Évekig szerkesztette a *Tribuná-t*.

CSAK ARPAD dr., hirlapíró, a Balatoni Múzeum-Egyes. titkára, szül. Zalaszántón 1860-ban, megh. Keszthelyen 1936 január 26. — Tanulmányait Keszthelyen, Sopronban és a budapesti egyetem jogi karán elvégezvén, megyei szolgálatba lépett s Zalaegerszegen árvaszéki jegyző, Keszthelyen pedig szolgabíró volt. Megalapítója volt a Balatoni Múzeumnak. 1903-tól szerkesztette a *Keszthelyi Hírlap*-ot, melybe 1934-ig félezerrel több cikket írt. Szerkesztője volt még a *Keszthelyi Ujság*-nak és a *Balaton Vidéké*-nek. — Írt többek közt Szendrey Julia szülőházáról (Vas. Ujs., 1909. 5. sz.) — Munkája: *A vén Balaton mellől*. Beszélyek. Keszthely, 1906.

DESSEWFFY EMIL (cserneki és tarkói gr.), felsőházi tag, földbirto-
kos, szül. Büdsszentmihályon, 1873 március 19-én, megh. Királytelekpusztán 1935 december 17-én. — Jogi tanulmányait Budapesten és Grácban végezte. Az 1901. ált. választások alkalmával Szempöcön került a parlamentbe szabad-
elvűpárti programmal. A gálszécsi és giráltyi kerületeket is képviselte, egy-
ideig alkotmánypárti programmal. Az 1914—18. háború alatt a vöröskereszt-
nél teljesített szolgálatot. Mint diplomata Németországban, Belgiumban és
Angliában is megfordult. Több mint tíz éven át elnöke volt a Hangyának,
1927 óta pedig a M. Földhitelintézetnek. Néhány cikke napilapokban.

ERTSEY PÉTER (tóglási és nagyercsei), dr. jur., m. kir. kormányfő-
tan., kir. közjegyző, szül. Nagyekerekiben (Bihar vm.) 1876-ban, megh.
Derecskén 1936 márciusában. Egy ideig Nagyváradon, majd 1910-ben berety-
tyóújfalusi képviselővé választatván meg, Budapesten volt ügyvéd. 1915
júniusában Derecskén lett kir. közjegyző. — Cikkei: *Az Ujság* (1906), *Nagy-
váradi Napló* (1911).

EVVA FERENC, dr. jur., ügyvéd, a Föv. Takarékpénztár ügyésze,
szül. Budapesten 1882-ben, megh. u. o. 1936 március 10-én. E. Lajos a
Népszínház igazgatójának és Rákosi Mártának volt a fia. 1909 óta több cik-
ket írt a *Budapesti Hírlap*-ba.

FAY ILONA (fáji) alapítványi hölgy, megh. Budapesten 1936 már-
cius 17-én 72 éves korában. F. András meseíró unokája; szülők: F. Béla vm.
főjegyző, Frivaldszky Paula. 1909 óta Czenk álnéven sok cikket és novellát
írt kül. pudapesti lapokban. Pl.: *A Cél*, *Alkotmány*, *Budapesti Hírlap*,
Élet, *Kath. Szemle*, *Pesti Napló*, *Új idők*, stb. — Munkái: *Hivatás*.
Regény. Bp., 1913. (Czenk néven.) — *Elbeszélések*. U. o., 1925. — *Bánky
Tamás fiai*. Regény. U. o., 1928. — *Alkonyat*. U. o., (1932.)

GÁBOR (1902-ig Gráber) GYULA, dr. jur., m. kir. kormányfőtan.,
ügyvéd, szül. Balassagyarmaton, 1868 november 13-án, megh. Budapesten
1936 január 15-én (temetés napja). Hosszú ideig főügyésze, majd főtítkára
is volt a Pesti Izr. Hitközségnek. Jogi, történeti és publicisztikai cikkei 1898
óta: *A Polgár*, *Az Ujság*, *M. Jogélet*, *M. Könyvszemle*, *Ország-Világ*, *Pesti
Hírlap*, *Pester Lloyd*, *Pesti Napló*, *Világ*, stb.

GAGYI JENŐ (etédi), min. o. tan., szül. Fogarason, 1880 augusztus 17-én, megh. Budapesten, 1936 január 4-én. G. Sámuel polg. isk. igazgató fia. Gyermekségét Bukarestben töltötte. Középszkoláit Fogarason és a miskolci ref. főgimnáziumban, az egyetemet Budapesten, Páduában és Jénában elvégezvén, 1904—08-ig földrajz-történelem szakos tanár volt Nagykőrösön és Székelyudvarhelyt, 1909—14-ig a bécsi udv. kamarai levéltárban, majd a budapesti Orsz. Levéltárban dolgozott. Az 1914—18-as háború folyamán önként jelentkezett katonai szolgálatra s a háború végén őrnagyi rangban Bukarest rendőrparancsnoka volt. A forradalom után egyik sajtóelőadója lett a m. kir. külügyminisztériumnak. — Ujságírói működését. 1896-ban kezdette a *Fogarás és Vidéké*-nél. Egy ideig a *Gazeta Transilvaniei*-t szerkesztette. 1920 decembere óta külpolitikai munkatársa volt a *Magyarság*-nak. — Szépirodalmi művei: *Hegyek fia*. Regény. Hol?, 1900. — *Székely dalok*. Miskolc, 1903. — *Hazátlanul*. Regény. Bp., 1924. — Több politikai röpiratot és propagandakönyvet is írt, részben rumén nyelven. Alnevei: Etédi, Bögözi Aron és rumén írásainál: Joan Fagarasianu, Minciunescu.

GÉCZY ISTVÁN (garamszeghi), színész, a Petőfi Társ. r. tagja, az Orsz. Színészegyesület titkára. szül. Alsóábrányon, 1860-ban, megh. Budapesten 1936 január 8-án. — Eredetileg festőnek készült, majd 1880-ban főlcsepott színésznek. 1897-ben a budapesti Népszínház tisztviselője lett. 1908-ban megválasztották az Orsz. Színészegyesület irodatisztjévé s 1912-ben titkárává. — Néhány tárcája és elbeszélése a *Budapesti Napló* (1897/9. 902), *Ilazánk* (1902), *M. Hirl.* (1903—04), *Világ* (1910) hasábjain. — Önállóan megjelent munkái: *A gyimesi radvirág*. Népszínmű 3 felv. (A Népszínház Műsora, 24.), Bp., 1897. (Elnyerte a 2000 K-ás milleniumi díjat. Bemut. Népszínház, 1897, III. 9.) — *Két levél*. Magánjelenet. (Monológok. 71.) U. o. 1897. — *Az ördög mátkája*. Népszínmű 3 felv. (Föv. Színházak Műsora. 13. sz.) U. o., 1898. (Bemut. Népszínház, 1897, XI. 4. — 2. kiad. U. o., 1902, 3. kiad. U. o., 1909). — *A Sárdi-ház*. Színmű 3 felv. (Föv. Szính. Műsora 54., utóbb 73. sz.) U. o., 1899. (Bemut. Budai Szinkör 1899, V. 12., s már előbb Kolozsvárt.) — *Anyaföld*. Népszínmű 3 felv. (A Népszínház Műsora 29.) U. o., 1900. (Bemut. M. Színház, 1900, III. 30.) — *A régi szerető*. Népszínmű 3 felv. (Föv. Szính. Műsora 121/2.) U. o., 1902. (Bemut. Népszínház. 1902, V. 16. — Új kiad. u. o., [1914].) — *Rodostó*. Tört. színmű 3 felv. (Föv. Szính. Műsora 125/6.) U. o., 1902. (Lampérth Gézával, Kún László zenéjére. Bemut. Vígszínház, 1902, IX. 18.) — *Világosság*. Mesejáték. Debrecen, 1908. (Szávay Gyulával.) — *Kazárföldön*. Népszínmű 3 felv. Kolozsvár, 1910. (Könyomat. Bemut. kolozsvári Nemz. Szính., 1910. VIII.) — *Dózsa György*. Debrecen, 1914. (Szávay Gyulával, akadémiai díjat nyert.) — *A pápai diákok*. Ünnepi játék. Petőfi életéből. Bp., 1923. — *A gyüttment*. Falusi tört. 1 felv. U. o. (1931.). — Nyomatásban meg nem jelent, de színrre került színművei: Leszámolás. Népsz. 3 felv. (Budapesti Kisfaludy Szính., 1897, II. 25.); A geleji kiskirály. Népsz. 3 felv. (Budai Szinkör, 1897, V. 7.); A fekete rigó. Népsz. 3 felv. Orbán Árpád zenéjével. (U. o., 1898, IV. 30); Amit az erdő mesél. Népsz. 3 felv. Mocsári Imre zenéjével. (Népszính., 1900, IX. 26.); Az erősebb. Parasztdr. 1 felv. (Vígszính., 1902, III. 11.); Csokonai Vitéz Mihály. Korrajz 4 felv. (Új Szính., 1903, IV. 12.); A kísér-

tet. Népszínm. 3 felv. (Népszính. 1903, V. 22.); Sarolta. Társ. színm. (Elnyverte a Nagyváradai Szigligeti Társ. 1000 K-ás díját, bemut. Nagyváradon, 1903, X. 27.); Az apostol. Színm. 4 felv. Hegedüs Gyulávi. (Népszính., 1904, II. 26.); Enyészet. Színm. 3 felv. u. azzal. (Nemz. Szính., 1905, IV. 28.); Jótékony asszonyok. A Temesvári Hírl. pályázatán díjat nyert vígj. 1 felv. (Temesvári Szính., 1905, IV. 7.); Az ördög bibliája. Parasztvígj. 3 felv. (Vigszh., 1905, IX. 23.); A tévelygők. Népd. 3 felv. (kolozsv. Nemz. Szính., 1908, IX.); A toloncházban. Népd. 3 felv. (Városligeti Szính., 1910, II. 4.); A nemzetes asszony. A Csokonai-Kör 1000 K-ás pályadíjával kitüntetett vígj. (Debreceni Színház, 1912, IV. 28.); Lavotta. Színmű. Szávay Gyulával. (Föv. Nyári Szính., 1923, IX. 15.); Az első kaland. Vígj. 1 felv. (Várszính., 1924, III. 12.); Az erősebb. Opera 1 felv. Vincze Zsigmond zenéjével (Operaház, 1924, III. 29.)

GRÓH ISTVÁN, az iparműv. főisk. ny. igazgatója, szül. Nagybercznán, 1867 június 2-án, megh. Budapesten 1936 márciusában. — Tanulmányait a Képzőműv. Főiskolán elvégezvén, egy ideig vidéken volt középisk. rajztanár, majd 1896-ban kinevezték az Iparműv. Főisk. tanáranak. 1916-ban az intézet h., majd r. igazgatója lett s 1928-ban ment nyugdíjba. Rendszeresen gyűjtötte és publikálta a magyar díszítő motívumokat. Ezenkívül középkori falfestményeink felkutatásával és másolásával is foglalkozott. Ezekről több tanulmányt írt az *Archaeol. Ertesítő*-be és a *Vas. Ujs.*-ba. Ő restaurálta a budapesti Egyetemi-templom barokk-kori falfestményeit is. — 1899 óta számos verse, novellája, regénye kül. budapesti lapokban. Önállóan megjelent munkái: *Nagy lélek*. Elb. Bp., 1899. (Groó István álnéven). — *M. díszítőművészet*. U. o., 1908. (2 köt.) — *M. stílusú rajzminták*. U. o., é. n. — *Nobel Arpád kalandjai*. Reg. U. o., 1912. (Gró István néven. Előszőr: B. Hírl., 1912: 158—202. sz. — 2. kiad. Athenaeum-Ktár, 82. U. o., 1922.) — *Két farkas*. Reg. U. o., 1925. — *Az idealista Perbetei*. Reg. U. o., 1925. — *A harsányi Vénusz*. Reg. U. o., 1926. — *Sárarany ktygó. Ebesei gát*. U. o., 1926. — *A bizánci művészet első emlékei Erdélyben*. U. o., 1933. — *Zsidó ragok*. Reg. U. o., 1933. (Szeő Demeter néven.)

JAKUBOVICH ÉMIL dr., sc. pol., Magy. Nemz. Múz. igazgató, a M. Tud. Akad. l., a Szt. Akad. r. tagja, a M. Nyelvtudom. Társ. titkára, szül. Győrasszonyfán, 1883 január 8-án, megh. Budapesten 1935 december 27-én. 1905-ben került a M. N. Múzeum Széchenyi Könyvtárhoz, majd 1934-ben az Orsz. Levéltárhoz a diplomatikai osztály élére. — Tört. és nyelvészeti cikkei főleg a *Levéltári Közlem.*, *M. Könyvszemle*, *M. Nyelv*, *Turul* hasábjain. Fölfedezett és kiadott több m. nyelvemléket, gyűjtötte a középkori oklevelekben szereplő m. közzavakat és személyneveket, fölfedezte és kiadta I. Endre király törvénybe idéző billogát, megtalálta a székely rovásírás legrégibb, XV. századbeli ábécéjét. 1924-ben megalapította a Bécsi Képeskrónika szövegírójának személyiségét (*M. Nyelv*, 1924) s új elméletet állított fel Anonymus személyét illetően (*Klebsberg-Emlékkönyv*, 1925, akad. székfoglaló). Kiadta Pais Dezsővel az *Omagyar olvasókönyv*-et (Pécs, 1929).

JAROLY JÓZSEF, hírlapíró, a Magyarorsz. Cséplők és Géptulajdonosok Orsz. Egyesületének főtítkára, megh. Békésgyulán 1936 januárjában 39 éves korában. — Hírlapírói pályáját 1917-ben Orosházán kezdette, majd a *Békésvm. Hírl.* szerkesztője s több lap tudósítója volt.

JÓKAI RÓZA (özv. Feszty Árpádné), festőművész, szül. Pesten, 1862 február 19-én, megh. Budapesten 1936 január 28-án súlyos égési sebek következtében. — Jókainé Laborfalvi Róza unokája, Jókai Mór regényíró fogadott leánya volt. Művészi kiképzését Budapesten és Münchenben nyerte s Jókai regényeikhez készített illusztrációival tűnt fel. *Ponte di Rialto* c. olajfestménye a Szépműv. Múzeumban. — Visszaemlékezései: *Jövendő* (1904: 38. s köv. szk. A Jókai-ház.), *Új Idők* (1908), stb. — Munkái: *Akik elmentek*. Bp., 1923. — *A tegnapi*. U. o., 1924.

JOÓ IMRE (munkácsi) dr. phil., ny. ref. gimn. tanár, szül. Szatmárt, 1860 július 3-án, megh. Nagykőrösön, 1936 január 12-én. Cikkei a *Szamos*, *B. Hírl.*, *P. Napló*, *Vas. Ujs.* hasábjain; állandó dolgozótársa volt a *Nagykőrös*-nek s éveken át társzerkesztője a *Nagykőrösi Hírl.*-nak. Irodalomtört. érdekű munkája: *A nagykőrösi ref. főgimn. története*. Nagykőrös, 1896 (Adám Gerzsonnal).

JUTASSY JÓZSEF, dr. med., kozmetikus, szül. Pápán, 1867-ben, megh. Budapesten 1935 december 23-án. — Orvosi szakcikkek mellett néhány mesefordítása is megjelent a *Hasznos Mulattató* c. gyermeklapban.

KABOS (Rosenberg) BERTALAN, hirlapíró, szül. Szatmárt, 1862-ben, megh. Budapesten 1936 január 8-án. — Testvérbátyja volt K. Ede írónak. Eredetileg orvosnak, majd jogásznak készült, de tanulmányait nem fejezte be s hirlapíró lett. Előbb Temesvárt a *Temesvári Zeitung* szerkesztőségében dolgozott, majd fölkölt Budapestre s a *B. Tudóstít* c. könyvmegos munkatársa, 1896-ban a *P. Napló* s. szerkesztője lett s végül 1934-ig a *P. Lloyd* parlamenti tudósítója volt. Több szaklapot is szerkesztett. Néhány m. nyelvű tárcája az 1890-es évek elejéről a *Nagyvárad*, *Szegedi Híradó*, *Szegedi Napló* hasábjain.

KEREKES ALADÁR dr., hirlapíró, megh. Budapesten 1935 decemberében 58 éves korában. Előbb *A Nap*, majd ennek megszűnte után a *B. Hírl.* törvényszéki rovatvezetője volt.

KESZLER ZOLTAN, el. isk. ig. tanító, szül. Tapolcán, 1881-ben, megh. u. o., 1936 március 31-én. — Pályáját Leveleisztvándon kezdte, majd 1903 decemberében Tapolcára került, ahol 1929 szeptemberében igazgató lett. 1918 december óta fel. szerkesztője volt a *Tapolcai Újság* (mások szerint *Hírl.*)-nak.

KORÁNYI FRIGYES (1913-ig ifj., toicsvai br.), dr. jur., felsőházi tag, ny. pénzügyminiszter, szül. Budapesten, 1869 június 1-én, megh. u. o., 1935 december 26-án. Középiskoláit a budapesti piaristáknál, a jogot és közgazdaságot a budapesti, heidelbergi és párizsi egyetemeken s a londoni School of Economics-on végezte. 1892-ben a pénzügyminisztérium szolgálatába lépett s 1908-ban, mint min. titkárt a hitelosztály vezetésével bízták meg, majd pedig kormánybiztossá nevezték ki a M. Földhitelintézethez és a M. Agrár- és Járulékbankhoz s kormánybiztoshelyettesé az Osztr.-M. Bankhoz. 1912-ben min. tan. címmel kinevezték az Orsz. Közp. Hitelszövetkezet vezérigazgatójává. 1919-ben a bolsevizmus kitérőse után a Nemzetvédelmi Szövetség alapításában vett részt s ezért menekülni volt kénytelen. A rend helyreállítása után ismét átvette az OKH vezetését, de már 1919 szept. elején pénzügyminiszterré nevezték ki a Friedrich-kormányba s ezt az állását úgy a Huszár-, mint a Simonyi-Semadam- és a Teleki-kormányokban is 1920 december 16-ig meg-

tartotta. Úgy az első, mint a második Nemzetgyűlésen Komáromot képviselte előbb kisgazdapárti, utóbb egységespárti programmal. Bukása után elnöke lett az Orsz. Közp. Hitelszövetkezetnek. 1923 február 23-án kinevezték párisi m. követnek. 1924 márciusában ismét pénzügyminiszter lett, de már ugyanez év novemberében újból a párisi követség vezetésével bízták meg. 1923—29-ig a Jóváételi Bizottságnál Magyarország delegátusa, 1928-ban a Pémszint. Közp. elnöke, 1929—30-ig a hágai konferenciát előkészítő párisi tárgyalásokon, majd a hágai konferencián Magyarország egyik képviselője volt. 1931-ben újból elvállalta a pénzügyminiszteri tárcát s újjászervezte a költségvetést. 1932-ben viszatért az OKH élére s elnöke lett a külföldi rövidlejáratú hitelek orsz. bizottságának. Ugyanekkor kinevezték örökös felsőházi tagnak. — Fia-tal korában szépirodalommal is foglalkozott. Talán első elbeszélése 1900-ban jelent meg az *Ország-Világ*-ban. 1901-től hosszabb ideig munkatársa volt a *B. Szemlé*-nek. Idősebb korában zeneszerzésre adta magát s több kompozícióját a filharmonikusok mutatták be. Szépirodalmi munkái: *Hajnalhasadás*. Társ. színmű 3 felv. Bp., 1899. — *Ifj. Serédy Gábor*. Reg. U. o. [1902]. (Eredetileg *B. Szemle*, 1902. évf.) — *Aranyfüst*. Reg. U. o., 1904. (Előszőr *Vas. Ujs.*, 1903.) — *Goriot apó*. Reg. Irta Honoré de Balzac. Ford. (Klasszikus Regénytár.) U. o., 1904. — *Egy új asszony levelei*. Elb. (Olcsó Ktár. 1411/3.) U. o., 1905. (Előszőr *B. Szemle*, 1904: 118. köt.) — *Demilly Károly*. Reg. Irta: Edmond és Jules Goncourt. Ford. (Klasszikus Regénytár.) U. o., 1905. — *Iremi kertek*. Reg. *B. Szemle*, 1906: 125/6. köt.) — *Mont Oriol*. Reg. Irta: Guy de Maupassant. Ford. (Klasszikus Regénytár.) U. o., 1910.

KÖRÖSI ALBIN, piarista tanár, a Szt. István Akad. r., a Spanyol Akad. külső tagja, a spanyol nyelv lektora a budapesti tud. és műszaki egyetemeken, szül. Selmecbányán 1860 január 16-án, megh. Budapesten 1936 április 8-án délután félháromkor. — 1883-ban szentelték áldozópappá. A rend gimnáziumaiban előbb Veszprémben, majd Temesvárt s 1891-től Budapesten működött. Beszélyei, utirajzai s műfordításai 1886 óta különböző vidéki és főv. lapokban. Szépirodalmi és irodalomtört. munkái: *A XIX. század spanyol költői*. Klny. a budapesti kegyesrendi főgimn. értes.-ből. Bp., 1893. — *A spanyol költészet gyöngyéi*. Ford. U. o., 1895. — *Isten a legjobb tanú*. Verses legenda. Irta: José Zorilla. Ford. (Népiratkák. 20.) U. o., 1896. — *Az apja ifja*. Reg. Irta: José M. de Pereda. Ford. U. o., 1897. (Előszőr *Alkotmány*, 1897. évf.) — *Idill*. Irta: Gaspar Nunez de Arce. Ford. Klny. a „Kath. Szemlé”-ből. U. o., 1899. — *Spanyol téli esték*. Verses legenda. Ford. U. o., 1901. — *G. A. Bequer, a spanyol Heine dalai és meséi*. U. o., 1912. — *Egy m. királylány története. Istoria de la figlia del reg. d’Ungheria*. Tanulmány. U. o., 1914. — *Cervantes élete és művei*. U. o., 1918. — *A spanyol irodalom története*. (Szt. István Könyvek.) U. o., 1930.

LAMBRECHT KÁLMÁN, dr., phil. c. egyet. rk. tanár, M. N. Múz. könyvtárnok, észl. Pancsován 1889 május 1-én, megh. Pécsen 1936 január 7-én. Mint természettudós a M. kir. Ornitológiai Központnál, majd a Földtani Intézetben dolgozott. Az 1919 ellenforradalom idején távozott az állam szolgálatából s 1920-ban a *Magyarság* c. napilap tud. rovatvezetője lett. 1925-ben magántanári képesítést szerzett a pécsi tud. egyetemen. 1934-ben reaktívták s mint kinevezett nemz. múz. könyvtárnok a pécsi egyetem előadója

lett. Kevéssel halála előtt megindította a *Búvár* c. népszerűsítő természettud. folyóiratot. — Az irodalomtörténetet is érdeklő munkája: *Ilerman Ottó, az utolsó m. polihisztor élete és kora*. Budapest, 1920.

LÖRINCZI DÉNES, unit. espereslelkész, szül. 1868 január 20-án, megh. Tordán 1936 február 5-én. Előbb Brassóban, utóbb Tordán működött. Kerületi elnöke volt az Erd. M. Dalosszövetségnek. — Cikkei és egyházi beszédei: *Unit. Egyh.* (1905/6.) *Unit. Szószék.* (1907/12.) — Munkája: *Emlékfüzet a tordai unit. egyházközs. újjáalakított templomának... felavatása alkalmából*. Torda, 1904.

MAJOVSZKY PÁL, dr., ny. min. tan., szül. Besztercebányán 1871 június 22-én, megh. Budapesten 1935 december 13-án. Jogot végzett s 1894—1917-ig a vallás- és közokt. minisztériumban szolgált, 1913-tól mint a művészeti osztály vezetője. Modern m. és külf. festménygyűjteménye volt. XIX. sz.-i francia mesterek rajzaiból álló gyűjteményét 1914-ben a Szépműv. Múzeumnak ajándékozta. 1900-ban több műtört. cikket írt a *Föv. Lapok*-ba, mint belmunkatárs. 1925—34-ig szerkesztette a *M. Művészet* c. folyóiratot.

MATERNY LAJOS, ny. ev. espereslelkész, megh. Debrecenben 1936 március 27-én (temetés napja) 87 éves korában. — Munkája: *Enekeskönyv ev. ker. hitek lelki épülésére*. Debrecen, 1909.

MORICZ PÁL (1903-ig ifj.), hirlapíró, a Petőfi Társ. r. tagja, szül. Hajdúnánáson 1870 október 4-én, megh. Budapesten 1936 március 30-án este 9 óra után. Ref. Régi nemes, hajdúcsalád sarja. Középisk. tanulmányai befejeztével hosszabb ideig vidéken hirlapíróskodott. 1891—92-ben a *Debrecen* s. szerkesztője, 1893-ban a *Szegedi Híradó* b. munkatársa, 1895—96-ban az *Arad és Vidéke* dolgozótársa, 1897 okt. 31-ig pedig ismét a *Debrecen* főmunkatársa volt, majd a *Szegedi Napló*-ba dolgozott. 1901 ápr. 15-től 1903 okt. 1-éig ismét Debrecenben élt, mint a *Debrecen* fel. szerkesztője. Ekkor átment a *Debreceni Független Ujság*-hoz, amelynek 1905 aug. 18-áig volt a felelős szerkesztője. Révai n. lexikona szerint 1907-ben Budapestre költözött, ahol a lap megszüntéig az *Egyetértés* b. munkatársa volt. Közben azonban ismét Debrecenben élt s 1908-tól (?) 1909 március 31-ig a *Debrecen* felelős szerkesztője volt. 1919-ben belépett a *Magyarság* szerkesztőségébe, amelynek haláláig tagja volt, de közben 1920-ban mint fel. szerkesztő megindította a *Hazánk* c. pol. hetilapot. A Petőfi Társ. 1916-ban választotta r. tagjává. Fővárosi működése alatt családjával nem Pesten, hanem Rákosszentmihályon élt. — Cikkei, tárcái, eredeti és ford. regényei: *Debrecen* (1891/96; 1897 : 32—118. sz. Ottolengui Rodrigo: Egy detektív regénye; 197—99., 225—50. sz. Kohn S.: A prágai ghetéből; 1901 : 88—117. sz. A kurta nemesek földjén. Reg.; 132—214. sz. Erckmann—Chatrian: Nagy Napoleon császár katonája; 1902 : 8—1903 : 33. sz. U. a.: Waterloo; 1903 : 105—160. sz. II. Rákóczi Ferenc fejedelem.) *Arad. Közl.* (1892, 94, 98.), *Föv. Lapok* (1892, 97), *Kép. Családi Lapok* (1892), *Arad és Vidéke* (1895 : 250—299. sz. Emilio de Marchi: A don Cirillo kalandja; 1896), *Magyarország* (1896/7, 912/8), *Milleniumi Naptár* (Arad, 1896), *Szegedi Napló* (1897/8; 1898 : 256—309. sz. A m. föld urai; 312—1899 : 115. sz. A gyilkosság gyanuja alatt. Ang. reg.; 116—204. sz. Erckmann—Chatrian: Napoleon katonája; 1900, 914/5). *Nagyrárad* (1898 : 79—106. sz. Kató asszony; 215—309. sz. A m. föld urai; 310—1899 : 109. sz. A gyilkosság gyanuja alatt. Ang. reg.; 110—200. sz. Erckmann—Chatrian:

Napoleon katonája), *Hazánk* (1900/2), *Halászat* (1901/2), *Köztelek* (1901, 07, 09, 12, 17), *Debreceni Függetl. Ujs.* (1904:48 s köv. szk. Honvéd-világ; 1911/4; 1913: 37—47. sz. A Tánkos Kovács milliói), *Ország-Világ* (1904, 07), *Az En Ujs.* (1907/12), *B. Hirl.* (1908, 10/12, 14), *M. Hirl.* (1909/10) *M. Lányok* (1909/16), *Vas. Ujs.* (1911/3), *A Hét* (1912), *Debrec. Szemle* (1912), *Elet* (1912/4), *Uj Idők* (1912, 16), *A Cél* (1913/5), *Debrec. Prot. Lap* (1914), *P. Napló* (1914/7), *Uj Nemzedék* (1914/6), stb. Munkái: *Prágai jhettó-képek*. Irta: Samuel Kohn. Ford. Debrecen, (1897).— *A m. föld urai*. Szeged, 1898. — *Szabad hajdúk*. U. o., 1900. — *1848—49. szabadságharci csata-történetek*. U. o., 1900. — *II. Rákóczi Ferenc kuruc vezér története*. U. o., 1900. (Új kiad. II. Rákóczi Ferenc fejedelem története c. Bp., [1927]). — *Nagy Napoleon császár története*. U. o., 1900. — *Ocskay brigadéros, az áruló kuruc vezér regényes élettörténete és kalandjai*. Thaly Kálmán után. U. o., 1902. — *A kurta nemesek földjén*. Reg. Debrecen, 1902. — *A boglyakemence mellől*. Hajdúsági és egyéb alföldi történetek. U. o., 1903. — *Talpra magyar! Oláh veszedelem! M. és szász szövetség*. U. o., 1904. — *Barangolások*. U. o., 1904. — *A Kárász uraság kocája és más elbek*. Bp., 1904. — *A falusi zsidók*. (Rajzok). Debrecen, [1906]. — *Zúg a nádas*. Reg. Hol?, 1909. — *Pusztuló világ*. Elbek. a hajdúföldről. Rákosi Viktor előszavával. Bp., 1912. — *Régi m. élet*. Történetek és följegyzések. U. o., 1913 [1912]. — *Városi magyarok*. Régi alakok és történetek. U. o., (?), 1914. — *Naplemente*. Történetek és följegyzések. U. o. (?), 1914. — *A fergetegből*. M. rajzok. U. o., 1917. — *A rejtelmes Alföld*. U. o., 1926. — *M. siratók*. Följegyzések, történetek. U. o., 1926. (U. a., *Öreg kastélyoktól a nagy pusztákig*, alcimmal. U. o. [1930]. — *Hortobágyi legendák*. Debrecen, (1928). — *A m. kir. hanvéd. 1868—1918*. Bp., [1929]. Alnevei és betűjegyei: Az *En Ujságomban*: Hajdú Balázs; Hajdú Pál; Pali bácsi; Szabad Hajdú; a Debrecenben: — cz.; Chevalier de Flancur; Don Mauritius; Frater Paulus; Hajdú Huszár; Ifbb mp; m-l; nemes Portörő Kelemen; Paja; Paulus; a Szegedi Hiradóban: ifj. M. P.; Pál úr; Pali.

NAGY ENDRE (ifj.), hírlapíró, megh. Budapesten 1936 február 3-án, 29 éves korában. Az *Ujság* munkatársa volt.

NAGY LASZLÓ (lázári) ny. főispán, szül. Pusztadarócon (Szatmár vm.) 1850 április 7-én, megh. Lázáriban 1935 decemberében. A jogot Eperjesen elvégezvén, 1872-ben ügyvédi vizsgát tett s még ez évben a nagykárolyi törvényszéknél vállalt állást, de már 1873 őszén mint törvényszéki aljegyző megvált hivatalától s atyja birtokán kezdett gazdálkodni. Megválasztották a vm. gazd. egyesület titkárává, majd 1884-ben kinevezték a vm. közgazdasági előadójává. 1889-ben alispánná választották, 1905-ben pedig kinevezték főispánná. A koalíció uralomra jutásakor megvált állásától. — Egy ideig alelnöke volt a szatmárvm. Széchenyi-Társulatnak s elnöke a nagykárolyi Kőlcsey-Egyesületnek. — 1872-ben *Aki nem akart regényhős lenni* c. elbeszéléssel 40 aranyat nyert a *Nefejelts* c. lap pályázatán. Számos elbeszélése jelent meg főleg a *B. Szemlé*-ben. — Szépirodalmi munkái: *Zsadányi István viszontagságos élete*. Reg. Bp., 1882 (4 köt. 2. kiad. u. o., 1885). — *Lili*. U. o., 1883. — *Lucile*. U. o., 1890. — Alnevei: Karuly; Központ (a Szamos c. lapban).

NIKELSZKY ZOLTÁN, az eperjesi ev. tanítókép. ny. igazgatója, a prot. árvaház igazgatója, szül. Izsákfalun 1882-ben, megh. Budapesten 1936 január 12-én. — Munkája: *A szabadtanítás Magyarországon*. Eperjes, 1908.

NOVAK BÉLA, dr. jur., vasvári ügyvéd, megh. 1936 február 28 án, 50. évében. Szépirodalmi írásai a helyi lapokban.

SÁNDOR (1898-ig Schlesinger) PÁL, országgyűlési képviselő, az Orsz. M. Kereskedelmi Egyesülés elnöke, szül. Hódmezővásárhelyen 1860 április 17-én, megh. Budapesten 1936 február 6-án. Tanulmányait Budapesten és Drezdában elvégezvén, belépett a Schlesinger és Polakovits gabonakereskedő cégbe, amelynek 1912-ig főnöke volt. Ekkor a Bp. Közuti Villamosvasút Rt. igazgatója lett. Ez állásáról 1920-ban, amikor a villamosvasutakat közüzembe vették, lemondott. 1901-ben került először a parlamentbe, mint az V. ker. szabadelvű párti képviselője. Azóta haláláig megszakítás nélkül tagja volt a képviselőháznak, legutóbb nemz. szabadelvű párti programmal. Gyakran szólalt fel a parlamentben s a m. és ném. napilapokban is kiterjedt publicistikai munkásságot fejtett ki. 1927-ben nagy földkörűli utat tett s tapasztalatairól a *P. Lloyd*-ban számolt be.

SARNECZKY FERENC (szerzetesi nevén Gellért), szföv. f. keresk. isk. tanár, szül. Kassán 1874-ben, megh. Budapesten 1936 március 28-án. Mint premontrai szerzetes-tanár a jászóvári prépostság gimnáziumaiban volt a m. és latin nyelv tanára, majd kilépvén a rendből, 1917-ben a főváros szolgálatába állott. S. Gellért néven több irodalomtört. és nyelvészeti cikket írt a *Felső-Vidék*-be (1901), a *Rozsnyói Híradó*-ba (1902) és a nagyváradai r. k. gimn. értesítőjébe (1905).

SASS BÉLA, ev. lelkész, vallástanárr, megh. Budapesten 1936 február 6-án 65 éves korában. — 1894 óta írt cikkeket és tárcáit ismerem az *Ev. Egyh. és Isk., Felsőmagyarország, Nyugatmagyarorsz. Híradó, Soproni Napló*, nagyváradai *Szabadság* hasábjain. Talán az ő verse a *Dundántúli Koszorú*-ban. (3. köt. 1935). Egy ideig szerkesztette a *Soproni Gyorsírtót* és a *Szabad Sajtót*. Munkái: *Szeretettan*. Bp., 1897. — *Az átdolgozott Károli biblia külalakjára és beltartalmára vonatkozó észrevételeim*. U. o., 1899. — *Közbevetett mondatok a bibliában*. Orosháza, 1900. (Szinnyei mindháromat tévesen Sass Béla debreceni egyet. tanárnak tulajdonítja.) — *Kindergottesdienste*. Bp., 1902. — *Új utak — új tartalom*. U. o., é. n.

SEBESTYÉN GÉZA, ezinigazgató, szül. Kundon (Tolna m.) 1878 február 11-én, megh. Budapesten 1936 április 2-án. — Több cikket írt vidéki lapokba, így pl. *Pécsi Napló* (1899/900), *Nagyvárad* (1917).

SIKLÓSI JÓZSEF, hírlapíró, szül. Pesten 1854 február 6-án, megh. Budapesten 1935 december 15-én (temetés napja). Eredetileg vasúti hivatalnok volt, majd fölesapott hírlapírónak. Hosszú ideig élt Párisban, majd Londonban és Bécsben, mint m. és német lapok tudósítója. Az 1914/8. háború előtt a *P. Lloyd*, majd a *N. P. Journal* b. munkatársa volt. Több német novellás kötete van. Egyetlen magyar munkája: *A szárnyas kerék regéi*. Vasúti történetek. Bp., 1884.

STEINER FERENC, volt gyógyszerértulajdonos és országgyűlési képviselő, szül. Temesvárt 1856 március 6-án, megh. Budapesten 1935 április 3-án. 1886 óta vett részt a politikai életben s 1901–10. tagja volt a parlamentnek, mint a kisberecskei kerület képviselője. Apponyi Albert gr. híve volt s egész politikai pályáján hozzá igazodott. Temesvár 1918. megszállása után részt vett az irredonta mozgalomban, amiért több hónapi rumén fogságot szenvedett. Kiszabadulása után a fővárosba költözött. — 1892–96.

szerkesztette a *Délvidéki Ellenőr*-t s egyik megalapítója volt a *Südungarische Reform* c. temesvári függetlenségi párborganumnak.

SULYOK ISTVAN (pósfalvi) ny. r. k. apátplébános, szül. Temesvárt 1862 május 14-én, megh. Csanádapácán 1936 február 5-én. — Munkái: *Jézus Krisztus urunk kinszenvedése*. Írta: Brentano Kelemen. Ford. Szeged, 1893. (2. kiad. U. o., 1907.) — *Jézus Krisztus*. Írta: Didon atya. Ford. Kiss Jánossal. Bp., 1896.

SZADECCZY-KARDOSS (1913-ig Szádeczky) LAJOS, (szádecsei és kardosfalvi) dr. phil. ny. egyet. ny. r. tanár, a M. Tud. Akadémia r. tagja, szül. Pusztafalun (Abauj-Torna vm) 1859 december 30-án, megh. Budapesten 1935 december 29-én. 1891. lett a kolozsvári egyetemen a m. történelem ny. r. tanára. Az Akadémia 1888-ban l., 1909-ben r. taggá választotta. Az 1914/8. háborúban mint hadtörténetíró vett részt. — Az irodalomtörténetet érdeklő munkái: *Szerémi György élete és emlékiratai*. Bp., 1891. — *Szerémi emlékirata kiadásának hiányai*. U. o., 1891. — *Kovacsóczy Farkas levelezése*. Klny. a Tört. Tárból. U. o., 1893. — *Salamon Ferenc emlékezete*. Klny. az Erd. Irod. Társ. évk.-ből. Kolozsvár, 1893. — *Szabó Károly emlékezete*. Klny. a Századokból. Bp., 1894. — *Régi erdélyi lakodalom*. Tört. korrajz 3 képben. Kolozsvár, 1901. — *Br. Apor Péter verses művei és levelei*. Bp., 1902 (2. köt.). — *A csiki székely krónika*. U. o., 1905. — *Halmágyi István naplói*. U. o., 1906. — *Gr. Bethlen Lajos önéletrúsa*. Kolozsvár, 1908. — *Még egyszer a csiki székely krónikáról*. Bp., 1911. — *Gr. Bethlen Miklós rabságban írt emlékiratai, imádságai*. U. o., 1923. — *A Tündér Erdély. Székelyek és oláhok. Két tanulmány*. Szeged, 1926. — Egy ideig szerkesztette az *Erdélyi Múzeumot*.

SZÉKELY FERENC, m. kir. udv. tanácsos, bankigazgató, szül. Alapon (Fejér vm) 1858 január 9-én megh. Abbáziában 1936 április 11-én. A székesfehérvári f. keresk. iskola elvégeztével banktisztviselő lett s előbb a M. Orsz. Bank, 1882-től a P. M. Keresk. Bank kötelekében szolgált. 1892-ben az akkor alakult Belvárosi Takarékpénztár vezérigazgatója, 1909-ben elnöke lett. Alelnöke volt a P. Lloyd Társulatnak, pénztárnoka az Izr. M. Irod. Társulatnak s 1927 óta elnöke az Orsz. Rabbiképző vezérlő bizottságának. Elnöke volt továbbá az egységes zsidó autonómiát előkészítő orsz. bizottságnak s az 1918/19. forradalmi időkben a Pesti Izr. Hitközségnek. A napilapokba és szakfolyóiratokba írt közgazdasági cikkeken kívül munkatársa volt a *Borszem Jankó* c. élc lapnak s e lap több népszerű alakját (Mihászna András, Seiffensteiner Salamon) ő teremtette meg s nem a hasonló nevű vm. leváltáros, miként Szinyei állítja.

TÓTH FERENC, ferences áldozópap, szül. Szilen (Sopron vm) 1911 április 27-én, megh. a budakeszi tüdőbetegszanatóriumban 1936 február 19-én. Középkoláit Budapesten, Kőszegen és Pápán, a teológiát Szombathelyen és a franciszkai Mons-en-Barvoelben végezte. — Lírai versei 1930—35: *Élet, Ferences Nemzedék* (Vajdahunyad), *Ifjúság* (Szombathely), *Kath. Szemle*, *Párisi Kath. Tudósító*, *Szent Antal*, *Zászlónk*; elbeszélései és a breviárium himnuszairól írt tanulmánya: *Ifjúság* hasábjain. — Alnevei: Juhos Ferenc; Szily Vid.

TURI (1906-ig Tillmann) BÉLA, r. k. kanonok, országgyűlési képviselő, a Szt. István Akad. r. tagja, szül. Esztergomban 1875 július 11-én,

megh. Fiumében 1936 április 7-én veséjében, melyre Cirkvenicában keresett enyhülést. Esztergomban temették el a székesegyház kriptájába. 1898-ban pappá szentelvé, hittanár volt Nagyszombatban, majd káplán Ipolyságon és Esztergom-Belvárosban. 1902-ben az *Alkotmány* b. munkatársa, 1906 május. 30-án fel. szerkesztője lett s ez állását 1919 márc. 21-ig betöltötte. A kommunizmus bukása után 1919—24. a Nemz. Ujs. fel. majd főszerkesztője volt. Ekkor kinevezték esztergomi prolátus kanonoknak. Az első nemzetgyűlésbe az alsólendvai, a másodikba az öttövényi kerület küldötte be, s ugyane kerületet képviselte az 1927. és 1931. országgyűléseken is, míg az 1935. választásokon Esztergom városa választotta meg ker. gazd. párti programmal. A parlamentben több ízben felszólalt. Nagy publicisztikai munkásságot fejtett ki a kath. lapokban, elsősorban az *Alkotmány*-ban és a *Nemz. Ujs.*-ban. 1935-főszerkesztője lett az újjászervezett *Kath. Szemlé*-nek.

TUTSEK JÓZSEF, r. kat. polg. isk. tanár, megh. Debrecenben 1936 február 12-én. — Tárcái és cikkei: *Aradi Közl.*, *Egyetemi Lapok*. *Vasút, Világ*.

VOLLAY FERENC, r. kat. polg. isk. tanár, megh. Debrecenben 1936 április 2-án. — Munkája: *Nagymagyarországért*. Legszebb hazafias költemények gyűjteménye. 1918—1926. Debrecen, 1926. G. P.

Társasági ügyek.

Titkári jelentés.

Társaságunk az elmúlt esztendőben a közgyűlésen kívül négy felolvasó-ülést tartott, a választmány pedig ötször ült össze. A tagok együttes munkásságának másik területe folyóiratunk, amely az elmúlt évben négy kettős számban, tizenhét ívnyi terjedelemben jelent meg. Tagjaink száma (az előfizetőkkel) 456, köztük két tiszteleti, 29 alapító. Folyóiratunk munkatársainak száma 30. E szám adatok mögött húzódik meg Társaságunk élete. Ez az, amit a tagok munkásságának vázaként e jelentés regisztrálhat. De ebbe foglalandó az a tudományos termés is, amivel társaink a magyar irodalomtudományt gazdagították. Magát az egyes tagok tudományos dolgozását itt még vázlatosan sem lehet számbavenni. Csak azt emelem ki, hogy tiszteleti tagunk, irodalomtörténetírásunk nesztora, Badics Ferenc elérkezett hatalmas kiadványának, Gyöngyösi István költői művei sajtó alá rendezésének harmadik kötetéhez; Horváth János, mai irodalomtörténetírásunk legtiszteltebb mestere ez esztendőben tette közzé új adatokban és eredeti szempontokban mérhetetlenül gazdag szintézisének második kötetét, a magyar humanizmus történetét; Kardeván Károly mélyreható fejtegetéseit az Ember tragédiájáról és Nagy Sándor nagy szorgalommal megírt Toldi-magyarázatát Vajthó László társunknak egy új vállalata juttatta a magyar tanárság kezébe; Kéky Lajos a jubiláló Kisfaludy-Társaság történetét írta meg; Földessy Gyula tinomizlésű tanulmányait gyűjtötte kötetbe; Zolnai Béla az író Rákóczi-ról rajzolt alapos és újszerű portrét; Gálos Rezső szerencsés kézzel Amadé Antal szerelmi költeményeit fedezte fel; Baránszky Jób László esztétikai rendszerezéssel lépett fel; Waldapfel József Budapest irodalmi életének félszáz esztendejét dolgozta fel; Papp Ferenc Gyulai-életrajzának első kötetével gazdagította művészi életrajzaink sorát, míg velük és mellettük a tanulmányok becses lapjaival bővült és tisztázódott irodalmunk

multjának sok fontos problémája. Tudományszakunk szép termése mellett arról is örömmel számolunk be, hogy milyen meleg tisztelet és elismerés fogadta elnökünket Szegeden, amikor ott egyetemi tanszékét elfoglalta; és hódolattal gondolunk arra a megtisztelésre is, amely a Petőfi nagydíj elnyerésével elnökünket, Szász Károlyt érte. Mindkettejüknek őszinte szeretettel kívánunk további munkakedvet és sikert.

Hálával és köszönettel kell megemlékeznünk Oberle Józsefről, aki tíz esztendeig volt társaságunk pénztárosa, jobban mondva társaságunk egyik legfáradhatatlanabb lelke. Nem az volt ő, aki a számadáskönyvek mögött húzódik meg és csak számokat lát: fáradhatatlan pontossága megnyerő szívéllyességgel párosult, és pontosságát is, szívéllyességét is az a nagy szeretet hevítette, amellyel a társaság iránt viseltetett. Annak, hogy ezzel a szeretettel mire volt képes, alig lehetne szemléletesebb bizonyosságát adni, mint azt, hogy amikor átvette a társaság pénztárát, vagyonunk nyolc pengő értékű hadikölcsönkötvény volt, és most, amikor utódjának átadta, kb. ezer pengő vagyont bízhatott rá. Erre sem a fukarság, sem a pontosság nem képes, csak a szeretet, amely mindig előgondol, és a rend, amely mindent bölcsen és józanul beoszt. Szinte megérteni is nehéz, hogy ma, amikor az államsegély évi 350 pengőre szállott le, amikor a folyóirat nyomdászamlája és egyéb költsége egyre emelkedik, nemcsak azt tudta biztosítani, hogy folyóiratunk évről-évre nagyobb terjedelemben jelenhetett meg, de még a megsemmisült alaptőkét is helyre tudta állítani. A választmány nagyon jól tudta, hogy a társaság élete voltaképpen három ember munkásságán nyugszik: az elnökön, a szerkesztőn és Oberle pénztárosán. Fájtt megfellebbezhetetlen kívánsága, amellyel tíz esztendői fázadozása után a pénztárosi állástól megválni akart, de kötelességünk engedni óhajának; kísérje hálánk és meleg köszönetünk azért a munkáért és időáldozatért, pontosságért és szeretetért, amellyel tíz esztendőt a magyar irodalomtörténet szakmunkásainak áldozott.

Köszönet illeti a M. Tud. Akadémiát is azért a vendégszeretetért, amellyel természet felolvasóuléseink számára átengedni szíves volt, a kultuszminiszter urat, hogy társaságunk segélyezésére a költségvetéshez 350 pengőt biztosított. Tisztelettel kérem, hogy a közgyűlés a M. Tud. Akadémiának és a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak köszönetét kifejezni szíveskedjék.

Alszeghy Zsolt.

Jegyzőkönyv

a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1936 február 8 án tartott választmányi üléséről.

Elnök: Pintér Jenő.

Titkár: Alszeghy Zsolt.

Az elnök üdvözlő szavai után a titkár előterjeszti a közgyűlés programját. Ez a következő: 1. Vizsota Gyula alelnök megnyitó előadása. 2. Titkári jelentés. 3. A harmadolásra kerülő választmányi tagok és a pénztáros megválasztása. 4. A pénztári bizottság és az ellenőr jelentése. Előterjeszti a megharmadolásra kerülő választmányi tagok névsorát, az üres helyre Oberle József lelépő pénztárost, a pénztárosi tisztségre Regényi Sándor r. tagot ajánlja. A választmány az indítványt egyhangúlag elfogadja. — Oberle József beszámol a társaság vagyoni helyzetéről. — Az elnök sajnálattal jelenti be, hogy Oberle

József pénztáros leköszönt. Meleg szavakban méltatja a távozó pénztáros érdemeit. A választmány Oberle Józsefnek jegyzőkönyvi köszönetet mond s az elnök indítványára a pénztárosi teendőket a közgyűlésig Regényi Sándorra bízta. Elnök az ülést berekeszti.

Jegyzőkönyv

a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1936 február hó 8-án tartott felolvasóüléséről.

Elnök: Pintér Jenő.

Titkár: Alszeghy Zsolt.

Tárgy: Fest Sándor: Angol irodalmi hatások a Tar Lőrinc-mondában, Nagy Sándor: A hírlap hatása Jókai társadalmi regényeinek anyagára címen tartottak felolvasást.

Jegyzőkönyv

a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1936 március 14-én tartott választmányi üléséről.

Elnök: Pintér Jenő.

Titkár: Alszeghy Zsolt.

Az elnök megnyitó szavai után a titkár jelenti, hogy a polgármesteri hivatal a Kazinczy-díj odaítélésére alakítandó bizottságba egy tag kiküldését kéri. A választmány Alszeghy Zsolt titkárt delegálja. — Regényi Sándor megbízott pénztáros beszámol a Társaság vagyoni helyzetéről. Elnök a választmányi ülést bezárja.

Jegyzőkönyv

a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1936 március 14-én tartott közgyűléséről.

Elnök: Viszota Gyula.

Titkár: Alszeghy Zsolt.

Elnök az ülést megnyitja, üdvözi a megjelenteket s megállapítja a közgyűlés határozatképességét.

1. Viszota Gyula elnöki megnyitót mond gróf Széchenyi István szerepéről a Nemzeti Színház megalapítása körül.

2. Alszeghy Zsolt beszámol a Társaság 1935. évi életéről. Indítványozza, hogy a Társaság fejezze ki köszönetét a VKM-nek az államsegélyért, a M. T. Akadémiának s főtítkárnak a felolvasóterem állandó átengedéséért. Javaslatba hozza a megharmadolásra kerülő választmányi tagok névsorát, a megüresedett választmányi tagságra Oberle József r. tagot, a megüresedett pénztárosi tisztségre Regényi Sándor r. tagot. Az indítványokat a közgyűlés egyhangúlag elfogadja.

3. Perényi József ellenőr s a számvizsgálóbizottság jelentése után a közgyűlés megadja a felmentést az 1935. évre Oberle József pénztárosnak, jóváhagyja az 1936. évi költségvetési előirányzatot s köszönetét fejezi ki a pénztárosnak ügybuzgó működéséért.

4. Az elnök a közgyűlés határozataként kihirdeti, hogy pénztárossá megválasztott Regényi Sándor, a harmadolás alapján megújított választmány tagjai pedig: Ágner Lajos, Bajza József, Bánhegyi Jób, Biró Imre, Bitay Árpád, Császár Ernő, Dengl János, Fóris Miklós, Gálos Rezső, Gulyás Pál, György Lajos, Halász László, Horváth Béla, Kardeván Károly, Keményfy

János, Kéky Lajos, Kocsis Lénárd, Korpás Ferenc, Kőmíves Kolos, Leffler Béla, Madai Gyula, Mitrovics Gyula, Nagy Sándor, Oberle József, Petri Mór, Szemkő Aladár, Szira Béla, Travnik Jenő, Vikár Béla, Voinovich Géza.

5. Az elnök megköszöni a megjelentek érdeklődését s a közgyűlést be-rekeszti.

Ellenőri jelentés az 1935. évről.

1. 1936 január 3-án megvizsgáltuk a Magyar Irodalomtörténeti Társaság számadását az 1935 január 1-től 1935 december 31-ig terjedő időszakról. (A Pénztárkönyvet, a Vagyonmérleget és a Költségvetési előirányzatot az 1936. évről.) Azt találtuk, hogy 1935 december 31-én a bevételek összege 4719 P 91 f, a kiadások összege 4612 P 21 f s így a készpénzmaradvány 107 P 70 f.

2. A Társaság vagyona 1935 december 31-én 1049 P 54 f. (Ebből készpénzmaradvány 107 P 70 f; alapító tagok díjai: 895 P 40 f; értékpapírok árfolyamértéke: 46 P 44 f.)

3. A számadások részletes megvizsgálásából meggyőződünk arról, hogy a pénztár kezelése rendben van. Javasoljuk, hogy a közgyűlés Oberle József pénztáros úrnak az 1934 január 1-től december 31-ig terjedő időre a felmentést adja meg és működéséért fejezze ki köszönetét.

Budapest, 1936 január 3-án. Perényi József s. k. ellenőr, Elekes István s. k., Sebestyén János s. k., dr. Mixich Lajos a. k. a számvizsgálóbizottság tagjai.

Új könyvek.

Verses művek:

- Lovag Sándor: Százhuross hegedű. Kaposvár, 1936. 30 l. Könyvnapki Figyelő kiadása. (Modern Írók Evkönyve 3. évf. 1. rész.)
- Tóth János: Apostolok útján. Versek. Szombathely, 1936. 55 l. Martineum-nyomda.
- Palasovszky Béla: A vérünk muzsikája. Új versek. Budapest, 1936. 64 l. A Gyöngyösy István Irod. Társ. kiadása.
- Imre Madách: Människens Tragedi. Dramatisk Diktverk i 15 scener översättning av olof Lundgren. Rätten Till Denra översättning Tihör Ungerska Institutet vid Stockholms Högskole. (1936.)
- Ifj. Gyökösy Endre: Tavaszról akartam írni. Versek. Budapest, 1936. 94 l. „Magyar Ut“ kiadása.
- Peterdi Andor: Őszi szélben vadmadár. Bpest, 1936. 96 l.
- Rózsáskert. Szavalókönyv a kat. vallásos költészet java terméséből. Szerk. Torday Anyos. II. kiadás. Bpest, é. n. (1936.) 272 l.
- Petri Mór: A megújulás varázsergéje és egyéb versek. Bpest, 1935. 168 l. Széllősi Zsigmond kiadása.
- Városi István: Vérzik a harangok nyelve. (Versek.) Esztergom, 1936. 144 l. „Magyar Sion“ kiadása.
- Bardócz Árpád: Német költők. Műfordítások. Bpest, 1936. 63 l. A M. Goethe-Társ. kiadása.
- Csekey István és Diósi Géza: „Hirhedett zenésze a világnak . . .“ Egykorú versek Liszt Ferenchez. Szeged, 1936. 91 l. Juhász István kiadása.

- Laus Podagrae Azaz az Köszvénynek ditsireti. II. és é. n. (Gyoma, 1936.)
Turóczy József. Kner kiadása. (Bpest, Ranschburg-bizomány.)
Fehér Tibor: Szeretni kell. Verseik. Bpest, 1936. 56 l. Faragó nyomda. (Kispest.)

Elbeszélő művek.

- Barabás Gyula: Domáldi jegenyék. H. és é. n. (Bpest, 1936.) 298 l.
Tamási Aron: Jégtörő Mátyás. Regény. H és é. n. (Bpest, 1936.) 241 l.
Horváth Edelemér: Buda veszélyben. Történelmi regény 1687. Bpest, é. n. (1933.)
260 l. Danubia kiadás.

Színművek.

- Böngérfü János: Miska, az alamuszi. Népszínmű négy felvonásban. Sümeg, 1936.
76 l. Sarlai nyomda.
Két népies bohózat a XVIII. századból. Bevezetővel ellátva közli Perényi
József. Vác, 1936. 55 l. A Váci Múzeum-Egyesület kiadása.

Tudományos művek.

- Popovits József: Harc egy falat kenyérért. A temesvári Arany J. Irod. Társ.
1934. évi pályázatán díszeteket nyert pályamű. Timisoara, 1935. 128 l.
A szerző kiadása. (A m. irod. szociális arculatával foglalkozó könyv.
Eötvös J., Petőfi, Szaboleska, Kozma A., Ady, Sik S, Harsányi Lajos,
Kassák L., Mécs L. és Kocsis L. költészetének szociális szempontú
vizsgálata.)
Tamás Lajos: Rómaiak, románok és oláhok Dácia Trajánában. Bpest, 1934.
Akadémiai kiadás.
Faragó Erzsébet: Cholnoky Viktor. Bpest, 1936. 50 l.
Farkas László: Módszeres kirándulás a Néprajzi Múzeumba. Bpest, é. n. (1936.)
20 l. (A tanítás problémái. Szerk. Vajthó L. 9. sz.)
Menzerath Paul: Der Stand der heutigen Lautwissenschaft. Debrecen, 1935. 18 l.
Túrmezei László: A turániság alapvonása. (II.) Bpest, 1936. 34 l.
Kring Miklós: Középkori jobbagységünk szabad költözéséről. Bpest, 1936. 26 l.
(Különlenyomat a Századok 1935. évf.-ból.)
Imre Sándor: Az Orsz. Felsőkereskedelmi Iskolai Tanárvizsgáló Bizottság fel-
adata. Elnöki megnyitó. Bpest, 1935. 6 l. (Különlenyomat a Kereskedelmi
Szakoktatás 1935/6. évf.-ból.)
Farkas Lujza: A Nyugat és a századeleji irodalomforduló. Bpest, 1935. 114 l.
(A pécsi Erzsébet Tud. Egyetem Magyar Intézetében készült dolgozat.)
Erdélyi Tudományos Füzetek. 79. sz. Valentiny Antal: Az erdélyi magyar
irodalom bibliográfiája. 1934. év. Cluj, 1935. 20 l. — 80. sz. Biró József:
Magyar művészet és erdélyi művészet. Cluj, 1935. 28 l. — 81. sz.
György Lajos: Anyanyelvünk védelme. Cluj, 1936. 23 l.
Szent-Iványi Béla: A pietizmus Magyarországon. Bpest, 1936. 91 l. (Külön-
lenyomat a Századok 1935. évf.-ból.)
Géza Birkás: Mistral en Hongrie. Paris, 1935. 32 l. Libraire E Leroux. (Külön-
lenyomat a Revue des Etudes Hongroises 1935. évf.-ból.)
Birkás Géza: A magyarság francia barátai régen és most. Pécs, 1936. 45 l.
(Pannonia-könyvtár 18. sz.)

- Kristóf György: Dunántúli írók — Erdélyben. Adalék az Erdélyismeret történetéhez. Győr, 1935. 25 l. (Különlenyomat a Győri Szemle VI. évf.-ból.)
- Bán Aladár: A százéves Kalevala. Budapest, 1935. 8 l. Egyetemi Nyomda. (Különlenyomat a Turán 1935. évf.-ból.)
- Kónya József: A természetszemlélet irányelvei a régi magyar irodalomban. Debrecen, 1936. 26 l. (A debreceni ref. koll. tanárképző-intézetének dolgozatai. Szerk. Zsigmond F. 13. sz.)
- R. Wagner: A Nibelung gyűrűje. Ünnepi színjáték. Ismerteti Fodor Gyula. Bpest (é. n.), 1936. 237 l. Singer és Wolfner-kiadás.
- Hofbauer László: Az erdélyi akadémiai mozgalmak története. Bpest, 1936. 20 l. Különlenyomat a Történeti Erdélyből.)
- Veross Endre: Román-magyar könyvészetem. (Válasz a „Századok“ bírálatára. H. és é. n. (Budapest, 1936.) 10 l. Melléklet a Századok 1935. évf.-hoz.)
- Pap Károly: Szádeczky-Kardoss Gyula emlékezete. (1860—1935.) Debrecen, 1936. 11 l. (Különlenyomat a Debreceni Szemle 1936. évf.-ból.)
- Fábián Gáspár: Nagy magyar építőművészek. (I.) 18 képpel. Bpest, 1936. 61 l. Szerző kiadása.
- Belohorszky Ferenc: Az egységes nemzetnevelés Németországban és hazánkban. Nyiregyháza, 1936. 24 l.
- A százéves Kisfaludy-Társaság. (1836—1936.) Szerkesztette és a Társaság történetét írta Kéký Lajos. Bpest, 1936. 512 l. Franklin-kiadás.
- A Nagykőrösi Arany János Társaság Évkönyvei. X. kötet. Szerk. Törös László. Nagykőrös, 1935. 127 l.
- Jean Hankiss: La Tragedie de l'homme. L'Adam hongrois. Paris. Libraire E. Leroux. 1935. 262—68. (Különlenyomat a Revue des Etudes Hongroises. 1935. évf.-ból.)
- Magyar Tud. Akadémiai Almanach MCMXXXV-re. Budapest, 1935. 318 l. Akadémiai kiadás.
- Bánhegyi Jób: A magyar nőírók. Pannonhalma, 1936. 19 l. (Különlenyomat a Pannonhalmi Szemle 1936. évf.-ból.)
- Baktay Ervin: Szánátama Dharna. Az örök törvény. A hindu világszemlélet ismertetése. H. és é. n. (Bpest, 1936.) 283 l. Révai-kiadás.
- Szerb Antal: Hétköznapi és csodák. (Francia, angol, amerikai, német regények a világháború után.) H. és é. n. (Bpest, 1936.) 240 l. Révai kiadás.
- Tóth Laura: Pósa Lajos. Bpest, 1936. 48 l. A szerző kiadása.
- Revue des Revues Littéraires et scientifiques Hongroises de l'Année 1934. Editée par l'Association nationale des Sociétés et des Institutions scientifiques de Hongrie. Avec le Concours du „Centre d'Etudes hongroises en France“. Supplément a la Revue des Etudes Hongroises 1935. 283 l. (Editeur responsable: Zoltán Magyary.)
- Erdődi József: Magyar Szampo. Szeged, 1935. 16 l. Különlenyomat a Szegedi Füzetek II. évf.-ból.)
- Gulyás József: Bizonyosságok. (Kisebb cikkek.) Sárospatak, 1936. 64 l.
- Gedeon Jolán: Ady és a francia irodalom. Bpest, 1936. 31 l. Ranschburg-bizomány.
- Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Abteilung. (Jahrgang 1935. Heft 7.: Poesie der Einsamkeit.

I. Teil von Karl Vossler. 174 l. — Heft 5.: Intuition in der Schichtwissenschaft von Walter Goetz. 30 l. — Heft 6.: Gelasius im kirchenpolitischen Dienste seiner Vorgänger... von Hugo Koch. 85 l. — Heft 8.: Odal von Otto Behaghel. 23 l. — Heft 9.: Die Urkunden des Johannes-Prodromos-Klosters bei Serrai von Franz Dölger. 52 l. — Heft 10.: Handschriftliche Forschungen... des Wilhelm von Conches... von Martin Grabmann. 59 l. — Heft 11.: Die Verszählung des Koran... von Anton Spitzler. 74 l. — Heft 12.: Syntaktische Äquivalenz des Genitivs und Ablativs bei werben der Trennung in der Vedischen Prosa. Von Hans-Oertel. 44 l. — Heft 13.: Inhaltsübersicht... Verzeichniss der eingelaufenen Druckschriften. 53 l.)

Méhely Lajos: A magyar öncélúságról. Bpest, 1936. 12 l. Held-nyomda.

Egyéb művek.

Fr. Toussaint: Gyönyörűségek kertje. (Le Jardin des Caresses.) Bevezette és fordította Mészöly Gedeon. Bpest, é. n. (1935.) Rózsavölgyi és társa kiadása. 119 l.

Meskó Lajos: Ósmagyar keresztneveket keresztény szellemben. II. bőv. kiadás. Bpest, 1936. 13 l.

Kovács Géza: Szamártövisek. Útszéli virágok. III. kiadás. Budapest, é. n. A szerző kiadása.

Orosz Iván: Műkedvelő előadás vidéken. Bpest, 1936. 45 l. Kókai-bizomány.

A budapesti IV. ref. Nagygyűlésen... elhangzott előadások és üdvözlések. Bpest, 1936. 32 l. A Bp. Ref. Egyházmegye kiadása.

Felelős szerkesztő és felelős kiadó: Baros Gyula, Budapest X., Család-u. 17.
23.940. — Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest. (F.: Thiering Richárd.)

Societas Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterariae Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Eugenius Pintér. Vicepraesides: Carolus Szász, Vilhelmus Tolnai, Julius Vizsota, Aladár Zlinszky. Ab epistulis: Zoltanus Alszeghy. Moderator ephemeridis societatis: Julius Baros. Actuarius: Fridericus Brisits. Arcarius: Alexander Regényi.

Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Eugen Pintér. Stellvertretende Vorsitzende: Karl Szász, Wilhelm Tolnai, Julius Vizsota, Aladár Zlinszky. Sekretär: Zoltán Alszeghy. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Julius Baros. Schriftführer: Friedrich Brisits. Kassenverwalter: Alexander Regényi.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.
Moderator: Julius Baros, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.
Fasciculus XXV. 1936.

Argumentum :

Dissertationes. — Conspectus librorum 1936. editorum. — Conspectus ephemeridum. — Breves notitiae. — Scriptores emortui. — Miscellanea. — Libri novi.

Literaturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.
Herausgegeben von Julius Baros, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften. XXV. Jahrgang. 1936.

Inhalt :

Artikel. — Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1936 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundschau. — Kurze Notizen. — Verstorbene Schriftsteller. — Vermischtes, — Neue Bücher.

Deutscher Auszug folgt in einem der nächsten Hefte.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata, az Irodalomtörténet, beható tájékozást nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Ara egy évre 8 pengő. Iskolák, könyvtárak, társaskörök és könyvkereskedők számára az előfizetés 16 pengő. Külföldi megrendelés egy évre 16 pengő.

A jelzett összegek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság pénztárosának, Regényi Sándornak küldendők be postautalványon (Budapest, VII. Barcsay-u. 5.), vagy a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 30.309. számú postatakarékpénztári csekk-számlájára fizetendők be.

A társasági ügyeket Alszeghy Zsolt titkár intézi (Budapest, II, Hattyú-utca 7.).

Az ismertetésre szánt könyvek és folyóiratok Baros Gyula szerkesztő címére küldendők (Budapest, X, Család-utca 17.).

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság elnöke: Pintér Jenő.
Alelnökök: Szász Károly, Tolnai Vilmos, Viszota Gyula, Zlinszky Aladár. Titkár: Alszeghy Zsolt. Szerkesztő: Baros Gyula.
Jegyző: Brisits Frigyes. Pénztáros: Regényi Sándor. Ellenőr: Perényi József.

Felelős szerkesztő és felelős kiadó: Baros Gyula, Budapest, X., Család-utca 17. 23.380. — K. M. Egyetemi Nyomda. Budapest, 1936. (F.: Thiering Richárd.)